ତପସ୍ୱିନୀ

ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର

09 August 2009

(Last updated: ୧୩ ଏପ୍ରିଲ ୨୦୧୦)
http://www.iopb.res.in/~somen/GMeher

ସର୍ଗ-୧
ସର୍ଗ-୨
ସର୍ଗ-୩
ସର୍ଗ-୪
ସର୍ଗ-୫
ସର୍ଗ-୬
ସର୍ଗ-୭
ସର୍ଗ-୮
ସର୍ଗ-୯
ସର୍ଗ-୧୦
ସର୍ଗ-୧୧

ତପସ୍ୱିନୀ
ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର
ପ୍ରଥମ ସର୍ଗ
ସୀତା

09 August 2009

(Last updated: ୧୩ ଏପ୍ରିଲ ୨୦୧୦)

http://www.iopb.res.in/~somen/GMeher

କିଏ ଗୋ ତୁ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟୀ ଶୁଦ୍ଧ-ଶୁଭ୍ର-ବେଶା ।
ଇନ୍ଦ୍ରନୀଳ-ଦ୍ୟୁତି-ଜିତ ମନୋହର କେଶା ?

ତନୁକାନ୍ତି ଭେଦି ତୋର ଶୁଭ୍ର ସୂକ୍ଷ୍ମ ବାସ
ଆହ୍ଲାଦ ଦେଉଛି ହୃଦେ ହୋଇ ସୁପ୍ରକାଶ ।

କୌମୁଦୀ କି ଘନ ହୋଇ ବହିଛୁ ଶରୀର ?
କେଶଛଳେ ଚରଣେ ତୋ ଲୋଟୁଛି ତିମିର ।

ସୁବିରଳ ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ଚାରୁ ତାରାଗ୍ରହ
ମଣ୍ଡିଛନ୍ତି ରତ୍ନଭୂଷାରୂପେ ତୋ ବିଗ୍ରହ ।

ଅସଂଖ୍ୟ ଧବଳ ପୁଷ୍ପହାର ଶୋଭେ ଗଳେ,
ଗ୍ରଥିତ ହୋଇଛି ସବୁ ଅଦ୍ଭୁତ କୌଶଳେ ।

ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ-ସୌରଭେ ମୁଗ୍ଧ ହେଉଛି ଜଗତ,
ପ୍ରଫୁଲ୍ଲତା ହେଉଅଛି ପ୍ରାଣେ ଉପଗତ ।

କି ତାଳୁଛୁ କରେ ଧରି ଲୋକେ କରି ପାନ
ଦୈବତ ସଦୃଶ ହେଉଛନ୍ତି ତେଜୀୟାନ ।

କି ମନ୍ତ୍ର ଦେଉଛୁ ପୁଣି ବାଛି ବାଛି ଲୋକ,
ତମନାଶି ସୃଜୁଛନ୍ତି ସେମାନେ ଆଲୋକ ।

ପଦାଙ୍କେ ତୋ ଫୁଟୁଅଛି ଶ୍ୱେତ ଶତଦଳ,
କୌମୁଦୀ ବୋଲିବା ତେଣୁ ନୋହୁଛି ସଫଳ ।

ଦରିଦ୍ରତା-ପଙ୍କ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମୋ' ଜୀବନ-ସର
ଜଞ୍ଜାଳ-ଜଳଦ-ଜଳେ ଆବିଳ ଉଦର ।

ଶରଦ ସଦୃଶ ତୋତେ କରି ଦରଶନ ।
ହୋଇଯାଉଅଛି ସେ ତ ସ୍ୱତଃ ପରସନ୍ନ ।

ବିକଶିତ ହେଉଅଛି ହୃଦୟ-କମଳ,
ସତେ କି ପାଇଲା ଦେବି, ତୋ ପଦ-ସମ୍ବଳ ?

ପୟର-ସ୍ମରଣେ ପ୍ରାଣ ହେଲାଣି ମୋହିତ,
ଇଚ୍ଛାମତେ କର ଯାହା ବିଚାରୁ ବିହିତ ।

ବାଲମୀକି ଆଶ୍ରମକୁ ଧାଇଁଅଛି ମନ,
କରିବାକୁ ନିର୍ବାସିତା ସୀତାଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ ।

କେମନ୍ତେ ସେ କଲେ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟ ସୀବନ ?
କାହା ସଙ୍ଗେ କେମନ୍ତେ ବା ଯାପିଳେ ଜୀବନ ?

କୃପା ବହି କୃପାମୟୀ, ଶକ୍ତି ଦାନ କର
ପବିତ୍ର ହେଉ ମୋ ମନ ଦେଖି, ଲେଖି କର ।

ବହୁଅଛି ଭାଗୀରଥୀ ବିପିନ ଭିତରେ
ତାଡ଼ି ତାଡ଼ି ତରଙ୍ଗ ତା ପଶ୍ଚିମ ତଟରେ ।

ବନ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ହୋଇ ଅଗ୍ରସର
ବିକଳ ଜୀବନେ ଯେହ୍ନେ ଚାଲୁଛି ପୟର ।

ସେହି କୂଳେ ବଇଦେହୀ ଗାଢ଼ ମନୋଦୁଃଖେ
ଉଭାହୋଇ ଚାହୁଁଥିଲେ ପୂର୍ବ ଅଭିମୁଖେ ।

ଅବିରଳ ବହି ତାଙ୍କ ନେତ୍ର-ନୀର-ଝର
ଅବିରତ ପଡୁଥିଲା ବକ୍ଷର ଉପର ।

ଉଠି ଯେହ୍ନେ ଜଳଧର ପଶ୍ଚିମ-ଆଶା ରେ
ଅସ୍ତାଚଳ ପ୍ଲାବିଦିଏ ଅଜସ୍ର-ଆସା ରେ ।

କରୀନ୍ଦ୍ର-କର-ଶୀକର ସରସୀ-ଉରସେ
ପଡ଼ି, ସିକ୍ତ କରେ କିମ୍ବା ପ୍ରଦୋଷ-ସାରସେ ।

'ହା ନାଥ' ଉଚ୍ଚାରି ଦେବୀ ବ୍ୟାକୁଳେ କୋମଳେ
ଅବଶରେ ବସୁଁ ବସୁଁ ବସୁନ୍ଧରାତଳେ ।

ସଂଜ୍ଞାବିରହିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ଉତ୍ତାନେ
ନ ଥିଲେ ଧରିବା ପାଇଁ କେହି ସନ୍ନିଧାନେ ।

ଶତ ଶତ ସେବିକା ଯା ସେବୁଥିଲେ ପଦ
ଜଣେ ନ ଦେଖିଲେ ତାଙ୍କ ଦାରୁଣ ଆପଦ !

ଅହୋ ! ନିୟତିର ଏହି ଭୟଙ୍କରୀ ରୀତି
ଦେଖିଲେ କାହାର ହୃଦେ ନ ଆସିବ ଭୀତି ?

ତା ଚାହିଁ ବିହଙ୍ଗ-ମୁଖେ କାନ୍ଦିଲା ସେ ବନ
ବହିଲା ନିଃଶ୍ୱାସରୂପେ ପ୍ରଖର ପବନ ।

ଶୁଭିଲା ପ୍ରଶ୍ୱାସରୂପେ ସରସର ସ୍ୱର
କାରୁଣ୍ୟ-ଲହରୀ ପ୍ରାୟେ ଚଳିଲେ ପତର ।

ଏ ଦିଗେ ସେ ଦିଗେ ଚାହିଁ ଚକିତ ଲୋଚନେ
ମୃଗମାନେ ରହିଗଲେ ବିଚଳିତ ମନେ;

ଜନନୀ-ରୋଦନ ଚାହିଁ ନ ବୁଝି ତା ମାନେ
ବ୍ୟସ୍ତ ଯଥା ହୋଇଥାନ୍ତି ତା ସନ୍ତାନମାନେ ।

କରିବାକୁ ନିୟତିର ସହିତ ସମର,
ତୃଣରାଜ ଖଣ୍ଡକରେ ଗର୍ଜିଲା ପ୍ରଖର ।

ବାୟ୍ୱାବସା ତୃଣୀରକୁ ଝାଡ଼ି ବାରମ୍ବାର
ପତ୍ର-କଙ୍କପତ୍ର କଲା କି ଅବା ବାହାର ।

କମ୍ପିତ-ସରିତ ବୀଚି-ଉତ୍‌ଥିତ ଶୀକର ।
ପଡ଼ିଲା ପୁଲିନେ ତେଜି ତରଙ୍ଗ-ଶିଖର ।

ଭରି କି ସୀସକ-ଗୁଳି ତରଙ୍ଗର ତୋପେ
ନିୟତିକି ଭାଗୀରଥୀ ପ୍ରହାରିଲା କୋପେ ?

କମଳ ସକଳ ହୋଇ ବିଚଳିତ ସରେ
ପଦ୍ମ-ବ୍ୟୂହ ରଚି ଯୁଦ୍ଧ କଲେ ଅଳିଶରେ ।

ବନଫୁଲେ ବୃନ୍ତ ତେଜି ଭୂମିତଳେ ପଡ଼ି
ଧୂଳି ମାଖି ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧେ ହେଲେ ଗଡ଼ାଗଡ଼ି ।

ଲତା ଲୂତା-ତନ୍ତୁ-ରୂପ ନିୟତି-ବନ୍ଧନ ।
ଛିନ୍ନ କରି କ୍ରୋଧଭରେ କଲା ଆସ୍ଫାଳନ ।

ବ୍ୟାହତ ହୃଦୟ ଶୀର୍ଣ୍ଣ ଶରୀର ବାଦଲ
ଦଉଡ଼ି ଆସିଲା କୋପେ ଘେନି ଦଳବଳ;

ଚକ୍ଷୁ ଚମକାଇ, କରି ଗଭୀର ଗର୍ଜନ
ଦେଖାଇଲା ନିୟତିର ଉପରେ ତର୍ଜନ ।

ସତୀ-ମୁଖେ ସୁଶୀତଳ ବିନ୍ଦୁ ବିନ୍ଦୁ ପାଣି
ସିଞ୍ଚି ସିଞ୍ଚି ଜୀବନରେ ସଂଜ୍ଞା ଦେଲା ଆଣି ।

ସାଧ୍ୱୀ କୁଳବଧୂଙ୍କର ଦୁର୍ବିପାକ ଚାହିଁ
ଲଜ୍ଜାଭରେ ଭାନୁ ଦେଲେ ବଦନ ଲୁଚାଇ ।

ଦିଗ୍‌ବଧୂସକଳ ବସି ବିଷଣ୍ଣ ବଦନେ-
ନଭ ବିକମ୍ପିତ କଲେ ସ୍ତନିତ ରୋଦନେ ।

ସଂଜ୍ଞା ଲଭି ମହାଦେବୀ କେତେ କାଳ ପରେ
ଅନାଇଲେ ଦଶ ଦିଶ ନିରାଶେ କାତରେ ।

ଦିଶିଲା ସକଳ ଦିଗ ରାମଚନ୍ଦ୍ରମୟ;
ବସିଛନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ହୋଇ ବିଷଣ୍ଣ ହୃଦୟ ।

ଯୁଗ୍ମକରେ ଆଗେ ଉଭା ସୁଧୀର ଲକ୍ଷ୍ମଣ,
ହୋଇଛି ଦୁହିଁଙ୍କ ନେତ୍ର ଲୋତକ-ଝରଣ ।

ନ ପାରନ୍ତି ପୁଚ୍ଛି ରାମ ସୀତାର ଖବର
କହିବାକୁ ବାକ୍ୟ ସ୍ଫୁରୁ ନାହିଁ ଲକ୍ଷ୍ମଣର ।

ରବି କି ଚାହାଁନ୍ତେ, ରବି-କୋଳେ ରଘୁନାଥ
ନତମୁଖେ ବସିଛନ୍ତି ଶିରେ ଦେଇ ହାତ ।

ଦିଶିଲା ପଡ଼ନ୍ତେ ନେତ୍ର ଭାଗୀରଥୀ ପ୍ରତି
ଚାଲିଛନ୍ତି ଭଗୀରଥ ପଛେ ରଘୁପତି ।

ଗଙ୍ଗାଧର ସମ ରାମନେତ୍ର-ଜଳ-ରାଶି
ତହିଁ ଯା'ନ୍ତି ରାମ ଥରେ ମଜ୍ଜି, ଥରେ ଭାସି ।

ଫେରାଇ ତହିଁରୁ ସତୀ ଗର୍ଭେ ଦେଇ ଦୃଷ୍ଟି
ଅନର୍ଗଳ ଧାରେ ନିଜେ କଲେ ଅଶ୍ରୁବୃଷ୍ଟି ।

ଶ୍ୟାମଦୂର୍ବା ଚାହିଁ ସୀତା ହୋଇ ସଙ୍କୁଚିତ
ପାଷାଣକୁ ଯିବାପାଇଁ ବଳାଇଲେ ଚିତ୍ତ ।

ନ ଗଲେ ତେଣିକି ମଧ୍ୟ ମନରେ କି ଭାଳି;
ନ ପାରିଲେ ରୋଦନର ଆବେଗ ସମ୍ଭାଳି ।

ଆରତ ବିକଳ ସ୍ୱରେ ବିଦଗ୍ଧ ଲପନେ
ବନ ସ୍ତବ୍ଧ କରିଦେଲେ ଘୋର ବିଳପନେ ।

ବୋଲୁଥାନ୍ତି ସେ ଦୁଃଖିନୀ 'ହା ହା ପ୍ରାଣେଶ୍ୱର !'
କରୁଣା-ସରିତ-ପତି, ସ୍ନେହ-ଜଳଧର ।

କି କୁଲଗ୍ନେ ଧରିଥିଲ ଅଭାଗିନୀ କର,
ତା' ଲାଗି ଆଳୟ ହେଲା ଦାରୁଣ ଦୁଃଖର ।

ନ ଜାଣି ମୁଁ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ପ୍ରଭୂତ ମହିମା,
ଧନୁଟିଏ ରଖିଥିଲି ଆବରି ଗରିମା ।

ଭାଙ୍ଗିଦେଇ ସେ ଧନୁକୁ ଇକ୍ଷୁ-ଦଣ୍ଡ ପରି
ତା' ରସ-ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ମୋତେ ଥିଲ ମନେକରି ।

କାନନ-ଭ୍ରମଣେ ପଦ-ଶୃଙ୍ଖଳ ନ ମଣି
ସ୍ନେହେ ସଙ୍ଗେ ନେଲ ମୋତେ ବୀର-ଚୂଡ଼ାମଣି ।

ପଦ-ଶାଙ୍କୁଳିକୁ କରି ହୃଦୟର ହାର,
କଲ ପୁଣ୍ୟ-ତୀର୍ଥ ପୁଣ୍ୟ-ଆଶ୍ରମ ବିହାର ।

କେତେ ସ୍ନେହ ଢାଳୁଥିଲ ମୋ ଉପରେ ବନେ,
କେମନ୍ତେ ଭୁଲିବି ତାହା ଭେଦିଛି ଜୀବନେ ।

ଛାର ଦାସୀ ହେବ ବଲି କ୍ଷୁଧାରେ ଆକୁଳ,
ଗହନେ ସହଜ ଆଣୁଥିଲ ଫଳମୂଳ ।

ପଲ୍ଲବ-ଆସନେ ସୁପ୍ତି ହେବ ନାହିଁ ବୋଲି,
ଅଙ୍କ-ପଲଙ୍କେ ତା' ପାଇଁ ସାଜୁଥିଲ ଦୋଳି ।

ଛାର ମୋର ସ୍ନେହେ ପଡ଼ି ଲଙ୍ଘି ମହାର୍ଣ୍ଣବ
ଦଶବଦନର ସଙ୍ଗେ କଲ ମହା-ହବ ।

ସହିଲ ତହିଁରେ କେତେ ମହାସ୍ତ୍ର-ପ୍ରହାର
ମଣୁଥିଲ ତା' କ୍ଷତକୁ ହୃଦୟର ହାର ।

ସେ ହାର-ପଦକ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ମଣି
ମୋତେ ରଖୁଥିଲ ତହିଁ କରି ମଧ୍ୟମଣି ।

କ୍ଷତଚିହ୍ନ ଚାହିଁ ମୋର କ୍ଷୋଭ ହେଲେ ମନେ
ତୋଷୁଥିଲ ସଦା ସୁଧା-ପୂରିତ ବଚନେ ।

ବୋଲୁଥିଲ, 'ରଣଯଜ୍ଞେ ଦେଇ ରକ୍ତାହୁତି,
ଲଭିଅଛିପରା ତୋତେ ଦୁର୍ଲଭ ବିଭୂତି !'

ମେଣ୍ଟି ନାହିଁ ଅଦ୍ୟାପି ସେ ଶର-ମୁଖ-ଚିହ୍ନ
ମୁହିଁ ଅଭାଗିନୀ ହାୟ ହୋଇଗଲି ଭିନ୍ନ !

ମୋ ସ୍ମୃତି ମେଣ୍ଟାଇଦେବ ହୃଦୟ-ଫଳକେ;
ତା' ନ କଲେ ଦୁଃଖ ହେବ ପଲକେ ପଲକେ ।

ମୁଁ କି ଛାର, ହେଉ ତୁମ ପ୍ରକୃତି-ରଞ୍ଜନ
ମୁଁ ମରେଁ, ତୁମ୍ଭର ହେଉ କଳଙ୍କ-ଭଞ୍ଜନ ।

ଏଥିରୁ ଜନ୍ମିବ ଯେଉଁ ଅକ୍ଷୟ କୀରତି,
ହୃଦେ ରଖ, ଗଢ଼ି ତାର ଅଲୟ ମୂରତି ।

ବଂଶର ଜନକ ତୁମ୍ଭ ଏହି ଦିବାକର
ଭୁବନ-ମଙ୍ଗଳ-ଦାନେ ସଦା ମୁକ୍ତକର ।

ଧରା-ଧାତ୍ରୀ-ସ୍ୱରୂପିଣୀ ଏହି ଭାଗୀରଥୀ
ତୁମ୍ଭରି ବଂଶର ଚିର-ବିଖ୍ୟାତ କୀରତି ।

କୀର୍ତ୍ତି-ଅନୁରୋଧେ ସିନା କଲ ମୋତେ ତ୍ୟାଗ,
ଏ ତୁମ୍ଭର ଉପଯୁକ୍ତ କର୍ମ ମହାଭାଗ !

ଏହି କୀର୍ତ୍ତି-ପତାକାରେ ପାପିନୀର ଚିହ୍ନ
ରହିଯିବ, ଏହା କିନ୍ତୁ ବିଷମ ବିଚିହ୍ନ !

ଧିକ ମୋ ଜୀବନ ନାଥ ! ଏକା ମୋହ ଲାଗି
ଅକଳଙ୍କ ଥାଇ ହେଲ ଅପଯଶ-ଭାଗୀ ।

ତୁମ୍ଭ ଶ୍ରୀଚରଣ ତେଜି କାହିଁରେ ରହିବି ?
ଅନଳ ନ ଦହେ ତନୁ; କାହିଁରେ ଦହିବି ?

ତୁମ୍ଭ କାନ୍ତି ଧରିଛନ୍ତି ଏହି ଦୂର୍ବାଚୟ;
ତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ବନେ ନେବି କାହାର ଆଶ୍ରୟ ?

ପାଷାଣେ ଫଳିତ ହୁଏ ତୁମ୍ଭ ଅନୁଗ୍ରହ;
ମୋତେ ଘେନି କାହିଁକି ସେ ଲଭିବେ ନିଗ୍ରହ ?

ଗର୍ଭେ ମୋର ଥୋଇଅଛ ଯେ ରତ୍ନନିଧାନ,
ନ କହିଲ ତା' ରକ୍ଷଣେ କି ପ୍ରତିବିଧାନ ।

ଦୃଢ଼ ଆଶା ଥିଲା ମୋର ହୃଦୟେ ପୋଷିତ,
ପ୍ରଭୁକୋଳ କରିଥାନ୍ତି ଏ ରତ୍ନେ ଭୂଷିତ ।

ଆକାଶ-କୁସୁମ ହେଲା ଆଶା-ପରିଣାମ
ଧନ୍ୟ ରେ ଦଇବ ତୋତେ ସହସ୍ର ପ୍ରନାମ !

ପିତା ଯା'ର ମହାରାଜ-ମହୀ-ମହାଯଶା,
କି କରିବୁ ବିଧି ତାଙ୍କ କୁମରର ଦଶା !

ଗିରି-ଅଙ୍ଗେ ହୁଏ ସିନା ବଜ୍ରର ପ୍ରହାର;
ହା ହା ତହିଁ ସଙ୍ଗେ ଗିରିବାସୀର ସଂହାର ।

ଧନ୍ୟ ନାଥ, ମୁଖ ତୁମ୍ଭ ପୀୟୁଷ-ନିର୍ଝର;
ହୃଦୟାଦ୍ରି ସୁଧା-ହିମଶିଳାର ଆକର ।

ହେଲେହେଁ ସେ ହୃଦୟରେ ସନ୍ତାପ ପତିତ,
ଅନ୍ୟ ନ ବାହାରେ ମୁଖେ ଅମୃତ ବ୍ୟତୀତ ।

ସହସା ଶୁଣିଲ ମୋର ଅପବାଦ କଥା,
ଅବଶ୍ୟ ହୃଦୟେ ଲାଗିଥିବ ମହାବ୍ୟଥା ।

ତଥାପି ନ କହି ପଦେ ନିଦାରୁଣ ଭାଷା
ତ୍ୟାଗକଲ ଦେଇ ମୋତେ ମଧୁମୟୀ ଆଶା ।

ମୋ ଅର୍ଜିତ ପାପ ମୋର ଦୁଃଖର କାରଣ,
ସେହି ପାପ ଏବେ ମୋର ହେଉଛି ସ୍ମରଣ ।

ମହିମାସାଗର ନାଥେ ମଣି ମୁଁ ଇତର
'ହାହି ରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ' ରାବ ମଣିଲି ତାଙ୍କର ।

ନୀଚ ମନେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ କରି ନୀଚ ଜ୍ଞାନ
ବଳାତ୍କାରେ ପଠାଇଲେ ପ୍ରଭୁ-ସନ୍ନିଧାନ ।

ସେହି ପାପେ ସେ ନାଥଙ୍କ ମହିମା ବର୍ଦ୍ଧନ
ଲାଗି ହେଲା ପାପିନୀର ଚିର ବିସର୍ଜନ !

ଦୋଷହୀନ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଯେଉଁ ତିରସ୍କାର
ଦେଇଥିଲି, ପାଇଲି ତା' ଯୋଗ୍ୟ ପୁରସ୍କାର ।

ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ କରିବାକୁ ମୋ ନିକଟୁ ଦୂର,
ହୃଦେ ତାଙ୍କ ମାରିଥିଲି ବଚନ-ଭିଦୁର ।

ଭକ୍ତିଭରେ ସେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପଡ଼ି ମୋ ଚରଣେ
ଦୂର କରିଦେଲେ ମୋତେ ବିନୟ ବଚନେ ।

ଛିନ୍ନ ଶିରଟିଏ ଆଣି ପାପୀ ଦଶାନନ
ମୋ ପାପ-ନୟନ-ଅଗ୍ରେ କଲା ପ୍ରଦର୍ଶନ ।

ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ଛିନ୍ନ ଶିର ବୋଲି ମୁଁ ଅଧୀରେ
କାନ୍ଦିଲି ବିକଳ ପ୍ରାଣେ ଭାସି ନେତ୍ରନୀରେ ।

ସେ ଶିର ଅନାଇ ଯାହା ନ ମଳି ବହ୍ନ,
ସେହି ପାପେ ହେଲି ଏବେ ଜୀବନ୍ତ ଦହନ ।

ତୁମ୍ଭ ପଦ-ସେବା-ସୁଖ ମଣି ମୁଁ ଉଶ୍ୱାସ
ଆଶ୍ରମ-ଦର୍ଶନ-ସୁଖ କଲି ଅଭିଳାଷ ।

ସେହି ପାପ ଶ୍ରୀଛାମୁରୁ କରାଇ ଅନ୍ତର
ବୋଲୁଛି, 'ପାପିନି, ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତାହା କର ।'

ଅଯୋଧ୍ୟାର ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀ-ପୀରତିରେ ବଶ
ନ ହୋଇ ମୋ ସଙ୍ଗେ ଥିଲ ବହୁତ ଦିବସ ।

ଅସୂୟାରେ ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀ ଲୋଡୁଥିଲା ଦାଉ
ବହୁ ଦିନ ସମ୍ଭାଳି ତା ନ ପାରିଲା ଆଉ ।

ତା' ଦୁଃଖର ସଙ୍ଗୀ ଥିଲେ ଯେଉଁ ପୁରଜନେ
ତାଙ୍କୁ ହେତୁ କରାଇଲା ମୋର ବିସର୍ଜନେ ।

ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ସପତ୍ନୀର ଶକ୍ତି ଗରୀୟସୀ
ନ ପାରଇ ତାକୁ ପତି-ଶକ୍ତି ମହୀୟସୀ ।

କୈକେୟୀଙ୍କ ପରାକ୍ରମ ଫଳିବାର ଶେଷେ
ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀ ବଳ ଉଭା ହେଲା ସେହି ଦେଶେ ।

ପ୍ରକୃତି-ରଞ୍ଜନେ ଯେବେ ହୁଏ ପ୍ରୟୋଜନ,
କରିପାରେଁ ପ୍ରାଣସମା ସୀତା ବିସର୍ଜନ ।'

ଅଷ୍ଟବକ୍ର ମୁନି ଆଗେ ଯାହା ଭାଷିଥିଲ,
ସ୍ମରୁଥିବ ସେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ନ କରି ଶିଥିଳ ।

ପିତୃ-ବାକ୍ୟ-ପାଳନରେ ତୁମ୍ଭେ ଅବିମୁଖ,
ପତି-ବାକ୍ୟ ପାଳନରେ ନ ହେଲେ ମୋ ଦୁଃଖ ।

ତେବେ ସିନା ତୁମ୍ଭ ପତ୍ନୀ-ପଦର ଭାଜନ
ମୁଁ ହେବି, ଏ କଥା ନିଶ୍ଚେ ବୁଝିବ ମୋ ମନ ।

ପରଜା-ରଞ୍ଜନ-ବ୍ରତେ ଅଟ ତୁମ୍ଭେ ବ୍ରତୀ;
ମୁଁ ସହଧର୍ମିଣୀ ତୁମ୍ଭ ପଦାଙ୍କେ ମୋ ଗତି ।

ହେଉ ମୋର ନିର୍ବାସନ ପ୍ରକୃତିର ତୋଷ
ପ୍ରଭୁଙ୍କର ବ୍ରତ ହେଉ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଦୋଷ ।"

ସତୀଙ୍କ ରୋଦନେ ଗତି ସ୍ତମ୍ଭିଲା ବାତର
ଜଳ ସ୍ଥଳ ଯେନି ହେଲା ନିସର୍ଗ କାତର ।

ସ୍ତମ୍ଭିଗଲା ଜାହ୍ନବୀର ତରଙ୍ଗ ଆବଳୀ,
ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା ବନେ ବିହଙ୍ଗ-କାକଳି ।

ନ ହଲିଲା ପାଦପର ଗୋଟିଏ ପତର,
ନ ଚଳିଲା ଲୀଳା-ଶିଳା-ବଲ୍ଲୀ-କଳେବର ।

ତାଳେ ତାଳେ ବସି ପକ୍ଷୀ ପାତିଲେ ଶ୍ରବଣ
ତାଳେ ତାଳେ ପ୍ରାଣେ ଭରି ଶୋକ ପ୍ରସ୍ରବଣ ।

ମୃଗ-ଶିଶୁ ଜନନୀର ସ୍ତନ ମୁଖେ ଧରି
ନିଶ୍ଚଳେ ରହିଲା କ୍ଷୀର ଶୋଷଣ ନ କରି ।

ମୁଖ-ଦର୍ଭ ମୁଖେ ଧରି ମୃଗମୃଗୀମାନେ
ଗ୍ରୀବା ଭାଙ୍ଗି ରହିଗଲେ ଶୋକ-ଧ୍ୱନି-ଧ୍ୟାନେ ।

ମୟୂର-ମୟୂରୀଗଣ ଶାବକ ସହିତ
ଚିତ୍ରିତ-ପରାୟେ ହେଲେ ଚାପଲ୍ୟରହିତ ।

କରଭ କରିଣୀ କରୀ ହୋଇ ଚିତ୍ରପ୍ରାୟ ପରି
ପଥେ ରହିଗଲେ ଗଙ୍ଗା ଗମନ ବିସ୍ମରି ।

– – –

ପ୍ରଥମ

ତପସ୍ୱିନୀ
ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର
ଦ୍ୱିତୀୟ ସର୍ଗ

(ରାଗ- ରାମକେରୀ)

09 August 2009

(Last updated: ୧୩ ଏପ୍ରିଲ ୨୦୧୦)

http://www.iopb.res.in/~somen/GMeher

ବାଲ୍ମୀକି-ଆଶ୍ରମ-ରାଜ୍ୟରେ
ଶାନ୍ତି ରାଜତ୍ୱ କରେ,
କୋଷ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ପାଦପ–
ଦଣ୍ଡ ସୁଚ୍ଛାୟା କରେ ।
ଅକପଟେ ତାହା ଦିଅନ୍ତି,
ସେହି ପାଦପମାନେ,
ଅଯାଚିତେ ନିଜ ଶରୀର–
ମାନଦଣ୍ଡର ମାନେ ।
ପ୍ରକୃତି-ସମରେ ସେମାନେ
ପୁଣି ହୁଅନ୍ତି ସେନା,
ଆବରଣ କରି ଶରୀରେ
ଘନ-ପଲ୍ଲବ-ସେହ୍ନା ।
କରି ବରଷାର ବ୍ୟାୟାମେ
ଅଙ୍ଗ-ପୁଷ୍ଟି-ସାଧନ,
ଆତପକୁ ଜିଣି ଆଣନ୍ତି,
ତାର ଆଲୋକ-ଧନ ।
ଶୀତ-ଆକ୍ରମଣୁ କରିବା
ପାଇଁ ରାଜ୍ୟକୁ ତ୍ରାଣ,
ଧ୍ୱନିରୂପେ ପୁଣି ହୁଅନ୍ତି
କେତେ ଅନଳ-ବାଣ ।
ବିଜିତ ପ୍ରକୃତି ସମୟ–
ଜାଣି ସମ୍ପଦେ ତୋଷ,
ପାଦପଙ୍କ କରେ ସମର୍ପି
ଫଳ-ପ୍ରସୂନ କୋଷ ।
ଗର୍ଭେ ଧରି ତାରା-ରତନ
ପୂର୍ଣ୍ଣ-ଗଗନ-ସିନ୍ଧୁ,
ଅଗସ୍ତ୍ୟ-ଗରିମା ଶୋଷନ୍ତି
ପ୍ରତି ଶିଶିର-ବିନ୍ଦୁ ।
ସାଗର ଗରବେ ପାଦପ–
ଆଳବାଳର ଜଳ,
ପୋଷି ରଖୁଥିଲେ ଗରଭେ
ସୁଧାକର ମଣ୍ଡଳ ।
ଅକସ୍ମାତ କରି ପ୍ରବେଶ
ରାମବଧୂ–ରୋଦନ,
ଘନଘନ କଲା କମ୍ପିତ
ଶାନ୍ତି-ଦେବୀ-ସଦନ !
ବିଚଳିତ ହୋଇ କରୁଣା–
ବତୀ ଶାନ୍ତି ବାହନ
ଲୋଡ଼ିଲେ ରୋଦିନୀ ଲକ୍ଷ୍ୟରେ
ଯିବାପାଇଁ ବହନ ।
ମୁନି-କୁମାରୀଏ ବାହାରି
ଲାଗିଥିଲେ ସେ କ୍ଷଣେ,
ବାତ-ବ୍ୟସ୍ତ ନବ ବୀଟପି–
ବଲ୍ଲୀ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣେ ।

ନବ ରବ ଏକ କର୍ଣ୍ଣରେ
ତାଙ୍କ ଯିବାରୁ ଲାଗି,
ମନ ନିୟୋଜିଲେ ତାହାକୁ
ଧରି ଚିହ୍ନିବା ଲାଗି ।
ଧରି ମନ ତାକୁ ଦେଖିଲା
ନୁହେ କପୋତ-ସ୍ୱନ
ନୁହଇ କୋକିଳ କାକଳି,
କିମ୍ବା ବୀଣା-ନିକ୍କଣ ।
ନୁହେଁ ଶଙ୍ଖନାଦ, ନୁହଇ
ପୁଣି ମୟୂର-କେକା,
ଲଳନା-କରୁଣ-କଣ୍ଠର
ସ୍ୱର ନିର୍ଝର ଏକା ।
ସେହି କୁମାରୀଙ୍କ ହୃଦୟ-
ରଥେ ବସି ଚଞ୍ଚଳ,
ଚଳାଇଲା ଶାନ୍ତି, ଉଡ଼ିଲା
ଧ୍ୱଜ-ବଲ୍କଳାଞ୍ଚଳ ।
ରୋଦନ ତରଙ୍ଗ ଦର୍ଶନେ
ଶାନ୍ତି ଚକିତ ହେଲା,
ତଥାପି ସମୀପେ ଯିବାକୁ
ଲବେ ନ କଲା ହେଳା ।
କୁମାରୀଏ ଯାଇ ଅନତି-
ଦୂରେ କଲେ ଦର୍ଶନ,
ଅପୂର୍ବ ନାରୀଏ କରୁଛି
ଘୋର ଅଶ୍ରୁ-ବର୍ଷଣ ।
ଚକିତ ଚିତ୍ତେ କେ ଭାବିଲା,
'ଏ ତ ବିଚିତ୍ର କଥା,
ଏ ବନେ ଏଭଳି ମାନବୀ
ଅସମ୍ଭବ ସର୍ବଥା ।
ସ୍ୱର୍ଗପୁରୁ କେଉଁ ଦେବୀ କି
ସଦ୍ୟ-ଶାପର ଫଳେ,
ସ୍ୱଦେହରେ ଖସିପଡ଼ିଛି
ଆସି ଅବନୀ-ତଳେ ?
ଭ୍ରମୁ ଭ୍ରମୁ କିବା ଅଭ୍ରରେ
ଅଭ୍ରମାତଙ୍ଗ ଚଢ଼ି,
ପୁରନ୍ଦର-ପୁର-ଶୋଭିନୀ
ପଡ଼ିଅଛନ୍ତି ଗଡ଼ି !'
କିଏ ବା ଭାବିଲା, 'ଜାହ୍ନବୀ
ଅବା ମୂର୍ତ୍ତିମତୀ କି,
ଲୋତକ-କଲ୍ଲୋଳେ ଭସାଉ-
ଛନ୍ତି ବସୁମତୀ କି ?
କରକା ପରାୟେ କରୁଣା
କିବା ସ୍ୱର୍ଗରୁ ଗଳି,
ପର-ଦୁଃଖତାପେ କ୍ରମଶଃ
ଭବେ ଯାଉଛି ଗଳି ?

ନ ହେଲେ ଏ ଘନ-କୁନ୍ତଳା
ଘନ ସହିତ ତାରା,
ଖସିପଡ଼ିବାରୁ ଧରାରେ
ବହିଯାଉଛି ଧାରା ।

ହୋଇଥାନ୍ତା ଯଦି ରୋଦନ-
ଧ୍ୱନି ଚମକପ୍ରଦା,
ବୋଲନ୍ତୁ ଆସିଛି ଜଳଦ-
ସଙ୍ଗେ ଏ ଶତହ୍ରଦା ।

ଶିଶିର-ବର୍ଷିଣୀ ଚନ୍ଦ୍ରିକା
ପିକ-ସ୍ୱର-ମୁଖରା
କାହିଁ, କାହିଁ ଝିଲ୍ଲୀ-ରାବିଣୀ
ଖର ନିଦାଘ ଖରା ?

ବୀଣା ଥାନ୍ତା ଯଦି ହସ୍ତରେ
ବୋଲୁଥାନ୍ତୁ ଭାରତୀ,
କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି ବିଷ୍ଣୁ-ବିରହେ
ଅବା ହୋଇ ଆରତୀ !'

ଭାବି ଭାବି ମୁନିସୁତାଏ
ଗଲେ ଜାନକୀ ପାଶ,
ସାହସ ନ ହେଲା ଦେବାକୁ
କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କୁ ଆଶ୍ୱାସ ।

ବରଷାର ମହାନଦୀର
ଗାଢ଼ ଆବିଳ ଜଳ,
ସ୍ୱଚ୍ଛ କରିବାକୁ କି ରୂପେ
ହେବ ନିର୍ମଳା ବଳ ?

ଇବ, ଅଙ୍ଗ, ତେଲ ସଙ୍ଗରେ
ସେହି ନଦୀ ଯେସନ,
କୁମାରୀଙ୍କି ପାଇ ବଢ଼ିଲା
ସୀତା ଶୋକ ତେସନ ।

କିଛି ନ ପଚାରି କୁମାରୀ-
ମାନେ ରହିଲେ ବେଢ଼ି,
ଯାଇ ନ ପାରିଲେ ସେନେହ
ହେଲା ପାଦକୁ ବେଡ଼ି ।

ବିକଳେ ଅନାଇ କେବଳ
ତାଙ୍କ ଶାନ୍ତ ଲୋଚନ,
କଲା କ୍ଷୁବ୍ଧ-ହୃଦ-ବେଦନା
ବୀଚି-ଜଳ-ମୋଚନ ।

ଲୋତକ-ପ୍ଲାବିତା-କୁମାରୀ-
ବୃନ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ସତୀ,
ବିକଳ ପରାଣେ ବିଳପି
ଶୋକ-ଜଳେ ଭାସନ୍ତି ।

ଚକ୍ରବାତଜାତ ପୃଷତ-
ସ୍ନାତ ପଦ୍ମିନୀବନେ,
କଳରାଜହଂସୀ କୂଜଇ
କିବା ଆରତ ସ୍ୱନେ ।

ସହି ଏକ ସହି ନ ପାରି
ଯାଇ ବାଲ୍ମୀକି ପାଶେ,
ଜଣାଇଲା ଖେଦପୂରିତ
କ୍ଲେଶ-ଚଞ୍ଚଳା ଭାଷେ ।
'ଭୋ ତାତ ! ଏ ବନେ ନାରୀଏ
ନବନୀତ ପିତୁଳୀ-
ସମ ଦିଶେ, ଆସି କାନ୍ଦୁଛି
ଯେସ୍ନେ ହୋଇ ବାତୁଳୀ ।
ସମ୍ବୋଧନ କରି ଥରକୁ-
ଥର ତା' ପ୍ରିୟ କାନ୍ତେ,
ପତି-ଗୁଣ, ପତି-ବାତ୍ସଲ୍ୟ
ସ୍ମରୁଅଛି ଏକାନ୍ତେ ।
ଲଳିତ ଦିଶୁଛି ଲଲାଟେ
ତାର ସିନ୍ଦୁରବିନ୍ଦୁ,
ମୁଖ-କମଳକୁ ହୋଇଛି
ଯେସ୍ନେ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଇନ୍ଦୁ ।
କରଯୁଗଳରେ ଶୋଭୁଛି
ଚାରୁ ରତନ-ଚୂଡ଼ି,
ବିଷାଦ-ସାଗର-ପୁଳିନେ
ଝୁଲୁଅଛି ନ ବୁଡ଼ି ।
ଦରବିକଶିତ କମଳେ
ବରାଟକ ପରାଏ,
ଶତଦଳ-ରୁଚି ରୁଚିର
ବେଳେ ସେ ଶୋଭାପାଏ ।
ତିନ୍ତାଇ ଦେଉଛି ବାସକୁ
ତାର ନୟନ-ବାରି,
ଦେବୀ କି ମାନବୀ ସହଜେ
ହେଉନାହିଁ ତ ବାରି ।'
ଶୁନି ମୁନିବର ମଉନେ
ନିମୀଳିତ ଈକ୍ଷଣେ,
କାୟ, ଶିର, ଗ୍ରୀବା ସଳଖି
ବସିରହିଲେ କ୍ଷଣେ ।
ଉଠି ପୁଣି 'ଚାଲ ଦେଖିବା'
ବୋଲି ହେଲେ ବାହାର
ମୁନି ପଛେ ପଛେ ଚାଲିଲେ
ବହୁ ମୁନିକୁମାର ।
କୌତୂହଳେ ଗଲେ ଯେ ଥିଲେ
ମଠେ ମୁନିନନ୍ଦିନୀ,
ଡାକି ଆସିଥିଲା ଯେ ସଖୀ
ହୋଇ ତାର ସଙ୍ଗିନୀ ।
ଚାଲିଲେ ହରିଣ ହରିଣୀ
ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଶାବକ,
ବୃକ୍ଷୁଁ ବୃକ୍ଷେ ଡେଇଁ ଚଳିଲେ
ପିକ, ମୟୂର, ବକ ।

ସମୀର-ସାଗରେ ଛାଡ଼ିଲେ
ନିଜ ଶରୀର-ପୋତ,
ନୟନ-ରଞ୍ଜନ ଖଞ୍ଜନ,
ଶୁକ, ସାରୀ, କପୋତ,
ଅଭିଯାନ କଲା ଶାନ୍ତିର
ଏହା ବୀରବାହିନୀ,
ସୀତା-ଶୋକ-ଶିଳାଶ୍ରେଣୀକୁ
ଯେଉଁ ଘୋର ବାହିନୀ ।
ମହାନାଦୀ ମହାନଦୀର
ମହାପ୍ରବାହ ଆସି,
ରାମେଶ୍ୱର-ଶିଳା-ସବୁକୁ
ଦେଲେ ସଶିରେ ଗ୍ରାସି ।
ଟଳିବେ କି ଶିଳା ସକଳ
ସ୍ରୋତ କମ୍ପିବ ସିନା,
ବିଘୂର୍ଣ୍ଣିତ ଶିରେ ପଡ଼ିବ
ଗତି ପଦ୍ଧତି ବିନା ।
ସେ ଦଶା ଭୋଗିବ ନାହିଁ ତ
ଶାନ୍ତି ଏ ଅଭିଯାନେ ?
ଲାଗୁ, ଲାଗିଛି ତ ପ୍ରମତ୍ତ
ହୋଇ ସ୍ୱ-ଅଭିମାନେ ।
କିଛି ଦୂରେ ଯାଇ ମିଳିଲେ
ମୁନି ଜାନକୀ ପାଶେ,
ଆଉମାନେ ଦେଢ଼ି ରହିଲେ
ତଳେ, ଡାଳେ, ଆକାଶେ ।
ଶ୍ୱେତ-ଶ୍ମଶ୍ରୁ-କେଶ-ବିଭୂତି-
ବପୁ ସୌମ୍ୟ ମୂରତି
ବାଲ୍ମୀକି ମହର୍ଷି ସମୀପେ
ହେମଗଉରୀ ସତୀ ।
ଦିଶିଲେ ଯେମନ୍ତ ତୁଷାର-
ତନୁ-ହିମାଦ୍ରି-ତଳେ,
ତପସ୍ୱିନୀ ଉମା ମଉନେ
ରହିଛନ୍ତି ନିଶ୍ଚଳେ ।
ମୁନି ଆଗମନେ ଜାନକୀ
ଶୋକ କଲେ ନିବର୍ତ୍ତ,
ହୃଦୟରେ ହେଲା ସ୍ଥଗିତ
ଚିନ୍ତା-ଚକ୍ର-ଆବର୍ତ୍ତ ।
ବୋଇଲେ ମହର୍ଷି ସୀତାଙ୍କୁ
" ବତ୍ସେ, ପାରିଛିଁ ଜାଣି,
ବିରହ-ବିପଦ ତୋହର
ବଢ଼ିଅଛି ଉଜାଣି ।
ସ୍ରୋତସ୍ୱତୀ-ଗତି ସହଜ
ଥାଏ ସାଗର ଆଶେ,
ଲଙ୍ଘେ ଶିଳା-ଶୈଳ-ସଙ୍କଟ
ଯେବେ ବିରୁଦ୍ଧେ ଆସେ ।

ବାରିଧି-ସଙ୍ଗମେ ବିସ୍ମରେ
ସବୁ ବିଗତ କ୍ଳେଶ,
ଉଭୟ ଜୀବନେ ନ ରହେ
ଆଉ ପ୍ରଭେଦ ଲେଶ ।
ବିଧିବଶେ ଉଠି ମଧ୍ୟରେ
ଯେବେ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଭେଦି,
ବାଲିସ୍ତୂପ ଦିଏ ସରିତ
ସିନ୍ଧୁ-ହୃଦୟ ଛେଦି ।
ସରିତ ମରି-ତ ନ ପାରେ
ତାର ଜୀବନ-ଭାର,
ହୃଦୟ ପ୍ରସାରି ରଖଇ
ହୋଇ ହ୍ରଦ ଆକାର ।
ଅବିକଳ ସେହି ଦଶା ମା'
ଭବେ ଘଟିଛି ତୋର,
ଚିନ୍ତାକୁ ତୁ ବୃଥା ନ କର
ଚିତା ସ୍ୱରୂପ ଘୋର ।
ଶ୍ୱଶୁର ତୋ ମୋର ସୁହୃଦ
ସେହିପରି ତୋ ପିତା,
ଅସଂକୋଚେ ରହ ଆଶ୍ରମେ
ମଣି ସଂସାର ପିତା ।
ମୋ' ଆଶ୍ରମେ ତୋର ନଥିବ
କଉଣସି ଭାବନା,
ଜନମିବ ଯେଉଁ ସନ୍ତାନ
ତା'ର ପାଇଁ ଭାବ ନା ।"
ମୁନି-ବାଣୀ ଶୁଣି ଜାନକୀ
ମୁନି-ଚରଣ-ତଳେ
ପଡ଼ି, ଉଠି ଗଣ୍ଡ ପୋଛିଲେ
ନିଜ ବସନାଞ୍ଚଳେ ।
"ବୀର ପ୍ରସବିନୀ ହୁଅ ମା"
ବୋଲି ଶୁଭ ଆଶିଷ,
ଦେଇ ଆଶ୍ୱାସିଲେ ମଧୁରେ
ମୁନି-ମଣ୍ଡଳାଧୀଶ ।
ପୁନଶ୍ଚ ବୋଇଲେ,"ଆସ ମା,
ଆଉ ନ କର ମଠ,
କୁମାରୀମଣ୍ଡଳ ମଧ୍ୟରେ
ରହି ମଣ୍ଡ ମୋ'ମଠ ।"
କିସ କିସ ଅଛି ଧର ଗୋ
ବେଗେ କୁମାରୀମାନେ,
ବୋଲନ୍ତି ମହର୍ଷି, କନ୍ୟାଏ
ତାହା କଲେ ସମ୍ମାନେ ।
ଟଣାଟଣି ହୋଇ ସତୀଙ୍କ
ଚାରୁ ପେଟିକାମାନ,
ଧରି ବେଢ଼ି ତାଙ୍କୁ ସାଦରେ
କରାଇଲେ ପ୍ରସ୍ଥାନ ।

ପ୍ରହାରି ପ୍ରହାରି ପାଦୁକା
ମୁନି ଦୁର୍ଗତି ଶିରେ,
ରାମ-ହୃଦ-ପ୍ରେମ-ପ୍ରତିମା
ଆଗେ ଚାଲିଲେ ଧୀରେ ।
କାଷାୟ-ବସନୁ ମହର୍ଷି
ହେଲେ ଅନୁରୂପମ,
ପଛେ ବଇଦେହୀ ଦିଶିଲେ
ଭାନୁ-ଦୀଧିତି-ସମ ।
ବୁଡ଼ିଥିଲା ସେହି ଦୀଧିତି
ଦୁଃଖ-ଅର୍ଣ୍ଣବ-ଅର୍ଣ୍ଣେ,
ଅନୁରୂ ତହିଁରେ ବିରାଜୁ-
ଥିଲେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ବର୍ଣ୍ଣେ ।
ମହାପତି ମହାସତୀଙ୍କ
କଥାବାର୍ତ୍ତା ସକଳ,
ଶୁଣୁଥିଲେ ବସି ବିହଙ୍ଗ-
ଦଳ ନ କରି କଳ ।
ଦେଖନ୍ତେ ତାହାଙ୍କ ଆଶ୍ରମ-
ଅଭିମୁଖେ ଗମନ,
ପ୍ରମୋଦରେ କଲେ ନିସ୍ୱନଃ
ହୋଇ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ-ମନ ।
ବାଜିଗଲା ପରା ଶାନ୍ତିର
ରଣ-ବିଜୟ-ଘୋଷ !

ନାଚି ନାଚି ମୃଗ-ଶାବକେ
କଲେ ପ୍ରକାଶ ତୋଷ ।
ନବ ଅତିଥିଙ୍କ ମୁଖକୁ
ମଣି ସ୍ନେହ-ସାଗର,
ସତୃଷ୍ଣ ନୟନେ ଅନାଇ-
ଥାନ୍ତି ଥରକୁ ଥର ।
ଜୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ରୂପେ କରନ୍ତି
ଶାନ୍ତି-ପୁରକୁ ବିଜେ,
ଅଶାନ୍ତି-ସାଗର-ଉତ୍ଥିତା
ରାମ-ରମଣୀ ନିଜେ ।
ଟେକି ଚନ୍ଦ୍ରକିତ ବରହ
ବେନି ବୀଥିରେ ରହି,
ଚାଲିଲେ ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱରେ
ଶତଶତ ବରହୀ ।
ସୁକୁମାର କରି-ଶାବକେ
କରେ ଟେକି କମଳ,
ଠେଲାଠେଲି ହୋଇ ଚାଲିଲେ
ସଙ୍ଗେ ଦଳକୁ ଦଳ ।
ପାଦପେ ଝୁଲିଲା ପଲ୍ଲବ
ଶୋଭି ପୁଷ୍ପ-ସ୍ତବକେ,
ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ଶ୍ୱେତ ପତାକା
ତହିଁ ହୋଇଲେ ବକେ ।

ମଧୁରେ ଗାଇଲେ କୋକିଳ-
କୁଳ ମଙ୍ଗଳ ଗୀତ,
ଅଳି-ସ୍ୱନେ ଜୟ୍-ଶଙ୍ଖର
ଧ୍ୱନି ହେଲା ବ୍ୟଞ୍ଜିତ ।
ବାରମ୍ବାର ଉଡ଼ି ବୃକ୍ଷରୁ
ହୋଇ ମୁକୁତ-ମୁଷ୍ଟି,
ଶୁକ ସାରୀ ଦଳ ମାର୍ଗରେ
କଲେ କୁସୁମ ବୃଷ୍ଟି ।
ବନ୍ଦାପନା ଦୀପ ଜଳିଲା
ଏଣେ ଗୋଧୂଳି-ତାରା,
ବିରାଜିଲେ ଋଷି-ଆଶ୍ରମେ
ରାମ-ନୟନ-ତାରା ।
ବାଲ୍ମୀକି ନଦେଖେ ଉଟଜେ
ସବୁ ପେଟିକା ଥୋଇ,
କନ୍ୟା ଏକ ଦେଲା ସତୀଙ୍କ
ମୁଖ-ମଣ୍ଡଳ ଧୋଇ ।
କନ୍ୟା ଏକ ଜଳ-କଳସ
ଢାଳୁଁ ଢାଳୁଁ ଚରଣେ,
ତା'ହସ୍ତରୁ ନେଇ ସ୍ୱପଦ
ପ୍ରକ୍ଷାଳିଲେ ଆପଣେ ।
ସତୀଙ୍କି ବସାଇ ସୁତାଏ
ମୃଦୁ ପଲ୍ଲବାସନେ,
ଫଳମୂଳ ଆଣି ସମକ୍ଷେ
ଦେଲା ପର୍ଣ୍ଣ-ବାସନେ ।
ଅନୁକମ୍ପା ନାମେ ବୃଦ୍ଧାଏ
କରି ସତୀଙ୍କି କୋଳ,
ପୋଛିଦେଲେ କର-କମଳେ
ତାଙ୍କ ଭାଲ କପୋଳ ।
ମମତା-ପ୍ରପାତ-ସେନେହ
ସ୍ୱଚ୍ଛ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଜଳ,
ପକାଇ ସତୀଙ୍କ ପରାଣ
ପ୍ଲାବି କରି ଶୀତଳ ।
ମୁଖ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ବୋଇଲେ
ଧୀରେ କୋମଳ ଭାଷେ,
"ମୋ ଭାଗ୍ୟକୁ ମାଆ ଆସିଛୁ
ଆଜ ତୁ ମୋର ପାଶେ ।
ରାଜରାଜେଶ୍ୱରୀ ମାଆ ତୁ
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମନ୍ଦିର ତୋର,
ତମଃପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ
କଲୁ କୁଟୀର ମୋର ।
ଦିନଯାକ କରି ନ ଥିବୁ
ପରା କିଛି ଆହାର,
ପୁଅ କରୁଥିବ ଗରଭେ
ଚଳି ପାଦ-ପ୍ରହାର ।

ମାଆ ମା’! ମାଆ ମା’! ମା’ଘରେ
ତୋର କି ଅଛି ଲାଜ,
ଚାହିଁ ରହିଛନ୍ତି ତୋତେ ତୋ’
ଏହି ସଖୀ-ସମାଜ ।”
ବୋଲି ନିଛି ଦେଇ ଧରାଇ-
ଦେଲେ ନାରଙ୍ଗୀ-କଳି,
ଗୋଟି ଗୋଟି କରି କର୍ପୂର
କାନ୍ତି ପକ୍ୱ କଦଳୀ ।
ବୀଜ ଭିନ୍ନ କରି କୁଳକ
ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ପନସ,
ସୁମଧୁର ପିଣ୍ଡ ଖର୍ଜୁର
ସହକାର ସରସ ।
ବାରମ୍ବାର ବୋଲି ମଧୁରେ
“ଧୀରେ ଭୁଞ୍ଜ ମା, ଭୁଞ୍ଜ”
କରେ ଦେଲେ ଭାଙ୍ଗି କରକ-
ମଞ୍ଜି ପୁଞ୍ଜକୁ ପୁଞ୍ଜ ।
ଅବଶେଷେ “ଆଉ ଦିଓଟି,
ଆଉ ଦିଓଟି” ବୋଲି,
ଭୁଞ୍ଜାଇଲେ ସେହୁ ସତୀଙ୍କି
ଆଠ ଦଶୋଟି କୋଳି ।
ମାତୃ-ସ୍ନେହ-ସୁଖ ନ ଥିଲେ
ବୁଝି ବାଲ୍ୟ-ଜୀବନେ,
ସେହି ସୁଖ ସତୀ ବୁଝିଲେ
ଆଜି ବାଲ୍ମୀକି ବନେ ।
ଆଚମନ କରି ଜାନକୀ
ଫଳ ଭୋଜନ ଶେଷେ,
କାଷ୍ଠ ଆସନରେ ବସିଲେ,
ତାପସୀଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶେ ।
କୁମାରୀଏ ଦେଲା କୋରଙ୍ଗୀ
ଫଳ ଦେବୀଙ୍କ କରେ,
ମୁଖେ ପକାଇଲେ ସୁମୁଖୀ
ତାହା ଘେନି ସାଦରେ ।
କନ୍ୟା ଏକ ଆଣି କୋମଳ
ଶୁଷ୍କ ନୀବାର ନାଳ,
ଶଯ୍ୟା କରିଦେଲା ତହିଁରେ
ପାରି ହରିଣ ଛାଲ ।
ସଖୀ ଦୁଇ ତହିଁ ରହିଲେ
ବଇଦେହୀଙ୍କ ପାଶେ,
ଆଉମାନେ ହେଲେ ଅନ୍ତର
ନିଜ ନିଜ ଆବାସେ ।

– - – –

ପ୍ରଥମ

ତପସ୍ୱିନୀ
ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର
ତୃତୀୟ ସର୍ଗ
ରାଗ - ବଙ୍ଗଳାଶ୍ରୀ

09 August 2009

(Last updated: ୧୩ ଏପ୍ରିଲ ୨୦୧୦)

http://www.iopb.res.in/~somen/GMeher

ଭାଗୀରଥୀ କୂଳେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଯେ କାଳେ
ବୈଦେହୀ ବିସର୍ଜି ଗଲେ,
ବ୍ୟାପିଥିଲା ଖରା ସସାଗରା ଧରା
ନିର୍ମଳ ଅମ୍ବର ତଳେ ।
ରାଘବ-ବଧୂର ନିର୍ଯ୍ୟାତନ ସୁର-
ପୁରକୁ ଦିଶିଲେ ଲଜ୍ଜା,
ହେବ ବୋଲି ଦିବା- ନାଥଙ୍କ ସେ କିବା
ଶୁଭ୍ର ଯବନିକା-ସଜ୍ଜା !
ଜାଣି ସେ ରହସ୍ୟ କରିବାକୁ ଦୃଶ୍ୟ
ଭାସ୍କର-ବଂଶର ଦୋଷ,
ଅଚିରେ ଅବନୀ- ପୃଷ୍ଠୁ ସେ ଯବନୀ
ଉଠାଇଦେଲା ପ୍ରଦୋଷ ।
ବିହଙ୍ଗମଗଣ ଡାକନ୍ତେ ଗଗନ-
ପ୍ରାଙ୍ଗଣେ ତାରକାକୁଳ,
ଏକ ପଛେ ଏକ ତା ପଛେ ଅନେକ
ଆସି ହୋଇଗଲେ ଠୁଳ ।
ଦେଖିଲେ ବିଜନେ ପ୍ରଶସ୍ତ ପ୍ରାଙ୍ଗଣେ
ରାମଚନ୍ଦ୍ର ରବି-ବଂଶୀ,
ବିଷଣ୍ଣ ବଦନେ ସଜଳ ନୟନେ
ଏକାକୀ ଅଛନ୍ତି ବସି ।
ଭାବୁଥିଲେ ରାଜ- ଅଧିକାର ବ୍ୟାଜ
ଅଟେ ମହାଦାସତ୍ୱର,
ଏହି ଉଚ୍ଚପଦେ ପ୍ରକୃତିର ପଦେ
ଖଟିବା ହୁଏ ମାତର ।
ମିଥ୍ୟା କଥା ଯେବେ ପ୍ରଜାଏ କହିବେ
ମେଳ ହୋଇ ଶତ ଶତ,
ମିଥ୍ୟା ଜାଣି ଜାଣି ତାଙ୍କୁ ମାନି ମାନି
ବୋଲାଯାଏ ସତ ସତ ।
ପ୍ରକୃତିର ଶାନ୍ତି- ଯଜ୍ଞରେ ନୃପତି-
ସୁଖଟି ସ୍ୱଭାବେ ବଳି,
ଦୃଢ଼ ଧର୍ମ-ଦାମେ ବନ୍ଧ ନିଜ କାମେ
ଯାଦେ ନ ପାରଇ ଚଳି
ଅଭିଷେକ ଯାହା କରିଥାନ୍ତି ତାହା
ପ୍ରୋକ୍ଷଣ ମାତର ସିନା,
ଚାମର ଢାଳିବା ଅନ୍ୟ କି ବୋଲିବା
ମକ୍ଷିକା ଉଡ଼ିବା ବିନା ?

ସୁଖେ ନଇରାଶ୍ୟ ନ ଥିବ ଅବଶ୍ୟ
ଦେବତା ହୃଦୟେ ସୁଦ୍ଧା,
ସେ ହେତୁ ମହତୀ ଦେବତା ନୃପତି
ସେବଇ କୀରତି-ସୁଧା ।
ପ୍ରଜାରକ୍ତ ଜଳ- କଣିକାପଟଳ
ସିନା ଉତ୍ତାସନ ପାଇ,
ଜଳଧର ରୂପ ହୋଇଥାଏ ନୃପ
ପରଜାଙ୍କ ହିତ ପାଇଁ ।
ଭୂମିତଳେ ବଜ୍ର ନ ଥାଏ, ସହଜ
ମାତ୍ର ତାହା ଜଳଧରେ,
ପ୍ରଜା-କର ଦଣ୍ଡ ନ ହୁଏ ପ୍ରଚଣ୍ଡ,
ପ୍ରଚଣ୍ଡ ନୃପତି କରେ ।
ହୃଦ ପଛେ ଜ୍ୱଳେ ବିଦ୍ୟୁତ-ଅନଳେ
ଜଳଦାନେ ଘନ ବାଧ୍ୟ,
ସୁଖ ତେଜି ରାଜା ତୋଷିବ ପରଜା
ତେବେ ତ ପରମାରାଧ୍ୟ ।
ସ୍ୱର୍ଗନିଃଶ୍ରେଣୀର ସମୁନ୍ନତ ଶିର
ରାଜପଦ ଭୂମଣ୍ଡଳେ,
ହେଲେ ଲକ୍ଷ୍ୟଭ୍ରଷ୍ଟ, ପଡ଼ି ହୁଏ ନଷ୍ଟ
ନୃପତି ଗହ୍ୱର ତଳେ ।
ମାୟାକାର ପରି ଦଣ୍ଡଗୋଟି ଧରି
ସମଦୃଷ୍ଟି ସମଭାବେ,
ରାଜତ୍ୱ-ରଜ୍ଜୁରେ ବିଳସି ରଜ୍ଜୁରେ
ନିଜ ଜୀବନ ନ ଭାବେ ।
ଯଦି ବାଜିକର ରଜ୍ଜୁରେ ପୟର
ଦେଲାର ନ ଯିବ ଚାଲି,
ତାଳି ମାରି ଥୋକେ ହସିଦେବେ ଲୋକେ
ବାଦ୍ୟକାର ଦେବ ଗାଳି ।
ପ୍ରିୟା ମଇଥିଳୀ- ବିରହେ ଶିଥିଳୀ-
କୃତ କରି ପ୍ରାଣ ଯେବେ,
ନ କରିବ କାର୍ଯ୍ୟ ମାନବ-ସମାଜ
ଆହୁରୀ ଗଞ୍ଜିବେ ତେବେ ।
ବୋଲିବ ସଂସାର, ରାମ କୁଳାଙ୍ଗାର
ଜନ୍ମ ଲଭି ରଘୁବଂଶେ,
ବିଚାର-କୃପଣ ହୋଇ ରାଜପଣ
ତ୍ୟାଗ କଲା ବଧୂବଶେ ।

ବାନପ୍ରସ୍ଥାଶ୍ରମ ହେଲେହେଁ ଉତ୍ତମ
ସମୟ ମୋ ହୋଇ ନାହିଁ,
ମୋ କାର୍ଯ୍ୟେ ଭରତ ହେବାକୁ ନିରତ
ସମ୍ମତ ବା ହେବ କାହିଁ ।
ଅଙ୍କଦ୍ରବ୍ୟେ ପ୍ରୀତି ହ୍ରାସ ନିତି ନିତି
ଦେଖି ଦେଖି ପୁନଃ ପୁନଃ,
ହେଲେ ଶୂନ୍ୟ ଅଙ୍କ ଶୂନ୍ୟ ଯୋଗେ ଅଙ୍କ
ପରି ହୃଦପ୍ରୀତି ଗୁଣ ।
ସ୍ଥୂଳ କଳେବର ନୁହଇ ଅମର,
ଅମର କେବଳ ମନ,
ମନେ ଯେବେ ସଙ୍ଗ ହୋଇ ନାହିଁ ଭଙ୍ଗ
ସେହି ସୁଖ ସୁଖେ ଗଣ୍ୟ ।
କେ ରହିଛି ଭବେ ବାସ୍ତବ ବିଭବେ
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ମୁକୁଟ ବାନ୍ଧି ?
ଯଶ ଅପଯଶ ନୋହି କାଳବଶ
ହୁଅନ୍ତି ତା ପ୍ରତିବାଦୀ ।
ସ୍ୱରଗ-ନରକ- ଗତି ନିର୍ଦ୍ଧାରକ
ସ୍ୱଭାବେ ଜଗତଜନ,
ଏଡ଼ି ଜନରବ ଅନିତ୍ୟ ବାସ୍ତବ
ସୁଖ ଲୋଡ଼େ ନୀଚ ମନ ।
ନାହିଁ ସିନା ଘରେ, ହୃଦ ପ୍ରେମ-ସରେ
ମୋ ପ୍ରିୟା-କମଳକଳି
ପଡ଼ିଅଛି ଫୁଟି, ମକରନ୍ଦ ଲୁଟି
କରୁଅଛି ମନ-ଅଳି ।
ନୟନଯୁଗଳ କାହିଁକି ବିକଳ
ହୋଇ ଛାଡୁଅଛ ଜଳ
ଶୁଖିଗଲେ ସର କମଳିନୀ ମୋର
ହୋଇଯିବ ଟଳଟଳ ।
ବକ୍ଷ ତୁ ପଥର- ବନ୍ଧ ହୋଇ କର
ରୁଦ୍ଧ ନେତ୍ର-ଜଳ-ନାଳୀ,
ନାସିକା-ପବନ ନ ବହିବୁ ଘନ
କମ୍ପିବ ପ୍ରାଣ-ସଙ୍ଖାଳି ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଆସିବ ସମସ୍ତ ଭାଷିବ
ଜୀବନ-ସଙ୍ଗିନୀ କଥା,
ଶ୍ରବଣ ଯୁଗଳ ନ ହୁଅ ଚଞ୍ଚଳ
ଶୁଣିବ, ମୁଞ୍ଚିବ ବ୍ୟଥା ।

ରେ ସନ୍ତପ ଚର୍ମ ! ନାଶିବ ତୋ ଘର୍ମ
ସମୀର ଆସୁଛି ବହି,
ସନ୍ତାପନାଶିନୀ ସରୋଜବାସିନୀ
ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ-ସୌରଭ ବହି ।
ଆଉ ଏକ କଥା କହୁଛି, ଏକତା
ବାନ୍ଧି ତୁମ୍ ମନ ସଙ୍ଗେ,
ଚାଲ ହୃଦ-ସରେ ଅନନ୍ତ ବାସରେ
ବିଳସିବ ରସରଙ୍ଗେ ।
ମୋ ପ୍ରାଣ-ସଙ୍ଗିନୀ ନବ କମଳିନୀ
ଫୁଟି ରହିଅଛି ତହିଁ,
ସ୍ମରଣ-ଭାସ୍କର ଚିର ତେଜସ୍କର
ଅସ୍ତ ତାର ନାହିଁ ଯହିଁ ।
ମୋ ବୋଲେ ରସନା ! ତୁ ତହିଁ ରସ ନା
ଖାଇଛୁ ପରଜା-ବିତ୍ତ,
ଯା ଧନେ ପାଳିତ ତା ନାମେ ଚାଳିତ
ହେବାରେ ନୁହ ଭାବିତ ।
ଲୋକେ ଲୋକହିତ- ସାଧନ ବିହିତ
ବୋଲି ସିନା ଅଛି ପ୍ରାଣ,
ନ ହେଲେ କି ପବି ଦ୍ରବ୍ୟ କରି ହବି
ପ୍ରାୟେ କରିଥାନ୍ତା ପାନ ।
ପିଞ୍ଜରୁ ବାହାରି ଯିବେ ଶୁକ ସାରୀ,
ଛାଡ଼ିଦେବି ରାତି ପାହୁ,
ତୋତେ ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା ନିମିତ୍ତ
ନ ବୋଲିବେ 'ସୀତା' ଆଉ ।
ହରିଣ-ଶାବକ ଯିବ ସେ ଯାବକ-
ରଞ୍ଜିତଚରଣା ପାଶ,
ଅଲକ୍ତକ-ଧାର ଅଟେ ତା' ଗଳାର
ରଙ୍ଗ ପାଟ-ଡୋରି-ଫାଶ ।
ମୟୂର ଯୁଗଳ ରାବି ଅନର୍ଗଳ
କାହିଁକି ରହିବେ ଆଉ,
ଉଚ୍ଚାରିବ ସ୍ୱନ କା' ଅନୁକରଣ
କରି, ଭୀମରାଜ ଯାଉ ।
ସଙ୍ଗୀତ-ପ୍ରବୀଣା କଣ୍ଠ ସଙ୍ଗ ବିନା
ପାଇବ କାହିଁ ଗୌରବ ?
ବୀଣା ତାହା ଜାଣି ଭାଗ୍ୟ-ଦୋଷ ମାନି
ରହିବ ହୋଇ ନୀରବ ।

ତହୁଁ ରାମ କ୍ଷଣେ   ମୁଦ୍ରିତ ଈକ୍ଷଣେ
ଚିନ୍ତାଚଳ-ଚୂଳେ-ଚଢ଼ି,
ଦେଖିଲେ କାଳର   ସ୍ରୋତ ଭୟଙ୍କର
ବେଗେ ଯାଉଅଛି ଗଡ଼ି ।
ଚରାଚର ସର୍ବେ   ତା' ଗଭୀର ଗର୍ଭେ
ଉଇଁ ହେଉଛନ୍ତି ଲୀନ ,
ବୁଦ୍‌ବୁଦ ପରାଏ   କେହି କ୍ଷଣେ ଥାଏ
କେବା ରହେ କିଛି ଦିନ ।
କୀରତି ଶଇଳ   ସେ ଘୋର ସଲିଳ-
ସ୍ରୋତ ମଧ୍ୟେ ଟେକି ଶିର,
ନ ଗଣି ଆପଦ   ଚୁମ୍ବି ବିଷ୍ଣୁପଦ
ରହିଅଛି ହୋଇ ସ୍ଥିର ।
ଶୈଳ-ସାନୁଦେଶେ   ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ବେଶେ
ପତି ସଙ୍ଗେ ସତୀଗଣ,
ହୋଇ ଯୁଗଯୁଗ   ସୁଖେ ଯୁଗ ଯୁଗ
କରୁଛନ୍ତି ବିଚରଣ ।
ଅନେକ ନୃପତି   ତହିଁ ପନ୍ତି ପନ୍ତି
ରତ୍ନମୟ ସିଂହାସନେ,
ଅଛନ୍ତି ରାଜିତ   ହୋଇ ବିଭ୍ରାଜିତ
ଅମର-ପୁଷ୍ପ-ଭୂଷଣେ ।
ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନ   ଲବ୍ଧ ପୁଣ୍ୟଧନ
ବହିଛି ଯା' ତନୁ-ତରୀ,
ଶଇଳ-ନିବାସୀ   କବିବୃନ୍ଦ ଆସି
ନେଉଛନ୍ତି କର ଧରି ।
ଧର୍ମ ନ ବିଚାରି   କେତେ ଦୁରାଚାରୀ
ଆରୋହୀ ତହିଁକି ବଳେ,
କବିଙ୍କର ପବି   ସମ ମୁଷ୍ଟି ଲଭି
ରହୁଛନ୍ତି କଳବଳେ ।
ତାଙ୍କ ସେ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା   ଅନାଇ ସହସା
ଦିଅନ୍ତେ ନୟନ ଫେଡ଼ି,
ଦେଖିଲେ ଶ୍ରୀରାମ   ବସୁନ୍ଧରା-ଧାମ
ରହିଛି ତିମିର ବେଢ଼ି ।
ସୁନୀଳ ଗଗନ   ମଣ୍ଡି ତାରାଗଣ
ଅଛନ୍ତି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ମୁଖେ,
ନାହିଁ ସୁଧାକର   କିନ୍ତୁ ତାହାଙ୍କର
ବାଧା ହୋଇ ନାହିଁ ସୁଖେ ।

ବୋଇଲେ, "ହେ ତାରା-   ବୃନ୍ଦ ! ପ୍ରେମକାରା-
ବଦ୍ଧ ନୋହି ଚନ୍ଦ୍ରମାର,
ବିଧିର ବିଧାନ   ଘେନି ପ୍ରଣିଧାନ
ଚିତ୍ତେ ଭ୍ରମ ଶିଶୁମାର ।
ବଲ୍ଲଭ-ବିରହ-   ବେଦନା ଦୁଃସହ
ହେଲେହେଁ ଜଗତ ଲାଗି ,
ସେ ଦୁଃଖ ବିସ୍ମରି   କର୍ମ ଅନୁସରି
ଦ୍ୟୁତିଦାନେ ଅଛ ଲାଗି ।
ତୁମ୍ଭ ଧର୍ମଦୀକ୍ଷା   ବେଗେ ଦିଅ ଶିକ୍ଷା
ବାଲ୍ମୀକି-ଆଶ୍ରମେ ଯାଇ,
ମୋ ହୃଦ-ଚନ୍ଦ୍ରିକା   ତହିଁ ବସି ଏକା
କାନ୍ଦୁଥିବ ମୋତେ ଧ୍ୟାୟି ।
ଏ ରାତ୍ରସମୟେ   ବ୍ୟାକୁଳ ହୃଦୟେ
ରାବୁଥିଲେ ଚକ୍ରବାକୀ,
କରୁଣା-ପ୍ରବଣା   ହୋଇ ଜ୍ଞାନବଣା
ପ୍ରାଣ ନ ରଖିବ ବାକି ।
ସର ପ୍ରଦର୍ଶନ   କରି ନିଦର୍ଶନ
ଦେବା, କୁମୁଦିନୀ ବନ,
ଚନ୍ଦ୍ରମା ଉଦୟ   ନ ହେଲେ ଅଥୟ
ନ କରି ଧରେ ଜୀବନ ।
ପୁନଃ ସମାଗମ-   ବିଷୟ ବିଷମ
ସମସ୍ୟା ମଣିବ ନାହିଁ,
ହୃଦୟ-ସଙ୍ଗମ   ଅତି ମନୋରମ
ଜାଣ ତ, ଦେବ ବୁଝାଇ ।
ଏ କଥାରେ ଦ୍ୱିଧା   ଭାବିବା ସୁବିଧା
ନ ପାଇବା ସାରସାକ୍ଷୀ,
କହିବ ନିଶ୍ଚୟ   ମୋ' ଭାବ ନିଚୟ
ଦେଖୁଛ ତ, ହେବ ସାକ୍ଷୀ ।
ଅଧିକନ୍ତୁ ତାର   ଗର୍ଭେ ମୋ ଆତ୍ମାର
ସ୍ରୋତ ଲାଗିଅଛି ଯାଇ,
କହିଲେ ଏ କଥା   କଦାଚ ଅଯଥା
ବୋଲି ସେ ପାରିବ ନାହିଁ ।"
ଏଥିରେ ରାଘବ   ହୃଦକୁ ଲାଘବ
ସ୍ମରଣେ ଥିଲା କି କ୍ଷମ ?
ବୃଥା ତାରାଗଣ   କଲେ ନିରୀକ୍ଷଣ
ଦୃଷ୍ଟି-ପଥେ ଆଣି ତମ ।

ଗୁଣୀର ସଦ୍‌ଗୁଣ   ନ ବୁଝି ନିପୁଣ
    ହେଲେ ଦୋଷ-ଦରଶନେ,
ବିଧି ବିଡ଼ମ୍ବନା   ଭୋଗ ସମ୍ଭାବନା
    ହୁଏ ତାର ଉଚ୍ଚାସନେ ।
ଦେଖି ରାମ-ଦୋଷ   ପାଇବେ ସନ୍ତୋଷ
    ଭାବିଥିଲେ ତାରାପତି
ହୃଦୟ-ଉଚ୍ଚତା   ଚାହିଁ ପୋତି ମଥ
    ଲାଭକଲେ ନୀଚ ଗତି ।
ଦାଶରଥି-ଦୁଃଖ   ଦର୍ଶନ-ବିମୁଖ
    ଖେଦ-ଖଣ୍ଡ-ହୃଦ-ବିଧୁ,
ନିଶୀଥ ସମୟ   ହେଲାରୁ ଉଦୟ
    ହେଲେ ତେଜି କ୍ଷୀରସିନ୍ଧୁ ।
ଜୀବଞ୍ଜୀବ ଡାକ   ଦେଲା ଚକ୍ରବାକ-
    ପ୍ରତି କରି ଉପହାସ,
ନ ଭାଳ, ନ ଭାଳ   ଲେଖାଅଛି ଭାଲ-
    ପଟେ ତୋର ଉପବାସ ।
କିମ୍ବା ନ କହିବ   ଦେଇଛି ଦଇବ
    ତା' ମୁଖେ ଅମୃତ ଢାଳି ,
ପରର ବିପତ୍ତି   ଚାହିଁଲେ ସମ୍ପତ୍ତି-
    ଶାଳୀଏ ମାରନ୍ତି ତାଳି ।
ଏଣେ ବିରହିଣୀ   ଶ୍ରୀରାମଗୃହିଣୀ
    ମଣି ଦୀପ୍ତିମୟ ପୁର,
ରାଜେନ୍ଦ୍ର-ଦର୍ଶନ   ରମ୍ୟ ସୁଖାସନ
    ସୁଖ ଭୋଗୁଁ ହୋଇ ଦୂର ।
ପୂର୍ବ ପରିଚିତ   ପଲ୍ଲବ ରଚିତ
    ଉଟଜେ ଅଜିନାସନେ,
କରି ଅବସ୍ଥାନ   ପୂର୍ବ କଥାମାନ
    ଭାବୁଛନ୍ତି ମନେ ମନେ ।
ପ୍ରାଣନାଥଙ୍କର   ପ୍ରେମ-ଜରଜର
    ମଧୁମୟ ସମ୍ଭାଷଣ,
ହୃଦ-ଫନୋଗ୍ରାଫେ   ପରବେଶି ଆପେ
    ତୋଳୁଛୁ ନିର୍ମଳ ସ୍ୱନ ।
ସର୍ବଭୟହର   ସରଳ ସୁନ୍ଦର
    ମରକତପ୍ରଭ ବାହୁ,
ମାନସିକ ଧ୍ୟାନେ   ଶିର ସନ୍ନିଧାନେ
    ଦିଶୁଅଛି ଦାଉଦାଉ ।

ନିଦ୍ରା ପରିହରି   ଥାଆନ୍ତି ପ୍ରହରୀ
    ଯେରୂପେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସଙ୍ଗୀ,
ସ୍ମରଣ-ମୁକୁରେ   ଦିଶନ୍ତି ଅଦୂରେ
    ସେରୂପେ ହୋଇ ନିଷଙ୍ଗୀ ।
ସେ ସ୍ୱାମୀ ଦେବର   କରିଛନ୍ତି ଦୂର
    ଏକଥା ଦେବାରୁ ଭାବି ,
ହିମାକ୍ତ ନଳିନ   ସଦୃଶ ମଳିନ
    ନେତ୍ର ହେଲା ନୀରସ୍ରାବୀ ।
ଖଜୁରିଆ କର-   ବିକ୍ଷତ ଖର୍ଜୁର
    ନୀରବେ ନିଶ୍ଚଳେ ଯଥା,
ରସ ତ୍ୟାଗ କରେ   କ୍ଷୋଭ-ଆଘାତରେ
    ସତୀ ଦଶା ହେଲା ତଥା ।
ଏହି ରୂପେ ପ୍ରିୟ   ପ୍ରିୟାଭାବ, ପ୍ରିୟ-
    ଭାବ ପ୍ରିୟା ସ୍ମରି ସ୍ମରି,
ଦୁଃଖାସନେ ବସି   ଧରି ଧୈର୍ଯ୍ୟ-ଅସି
    କାଟୁଥିଲେ ବିଭାବରୀ ।
ଆତ୍ମା ଶିର-ଶ୍ରମ   ସମୁଦ୍ଭୂତ ଘର୍ମ
    ବହି ବହି ଅବିରଳ,
ପକ୍ଷ୍ମ ଗୁଳ୍ମରାଶି   ଧୌତ କରି ଆସି
    ପ୍ଲାବୁଥିଲା ଗଣ୍ଡସ୍ଥଳ ।
ରାବିଲା ଶର୍ବରୀ   ପେଚା ବେଶ ଧରୀ
    କ୍ରମେ ହୋଇ କ୍ଷୀଣପ୍ରାଣ,
ରକତେ ଗଗନ   ପ୍ଲାବି ପଳାୟନ
    ଉପାୟ ପାଇଲା ତ୍ରାଣ ।
ପ୍ରେମିକ - ପ୍ରେମିକା   ପଦେ ଅହମିକା
    ବିକି ଦେଇ ତାରାଗଣ ,
ପୁଷ୍ପ ବେଶେ ଝଡ଼ି   ଅବନୀରେ ପଡ଼ି
    ଲୋଡ଼ିଲେ ତାଂକ ଶରଣ ।
ଶରଣ-ବତ୍ସଳ   ରଘୁନାଥ ଛଳ
    ନ ଧରି ରଖିଲେ ମାନ,
ଦେଲେ ଏହି ବର-   "ଯୁଗ-ଯୁଗାନ୍ତର
    ମସ୍ତକେ ପାଇବ ସ୍ଥାନ ।"

— — —

10 ପ୍ରଥମ

ତପସ୍ୱିନୀ
ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର
ଚତୁର୍ଥ ସର୍ଗ
(ରାଗ - ଚୋଖି)

09 August 2009

(Last updated: ୧୩ ଏପ୍ରିଲ ୨୦୧୦)

http://www.iopb.res.in/~somen/GMeher

ମଙ୍ଗଳେ ଅଇଲା ଉଷା   ବିକଚ ରାଜୀବ ଦୃଶା
ଜାନକୀ-ଦର୍ଶନ-ତୃଷା ହୃଦୟେ ବହି,
କରପଲ୍ଲବେ ନୀହାର-   ମୁକ୍ତା ଧରି ଉପହାର
ସତୀଙ୍କ ବାସ-ବାହାର ପ୍ରାଙ୍ଗଣେ ରହି,
କଳକଣ୍ଠ-କଣ୍ଠେ କହିଲା,
"ଦରଶନ ଦିଅ ସତୀ ! ରାତି ପାହିଲା ।" ୧ ।
ଅରୁଣ କଷାୟ ବାସ,   କୁସୁମ କାନ୍ତି ବିକାଶ,
ପ୍ରଶାନ୍ତ-ରୂପ, ବିଶ୍ୱାସ ଦିଅନ୍ତି ମନେ,
କେଉଁ ଯୋଗେଶ୍ୱରୀ ଆସି   ମଧୁର ଭାଷେ ଆଶ୍ୱାସି
ଡାକୁଛନ୍ତି ଦୁଃଖରାଶି ଉପଶମନେ
"ଦେବା ପାଇଁ ନବ ଜୀବନ
ସ୍ୱର୍ଗୁ କି ଓହ୍ଲାଇଛନ୍ତି ମର୍ତ୍ତ୍ୟଭୁବନ ।" ୨ ।
ସମୀର ସଙ୍ଗୀତ ଗାଏ   ଭ୍ରମର ବୀଣା ବଜାଏ
ସୁରଭି ନର୍ତ୍ତନେ ଥାଏ ଉଷା ନିର୍ଦ୍ଦେଶେ,
କୁମ୍ଭାଟୁଆ ହୋଇ ଭାଟ   ଆରମ୍ଭିଲା ସ୍ତବପାଠ
କଳିଙ୍ଗ ଅଇଲା ପାଟମାଗଧ ବେଶେ,
ଲଳିତ ମଧୁରେ କହିଲା,
"ଉଠ ସତୀ-ରାଜ୍ୟ-ରାଣୀ, ରାତି ପାହିଲା" । ୩ ।
ମୁନି ମୁଖ-ବେଦ ସ୍ୱନ   ପୂର୍ଣ୍ଣକଲା ଶ୍ୟାମବନ
ଉଠିଲା ଭେଦି ଗଗନ ଉଚ୍ଚ ଓଁ କାର,
ବୈକୁଣ୍ଠେ ଦେଇ ତୃପତି   ଅନନ୍ତ ଶ୍ରୁତିକି ଗତି
ବହିଲା କି ସରସ୍ୱତୀ ବୀଣା ଝଙ୍କାର;
ବେଳୁ ବେଳ ବନ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ,
ମନ୍ତ୍ରବଳେ ଯେହ୍ନେ ବଢ଼ିଆସିଲା ବଳ । ୪ ।
ଏକାଳେ ବ୍ରହ୍ମଚାରିଣୀ   ଅନୁକମ୍ପା ତପସ୍ୱିନୀ
ଆସି ଜନକନନ୍ଦିନୀ ପାଶେ ଗମ୍ଭୀରେ
ବୋଇଲେ, "ଉଠ ବୈଦେହୀ !   ଉଷା ସୁକୁମାରଦେହୀ
ଆସିଛି, ଦର୍ଶନ ଦେଇ ତୋଷ ବିଧିରେ,
ତମସା ରହିଛି ଅନାଇ
କୋଳ କରି ଥରେ ସୁଖ ଲଭିବା ପାଇଁ " । ୫ ।
ପଦ୍ମିନୀ-ହୃଦ-ଶିଶିର-   ବିନ୍ଦୁରେ ଖର ରଶ୍ମିର
ପ୍ରତିବିମ୍ବ ପରି ବୀର ରାମମୂରତି,
ଶୋକ-ଜର୍ଜରିତ ଚିତ୍ତ-   ଫଳକେ କରି ଚିହ୍ନିତ
ହେଲେ ଆସନୁ ଉତ୍‌ଥିତ ଜାନକୀ ସତୀ;
ନମି ଅନୁକମ୍ପା ପୟରେ
ବନ୍ଦିଲେ ଉଷାର ପଦ ସବିନୟରେ । ୬ ।

ବୋଇଲେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସି   "ତୁମେ ତିମିର-ବିଧ୍ୱଂସି
ରବି ଆଗମନ-ଶଂସୀ ତୁଅ ସଂସାରେ,
ତୁମ୍ଭ କୋମଳ ଚରଣ   କରେ ଜ୍ୟୋତି ଆହରଣ
ତହିଁ ଯାଉଛି ଶରଣ ଦୃଢ଼ ଆଶାରେ,
ଶୁଭ୍ର ସଉରଭ ରସିକେ,
ଶୁଭ ସମ୍ପାଦିନୀ ତୁଅ ରଘୁବଂଶିକେ । ୭ ।
ଉତ୍ସୁକ ହୃଦୟେ ରାତ୍ରି   ଶେଷରେ ଆଶ୍ରମଧାତ୍ରୀ
ତମସା ନିର୍ମଳଗାତ୍ରୀ ପବିତ୍ରଧାରା
ପ୍ରାଙ୍ଗଣେ କୁସୁମ ବିଞ୍ଚି   ସୁବାସିତ ନୀର ସିଞ୍ଚି
ମଙ୍ଗଳ ପ୍ରଦୀପ ରଚି ପ୍ରଭାତି ତାରା,
ମୁହୁର୍ମୁହୁଃ ମୀନ-ନୟନେ
ଚାହୁଁଥିଲା ସୀତା-ସତୀ ଶୁଭାଗମନେ । ୮ ।
ଉଟଜ ତାପସ କନ୍ୟା-   ଗଣଙ୍କ ଆଦର ବନ୍ୟା
ପ୍ଲାବନେ ଜଗତ ଧନ୍ୟା ସତୀ-ରତନ
ବାହାରି ଅବଗାହନେ   ଅନୁକମ୍ପାଙ୍କ ଗହଣେ
ତମସା ଧାର ବହନେ କଲେ ଗମନ,
ସତୀଙ୍କ ତମସା ଅଙ୍କରେ
ଘେନି ସ୍ନେହେ ଆଲିଙ୍ଗିଲା ତରଙ୍ଗ-କରେ । ୯ ।
ଅମୃତମଧୁର ସ୍ୱରେ   ଭାଷିଲା ପରିତୋଷରେ,
"ମାଆ ଗୋ, ମୋ ମାନସରେ ନଥିଲା ଆଶା,
କରିବ ଅଙ୍କେ ବିହାର   ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀ-ହୃଦହାର
ସୀତା କରି ପରିହାର ଭୋଗ-ପିପାସା,
ଭାଗ୍ୟବତୀ ମୋତେ ସଂସାରେ
ବୋଲିବେ ତୋ' ଯୋଗୁଁ ଏକା ପରଶଂସାରେ ।" ୧୦ ।
ବନେ ବନେ ଭ୍ରମି ଭ୍ରମି   ଗଣ୍ଡକୁହୁକେ ନ ଭ୍ରମି
ବହୁ ବାଧା ଅତିକ୍ରମ ସ୍ୱଚ୍ଛ ଜୀବନେ,
ଅନ୍ଧାର ଦୁଃଖ ନ ଗଣି   ଆଲୋକ ସୁଖ ନ ମଣି
ଚାଲିଛି ଦୂର ସରଣୀ ନତ ବଦନେ,
ଜନମ କରୁଛି ସଫଳ
ତୋୟଦାନେ ତୋଷି ତୀରବାସୀ-ସକଳ । ୧୧ ।
ମନ୍ଦାକିନୀ, ଗୋଦାବରୀ   ସେସବୁ ଗୁଣେ ମୋ' ସରି
ତଥାପି ବର୍ଦ୍ଧନ କରିଛନ୍ତି ଗୌରବ
ଲଭି ତା' ପବିତ୍ର ପଦ-   ଚିହ୍ନ ଅକ୍ଷୟ ସମ୍ପଦ
ଦିବିଷଦ-ପଦ-ପ୍ରଦ ଅଙ୍ଗସୌରଭ,
ତାହା ଥିଲା ମୋର ବାଞ୍ଛିତ,
ତଦଭାବେ ହେଉଥିଲି ମନେ ଲାଞ୍ଛିତ । ୧୨ ।

କରିଥିଲି ଶୁଭ କର୍ମ   ବୋଲି ଆଣିଦେଲା ଧର୍ମ
ସମୟେ ତୋତେ ମୋ ମର୍ମବାସନା ଜାଣି,
ପାଇଛି ଦୁର୍ଲଭ ଧନ   କରିବି ତୃପ୍ତି ସାଧନ
ନିତି କରି ସମ୍ବୋଧନ କୋଳକୁ ଆଣି,
ଅଙ୍ଗ-ପରିମଳ ତୋହର
ହେବ ମୋର ଜୀବନର କଳୁଷ-ହର । ୧୩ ।
ମୋ କୋଳ-କେଳି ଚପଳ   ସାରସ ମରାଳଦଳ
କୋକ ଯୁଗଳ ଯୁଗଳ ବକ ପଙ୍କ୍ତିତ
ତୋ ପୁଣ୍ୟମୟ ଶରୀର-   କ୍ଷାଳନେ ପୂତ ମୋ’ ନୀର-
ପାନେ ବଞ୍ଚିଥିବେ ଚିରଦିନ ମୋ କତି,
କଳନାଦଛଳେ ତୋ ଯଶଃ
ଗାଇ ମୋ ଶ୍ରୁତିକି ତୋଷୁଥିବେ ଅଜସ୍ର । ୧୪ ।
ପତିବ୍ରତା-ଅଙ୍ଗେ ଲାଗି   ପବିତ୍ର ହେବାର ଲାଗି
ବ୍ରତତୀ-ବାସ-ବିରାଗୀ ପ୍ରସୂନମାନ,
ଦୂରୁଁ ଦୂରୁଁ ଝାସି ଝାସି   ଧାଇଁଥିବେ ଭାସି ଭାସି
ଭ୍ରମୁଥିବେ ଆସି ଆସି ତୋ ସନ୍ନିଧାନ ;
ସ୍ନାନସମୟେ ମୋ ପୟରେ
ଦୟାମୟି ! ନ ପେଲିବୁ ତାଙ୍କୁ ପୟରେ । ୧୫ ।
ମୋ କୂଳେ ଚାଳି ଚରଣ   କରିବୁ ମା ବିଚରଣ
ବ୍ୟପଦେଶେ ବିତରିଣ ଅମର କାନ୍ତି,
ତା ଲଭି ବନ ପାଦପ-   ରାଜି ହୋଇ ଦପ ଦପ
ବହିବେ ଅମର-ଦର୍ପ ବିହିବେ ଶାନ୍ତି
ପଲ୍ଲବେ ପାଟଳ ଶ୍ୟାମଳ,
ରୁଚିର ରୁଚି ରହିବ ଚିର ନିର୍ମଳ” । ୧୬ ।
ସୀତା ବୋଇଲେ, “ପନୀର-   ମଧୁର ଏ ସ୍ୱଚ୍ଛ ନୀର
ନୀର ନୁହେଁ, ଜନନୀର କ୍ଷୀର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷେ,
ଗିରି-ସ୍ତନୁ ବିନିଃସୃତ   ହୋଇ ଆସୁଛି ଅମୃତ
ଧାରା ପରି ସୀତା ମୃତକଳପା ଲକ୍ଷେ,
ଓହୋ, ତୁ ତ ମୋ’ ମା’ ଏ ଦେଶେ,
ମା’ ଦୁଃଖେ ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ-ବକ୍ଷା ତମସା ବେଶେ । ୧୭ ।
ଛେଦ ଭେଦିଅଛି ପୃଷ୍ଠ   ସେ ପାଖ ହେଉଛି ଦୃଷ୍ଟ
ତଥାପି ସୁତାକୁ ତୁଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ
ଫିଟାଇ ସ୍ନେହ-ଲୋଚନ   ପ୍ରୀତି-ମଧୁର-ବଚନ
ବିନ୍ୟାସେ ଚାଟୁ ରଚନ କରୁ ଗେହ୍ଲାଇ,
ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ମା ତୋ ହୃଦୟ,
ମୋ ଦୁଃଖ-ଆତପ ପାଇଁ ବାଲୁକାମୟ । ୧୮ ।

ରାମ-ସାମ୍ରାଜ୍ୟେ ଯେ ସୀତା   ଲୋକଲୋଚନେ ଦୂଷିତା
ହୋଇ ଚିର ନିର୍ବାସିତା ସେ ତୋର ମତେ
ନିଜ ପତିବ୍ରତା ଧର୍ମ-   ବଳେ ସ୍ଥାବର ଜଙ୍ଗମ
ପବିତ୍ରକରଣେ କ୍ଷମ ହେବ ଜଗତେ ;
ମାତା ବୁଝେ ସୁତା-ବେଦନା,
ମାତାନେତ୍ରେ ଦଗ୍ଧ-ମୁଖୀ ଚନ୍ଦ୍ରବଦନା । ୧୯ ।
ତୋ ତୀର ଚିର ଆଶ୍ରୟ   ହେଲାଣି ମୋର ନିଶ୍ଚୟ;
ଭରସା ତୋ’ ଶାନ୍ତିମୟ ପଦକମଳେ;
ଶୂନ୍ୟ ଯାର ଚରାଚର   ଜନନୀ କୋଳ ମାତର
ତାର ଆଦର-ଆକର ମହୀମଣ୍ଡଳେ ;
“ଜନନୀ ଯା ରତ୍ନଗରଭା,
କାହିଁକି ସେ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନ ଲୋଡ଼ିବ ଅବା ।” ୨୦ ।
ସୁଶୀତଳ ସୁନିର୍ମଳ   ପବିତ୍ର ତମସା-ଜଳ
ତଥା ସ୍ୱଭାବ ସକଳ ମୁନିସୁତାଙ୍କ,
ସ୍ନେହେ ତମସା ଚଞ୍ଚଳ   କରି ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଛଳ
ହୋଇଗଲେ ଅବିକଳ ସ୍ୱରୂପ ତାଙ୍କ,
ଆଲିଙ୍ଗନେ ତାଙ୍କ ବିଗ୍ରହେ
ବିଗ୍ରହ ମିଶାଇଦେଲେ ଶୀଘ୍ର ସଂଗ୍ରହେ । ୨୧ ।
ସତତ ସୀତା ସକାଶ   ରହି ଚାହିଁବା ସକାଶ
ପାଇଁ ଶୁଭ ଅବକାଶ ଏହି ଉପାୟେ;
ହୋଇ ବହୁ ନେତ୍ରବତୀ   ବହୁ ହୃଦ ବହୁ ମତି
ଲାଭ କଲା ବୁଦ୍ଧିମତୀ, ଅନେକ କାୟେ,
ସମଧର୍ମ ସମଗୁଣରେ
ମିଶି ମନ ତୋଷ ଲଭେ ବହୁ ଗୁଣରେ । ୨୨ ।
ସମସ୍ତେ ଅବଗାହନ   ବଢ଼ାଇ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ
କରି ବାଲ୍ମୀକି-ଚରଣ କଲେ ବନ୍ଦନା,
ଆଶିଷେ ମୁନି-ପୁଙ୍ଗବ   ବୋଇଲେ, “ଜ୍ଞାନ ବିଭବ-
ଅର୍ଜନେ ସୁସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରି ସାଧନ”,
ବିଶେଷେ ସୀତାଙ୍କୁ ସାଦରେ
ବୋଇଲେ “ବୀରସୂ ହୁଅ ଅପ୍ରମାଦରେ । ୨୩ ।
ନନ୍ଦିନି ! ତୁ ଏ ଆଶ୍ରମ-   ପାଦପଙ୍କୁ ସ୍ନେହ-ଶ୍ରମ
ପ୍ରୟୋଗେ ନନ୍ଦନୋପମ କର ଯତନ,
ସେ ଭାବେ ତୋ ଅନୁଭବ   ସ୍ୱଭାବେ ହେବ ସମ୍ଭବ
ଭବେ କେମନ୍ତ ଦୁର୍ଲଭ ସୁତ-ରତନ
“ଅନୁକମ୍ପା ଥିବେ ନିୟତ,
ସକଳ ଅଭାବ ତୋର ମୋଚନେ ରତ ।” ୨୪ ।

ମୁନୀନ୍ଦ୍ର-ଆଦେଶମତେ ତହୁଁ ଚଳିଲେ ସମସ୍ତେ
କମଳ-କୋମଳ ହସ୍ତେ କଳସୀ ଧରି,
କନ୍ୟାମଣ୍ଡଳେ ଜନକ- ସୁତା–କାନ୍ତି ଜକ ଜକ
ସ୍ଫଟିକ ମଧ୍ୟେ ହୀରକ-ପ୍ରତିଭା ପରି,
ଉପବନେ କଲେ ଗମନ,
ବଢ଼ାଇଲା ବନ-ଶୋଭା ପାଇ ସେ ଧନ । ୨୫ ।

ବନ-ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦ୍ୱାରେ ସୀତା ରାଜନ୍ତେ ସେ ଉଲ୍ଲସିତା
ମତିରେ ହୋଇ ଭୂଷିତା ରବି-କିରଣେ,
ହାସ-ପଲ୍ଲବ ଅଧରେ ମଞ୍ଜୁ ମଧୁକ ରୂପରେ
ମଣ୍ଡି ଲାଗିଲା ଆଦରେ ଚିତ୍ତ ହରଣେ
ଅର୍ଘ୍ୟ ଦେଇ ରଙ୍ଗ ଶାଳ୍ମଳୀ,
ପାଦ୍ୟ ଦେଲା ଦୂର୍ବାଦଳ-ହିମ-ପଟଳୀ । ୨୬ ।

ସ୍ଥଳକମଳ ଆସନ ଦେଇ ପ୍ରୀତି ସମ୍ଭାଷଣ
କଲା, ଶାରିକା-ଭାଷଣ ଛଳେ ମଧୁରେ;
ଶାରଦ ସରସୀ ଜଳ ଫୁଟାଇ ନବକମଳ
ଅଳିସ୍ୱନେ ଯଥା କଳହଂସ-ବଧୂରେ;
ବୋଇଲା, "ପାହିଲା ସଜନି,
ତୋ ପଦ-ଅରୁଣେ ମୋର ଖେଦ ରଜନୀ । ୨୭ ।

ତୋତେ ମୁଁ ଭାଗ୍ୟବଶତଃ ଲଭି ନଭପୁଷ୍ପ ସତ
କରି ଅସୀମ ଉଷତ ଅନ୍ତଃକରଣେ,
ଚିତ୍ରକୂଟ ଉପତ୍ୟକା ସିଦ୍ଧ-ସେବିତ ଦଣ୍ଡକା
ପାରାବାରପାର ଲଙ୍କା-ଅଶୋକାରଣ୍ୟେ,
ଆଗେ ଥୋଇ ତୋତେ ଆଦର୍ଶ
ଗଢ଼ିଲି ପ୍ରୀତି-ପ୍ରତିମା ଚଉଦ ବର୍ଷ । ୨୮ ।

ଯେତେବେଳେ ପୁଷ୍ପକରେ ବାହୁଡ଼ିଗଲୁ ପୁଷ୍କରେ
ଉଭା ହୋଇ ପୁଷ୍କରରେ ମୃଗନୟନେ,
ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ ଚାହିଁ ବିଷାଦରେ ତୋତେ ମୟୂରୀନାଦରେ
ଡାକୁ ଯେ ଥିଲି ସାଦରେ ଦୀର୍ଘ ଅୟନେ;
ସଖୀକଥା ସ୍ମରି ମନରେ
ଆସିଲୁ କି ସଖି ! ଆଜି ଏତେ ଦିନରେ । ୨୯ ।

ଦୀର୍ଘ ବିରହ ବିଶେଷ ସହି ! ମୁଁ ନ ସହି ଶେଷ-
ଚିନ୍ତାରେ ତାପସୀବେଶ କରି ଧାରଣ,
ତୋ ହୃଦୟ ଆଦରଶେ ପ୍ରତିବିମ୍ବି ସ୍ନେହରସେ
ମଣ୍ଡାଇ ତୋତେ ହରଷେ କଲି ବରଣ;
ଧନ୍ୟବାଦ କର ଗ୍ରହଣ,
ଶ୍ରଦ୍ଧା ସହ କଲୁ ଯା' ମୋ' ବାଞ୍ଛା ପୂରଣ । ୩୦ ।

ପାଇଥିଲେ ସାଧୁସଙ୍ଗ ସଦ୍ଭାବ ଚିର ଅଭଙ୍ଗ
ରହେ, ସ୍ଥିର ନୀଳରଙ୍ଗ ଯଥା ଗଗନେ,
ସାଧୁ ମିତ୍ରେ ମନୋରଥ କଦାଚ ନ ହୁଏ ବ୍ୟର୍ଥ
ତେଣୁ ମୁଁ ହେଲି ସମର୍ଥ ତୋର ଦର୍ଶନେ;
ଭାଗ୍ୟେ ଥିଲେ ହୁଏ ଏ ଲାଭ,
ଭାଗ୍ୟବତୀ କଲା ସଖି ! ମୋତେ ତୋ ଭାବ । ୩୧ ।

ବନଶ୍ରୀ ମଧୁ ମୋହନ ସୀତା-ହୃଦୟ ଗହନ
ବିରହ-ଦାବ-ଦହନ ଶାନ୍ତିକରଣେ,
ନବୀନ ଉଦୀୟମାନ ଘନ-ପଟଳ ସମାନ
ମାନସେ ପ୍ରତୀୟମାନ ହେଲା ସେ କ୍ଷଣେ;
ବୋଇଲେ ଜନକନନ୍ଦିନୀ,
"ଆଜୀବନ ହେଲି ତୋର କାରା-ବନ୍ଦିନୀ ।" ୩୨ ।

– – –

ପ୍ରଥମ

ତପସ୍ୱିନୀ
ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର
ପଞ୍ଚମ ସର୍ଗ
(ରସକୁଲ୍ୟା)

09 August 2009

(Last updated: ୧୩ ଏପ୍ରିଲ ୨୦୧୦)

http://www.iopb.res.in/~somen/GMeher

ରାଜୋଦ୍ୟାନ-ଶୋଭା ସିନ୍ଧୁ ଲହରି
ଶିରେ ପୁଷ୍ପ-ଫେନପଟଳ ଧରି,
ଯା’ ପଦପୁଳିନ ନଖ-ମୁକୁତା
ଜ୍ୟୋତି ସେବନରେ ଥିଲା ଯୁକୁତା,
ତାଙ୍କ ଶୁଭ ଆଗମନ
ଚାହିଁ ଉଲ୍ଲସିଲେ ମୁନି-ଉଦ୍ୟାନର
ବିଟପୀ-ବଲ୍ଲୀ-ସୁମନ ।୧।

ଏକେ ତ ମଧୁର ବସନ୍ତକାଳ,
ବାଳଭାନୁ ହେମ କିରଣଜାଳ,
ପ୍ରସରି ଶିଶିରଜର୍ଜର ପର୍ଣ୍ଣେ,
ଲୀଳା କରୁଅଛି ବିବିଧ ବର୍ଣ୍ଣେ
ଶିଶିରବିନ୍ଦୁରେ ପଡ଼ି
ହୀରା ନୀଳା ମୋତି ମାଣିକ୍ୟପଟଳ
ବିଚିତ୍ର ଦେଉଛି ଗଢ଼ି ।୨।

ଭାସ୍କର ଭାସ୍ୱର ମଣି ମଣ୍ଡନ,
ଦଶବଦନର ଦଶ ବଦନ-
ଜ୍ୟୋତି ଗର୍ବ କରିଥିଲା ହରଣ
ସତୀରତନଙ୍କ ଯେଉଁ ଚରଣ,
ଆଜି ସେ ପୟର ଆସି,
ମୁନି-ଉପବନେ ବିଞ୍ଚିଦେଲା କିବା
ସେହି ମଣି ଗର୍ବରାଶି ।୩।

ସତୀ-ହୃଦ ଶ୍ୟାମ ଶ୍ରୀରାମମୟ,
ସେ ହୃଦୟ ହରି ପାଦପଚୟ
କ୍ରମେ ହେଲେ ଘନ-ଶ୍ୟାମବରଣ
ପତି ଏକା ସତୀମତି-ଶରଣ
ଅବୟବ କାନ୍ତିମାନ,
ଆକର୍ଷିତ ହୋଇ କୁସୁମେ କୁସୁମେ
କ୍ରମେ ଯାଇ କଲେ ସ୍ଥାନ ।୪।

କେଶକାନ୍ତି ମାତ୍ର ନେଲା ଷଟ୍‌ପଦ,
ଚମ୍ପା ନେଲା ତନୁକାନ୍ତି ସମ୍ପଦ,
ମନ୍ଦାରକୁ ଗଲା ଅଧର ରୁଚି,
ଆଉ ସକଳକୁ ଯହିଁ ଯା ରୁଚି
ସର୍ବେ ହେଲେ କାନ୍ତିମୟ
ସ୍ୱର୍ଗଲକ୍ଷ୍ମୀ କିବା ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ଆସି କଲା
ଉଦ୍ୟାନକୁ ଲୀଳାମୟ ।୫।

ସତୀ-କାନ୍ତି ଥିଲା ଅମୃତ ସମ,
ପୁଷ୍ପେ ହେଲା ମଧୁ ଅମୃତୋପମ,
ମାର୍ଦବ ମାଞ୍ଜିବ ସେରୂପେ ଯାଇ
ହେଲେ ପୁଷ୍ପକୁଳ ଅଙ୍ଗରେ ସ୍ଥାୟୀ
ସତୀ ହୋଇ ତପସ୍ୱିନୀ,
ନୀରସ ଜୀବନେ ନିଷ୍ପ୍ରଭ ଶରୀରେ
ହେଲେ ବନବିଳାସିନୀ ।୬।

ସତୀ ସତକାର କରିବା ଲାଗି
ଲୂତାଗଣ ସାରା ଶର୍ବରୀ ଲାଗି,
ଚାରୁ ଚନ୍ଦ୍ରାତପ କରି ମଣ୍ଡନ
ରଚିଥିଲେ ହେମପୁଷ୍ପେ ଲମ୍ବନ,
ପକ୍ୱ ନାଗରଙ୍ଗମାନ
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଗୋଲକ- ରୂପେ ଶତ ଶତ
ହେଉଥିଲେ ଲମ୍ବମାନ ।୭।

ଉଭା ହୋଇଥିଲେ ରମ୍ଭା ସୁନ୍ଦରୀ
ପଂକ୍ତି ପଂକ୍ତି ପତ୍ର-ପତାକା ଧରି,
ଚାରୁ ମୁଚୁକୁନ୍ଦ କୁନ୍ଦ ବକୁଳ,
ନିଆଳୀ ମାଧବୀ ବଲ୍ଲରୀକୁଳ
ଚାହୁଁଥିଲେ ଧରି ଫୁଲ
ନବୀନା ନବୀନା ଥିଲା ତାଙ୍କ ପାଶେ
କୁସୁମେ ସଜାଇ ଚୂଳ ।୮।

ସଖୀଗଣ ସଙ୍ଗେ ଜାନକୀ ସତୀ
ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ କରନ୍ତି ଗତି,
ପୁଳକିତ ହୋଇ ମୃଦୁ ସମୀରେ
ଫୁଲମାନ ବିଞ୍ଚି ସତୀଙ୍କ ଶିରେ
କେ କଲା ଶିର ଚୁମ୍ବନ
କେ କରମର୍ଦ୍ଦନ କେ ବା ଆଲିଙ୍ଗନ
କେହି ବା ପଦବନ୍ଦନ ।୯।

ସୁରଙ୍ଗଚରଣଲେହନ ପାଇଁ
ପାରିଜାତ ଦେଲା ଜିଭ ଲମ୍ବାଇ,
ମୋତି-ଜ୍ୟୋତିନଖ ଚୁମ୍ବନ ଆଶେ
ଡାଳିମ୍ବ ରହିଲା ବିବୃତ ଆସ୍ୟେ,
କରୁଣା-ରଣ-ଆଶାୟୀ
ଚିନିଚମ୍ପା ହେଲା ହରିତବରଣ,
ରାମରୂପ-ଅନୁଯାୟୀ ।୧୦।

ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଚନ୍ଦ୍ରକଳା କୋମଳ
ମନୋହର ବାଳତରୁ ସକଳ
ବାଡ଼ ଉପରକୁ ମସ୍ତକ ଟେକି
ସତୀଙ୍କୁ ସତୃଷ୍ଣେ ଥାନ୍ତି ନିରେଖି
ପାଇଲା ନାହିଁ ଯା ଶିର,
ବାଡ଼ ମଧ୍ୟେ ରହି   ରନ୍ଧ୍ର ପଥେ ପଥେ
ଦର୍ଶନେ ହେଲେ ଅସ୍ଥିର । ୧୧ ।

ଚାଞ୍ଚୀ ଫୁଲଚୁଇଁ ପାଦପ ବାଡ଼େ
ବସି ଚାହିଁଥାନ୍ତି ସତୀଙ୍କ ଆଡ଼େ,
କରୁଥାନ୍ତି ଥରେ ଥରେ କାକଳି
ମୁଦେ ଯାଉଥାଏ ଲାଙ୍ଗୁଳ ହଲି
ସତୀ ଢାଳିଦେଲେ ପୟ,
ମନେ କରିଛନ୍ତି   ଆଳବାଳେ ବସି
ପିଇବେ ହୋଇ ନିର୍ଭୟ । ୧୨ ।

ଊର୍ଣ୍ଣନାଭ ଥରେ ସତୀ-ପୟରେ
ପଡ଼ି ପୁଣି ଉଠେ ତରୁ ଉପରେ,
ବୃକ୍ଷୁଁ ବୃକ୍ଷେ ପୁଣି ଡେଇଁ ଚଞ୍ଚଳ,
ଦେଖାଉଛି ନିଜ କାରୁ-କୌଶଳ,
ଭାନୁ ହୋଇ ଚିତ୍ରକର,
ବିବିଧ ରଙ୍ଗରେ   ରଞ୍ଜି ଦେଉଛନ୍ତି
ତା ସୂକ୍ଷ୍ମ ସୂତ୍ରନିକର । ୧୩ ।

ସ୍ୱଭାବେ ପାଦପ ଶ୍ୟାମଳ ଦଳ,
ମରକତ ଜ୍ୟୋତି ଠିଣ୍ଠିଣୀ ଦଳ
ତରୁ ଶିରେ କାହିଁ ବସି ଚଞ୍ଚଳ-
ଚଞ୍ଚୁ ମାର୍ଜନରେ ହୋଇ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ
ଦିଶୁଥାନ୍ତି ମନୋହର,
ଶ୍ୟାମ ଜଳନିଧି–   ତରଙ୍ଗେ ଲୁଣ୍ଠିତ
ଯେହ୍ନେ ଦିବାକର-କର । ୧୪ ।

ପ୍ରେମ-ପ୍ରଭାମୟ ରାମ-ହୃଦୟ
ରାଜ-ସିଂହାସନେ ହୋଇ ଅଥୟ
ଉଦ୍ୟାନକୁ କିବା ଆସିଛି ଧାଇଁ
ସତୀଙ୍କ ଯାତନା ନାଶିବା ପାଇଁ
ସେ ନେତ୍ର ସୁଭଗ ଜ୍ୟୋତି
ସ୍ୱାତୀ-ଜଳ ପରି   ସତୀ ହୃଦୟରେ
ସୃଜୁଥାଏ ପ୍ରେମ-ମୋତି । ୧୫ ।

କେଉଁ ଦିଗେ ଘନ ପନସ ବନ,
କାହିଁ ଚୂତବନ ଚୁମ୍ବେ ଗଗନ,
ଚୂତବନ ତଳ-ପ୍ରାନ୍ତେ ଆକାଶ
ଦିଶେ ଦେବଖାତ-ଜଳ-ସଂକାଶ,
ତରୁସ୍କନ୍ଧ ଶତ ଶତ
ଦିଶନ୍ତି ଯେସନ   ତୋଳିଛନ୍ତି ବନ
ସର୍ବେ ହୋଇ ଏକମତ । ୧୬ ।

ଶାନ୍ତି-ସରୋବର ବିବିକ୍ତ କୂଳ
ଆଶ୍ରିଛନ୍ତି କିବା ତାପସକୁଳ,
ଗୁରୁ ବିଘ୍ନ ଭାର ମସ୍ତକେ ବହି
ନୀରବେ ନିଶ୍ଚଳେ ଗମ୍ଭୀରେ ରହି
ସତେ କି ଅଛନ୍ତି ଚାହିଁ,
ସୀତା ଶୀତାତପ-   ତପନ-କିରଣ
ସନ୍ତାପ ଶମିବା ପାଇଁ । ୧୭ ।

ପ୍ରିୟଙ୍ଗୁମଣ୍ଡିତ ଇଙ୍ଗୁଦୀବନ
କାହିଁ ତୋଳିଛନ୍ତି ଶ୍ୟାମ ସଦନ,
ଶ୍ୟାମା ହୋଇ ତହିଁ ନବୀନା ବଧୂ
ଢାଳି ଦେଉଅଛି ସୁସ୍ୱର ମଧୁ,
ଇନ୍ଦ୍ରନୀଳ ପୁର ରଚି
ଇନ୍ଦ୍ରାଦେଶେ କିବା   ପୂଜିବାକୁ ଆସି
ସତୀଙ୍କି ଜାକୁଛି ଶଚୀ । ୧୮ ।

ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଚିକ୍‌କଣ ନୀଳ ପତର
ପୁନ୍ନାଗ-କାନନ ଶ୍ୟାମଳତର
ଉଡ଼ି ଉଡ଼ିଶାରୁ ଥିଲା କି ଯାଇ,
ଦେଇଥିଲା ସତୀ ମନ ରଞ୍ଜାଇ,
ନୀଳାଚଳ ରୂପ ଧରି
ବିଜେ ଅବା ରାମ   ଲଭିବାକୁ ସୀତା
ପ୍ରୀତି-ସାଗର-ଲହରୀ । ୧୯ ।

ସଙ୍ଗେ ଘେନି ସତୀ ସଙ୍ଗିନୀଗଣ
ଉଦ୍ୟାନରେ ଥରେ କଲେ ଭ୍ରମଣ,
ଆର୍ଯ୍ୟାବର୍ତ୍ତ-ଉରେ କି ଭାଗୀରଥୀ
ଚଳେ ଲଭି ସଖୀବୃନ୍ଦ-ସଙ୍ଗତି !
ଅଳଂକୃତ ହେଲା ପଥ
ଉପହାସ କରି   ଗନ୍ଧର୍ବଯୁବତୀ-
ବିଳସିତ ଚୈତ୍ରରଥ । ୨୦ ।

ତହୁଁ ସର୍ବେ ବହି ତମସା ଜଳ
ପୂର୍ଣ୍ଣ କଲେ ଆଳବାଳ ସକଳ,
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଦୀ ସଲିଳ ସ୍ୱର୍ଗ ସୁନ୍ଦରୀ-
କନ୍ୟାଏ ନନ୍ଦନେ ଢାଳିଲା ପରି;
କି ଅବା ସାଗର-ନୀର,
ତୋଳି କାଦମ୍ବିନୀ   ପ୍ଲାବି ଦେଇଥାଏ
ଯଥା ବକ୍ଷ ଅବନୀର । ୨୧ ।

କଟିତଟେ ଭିଡ଼ି ବାସ ଅଞ୍ଚଳ
ଗତି କରୁଥାନ୍ତି ହୋଇ ଚଞ୍ଚଳ,
ରୁକ୍ଷକେଶ ଶିରେ କଳସ ବହି,
ସ୍ୱେଦ ଯାଉଥାଏ ଲଲାଟେ ବହି;
ପୋଛି ଦେଉଥାନ୍ତି କରେ
ମନ୍ଥରଗମନା   ରାଜନନ୍ଦନାଙ୍କୁ
ଟାକିଟାକି ଥରେ ଥରେ । ୨୨ ।

ଅନୁକମ୍ପା ଏହି ସମୟେ ଆସି
ବୋଇଲେ ମଧୁର ବାକ୍ୟେ ଭାଷି
"ସୀତା ମୋର ଜଳ ବହି ନଜାଣେ,
କଷ୍ଟ ହେଉଥିବ କୋମଳ ପ୍ରାଣେ,
ନ କରୁ ଅଧିକ ଶ୍ରମ
ଉଦ୍ୟାନକୁ ଥରେ   ଦେଖିନେଉ ମାତ୍ର
ଆସିଛି ହୋଇ ପ୍ରଥମ । ୨୩ ।

ଆସ ମା' ଶୀତଳ ଛାୟାକୁ ଆସ,
ବସିବା, ନ କର ଅନ୍ୟ ପ୍ରୟାସ,
କହିଦେବି କିଛି ଆଶ୍ରମ-ରୀତି",
ବୋଲି ଘେନିଗଲେ ଦେଖାଇ ପ୍ରୀତି,
ଅନୁକମ୍ପା ସଙ୍ଗେ ସତୀ
ବସିଲେ ଛାୟାରେ   ଜଳ ଆନୟନେ
ଲାଗିଲେ ତାପସୀ-ତତି । ୨୪ ।

ଅନୁକମ୍ପା ତହିଁ ବୋଇଲେ, "ସୀତେ,
କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ଲୋକ ଶ୍ରଦ୍ଧା ସହିତେ,
ଫୁଲେ ଫୁଲେ ଯଥା ବିଭିନ୍ନ ବାସ,
ଜୀବନେ ଜୀବନେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ନିବାସ,
ଶରଧା ସ୍ୱଭାବବଶୁ
ଦଇବୀ ମାନବୀ   ଆସୁରୀ ଭେଦରେ
ହୋଇଥାଏ ଫଳପ୍ରସୂ । ୨୫ ।

"ଦମ୍ଭେ ଅହଙ୍କାରେ କାମ ପୋଷଣେ,
ରାଗେ ଦେହବଳେ ଆତ୍ମ-କର୍ଷଣେ,
ତପ କରିଥାନ୍ତି ଅସୁରଭାବେ,
ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ତା ତୋର ସ୍ୱଭାବେ,
ଦେବ ଦ୍ୱିଜ ଗୁରୁ ବୁଧେ
ଶଉଚ ଆର୍ଜବ   ଶ୍ରଦ୍ଧା ସମନ୍ୱୟେ
ପୂଜିଥାଉ ଚିତ୍ତ ଶୁଦ୍ଧେ । ୨୬ ।

"ଶାନ୍ତିପ୍ରଦ ସତ୍ୟ ପ୍ରିୟ ଭାଷଣ,
ଜୀବନର ତୋର ପ୍ରିୟ ଭୂଷଣ,
ମନକୁ ତୋ ଛୁଇଁ ନାହିଁ କପଟ,
ମାୟା କି ପାରିବ ପଶି ନିକଟ ?
ତୋ ରମ୍ୟ ସୌମ୍ୟ ମୂରତି,
କହିଦେଉଅଛି   ବିଷୟ ଗହନେ
ନାହିଁ ଆଉ ଅନୁରକ୍ତି । ୨୭ ।

"ଦଇବ ସ୍ୱଭାବେ ତୁ ତପସ୍ୱିନୀ,
ଦର୍ଶନ ମାତ୍ରେ ମୁଁ ପାରିଛି ଚିହ୍ନି,
ପବିତ୍ର ପ୍ରାଣ ତୋ ଅତି କୋମଳ,
ଘୋର ତପସ୍ୟାର ଦୁର୍ଲଭ ଫଳ,
ପୁଣି ଲତିକାର ଫୁଲ,
ନବ ତାପସୀଙ୍କ   ଆଚରିତ ଶ୍ରମ
ନୁହଇ ତା' ଅନୁକୂଳ । ୨୮ ।

କୁମାରୀମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ରହି
ଜଳ ଆଣୁଥିବୁ ତୁମ୍ବୀରେ ବହି,
ତେଜୁଥିବୁ ତାଙ୍କ ଉତ୍ସାହ-ଦୀପ,
ତେଜୁ ନ ଥିବେ ସେ ତୋର ସମୀପ,
ଦେଇଛି ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କହି,
ପାନ-ଭୋଜନରେ   ଲଜ୍ଜା ନ କରିବୁ
ପିପାସା ବୁଭୁକ୍ଷା ସହି । ୨୯ ।

କନ୍ୟାମାନେ କେବେ କେବେ ଆରାମେ
କାର୍ଯ୍ୟ ଥିଲେ ତୁହି ଥିବୁ ଆରାମେ
ଯେବେ ଯେଉଁ ଦ୍ରବ୍ୟେ ହେବ ତୋ' ମନ
ଅବିଳମ୍ବେ ଦେବେ କୁମାରୀଗଣ,
ନିଜେ ଭ୍ରମି ଉପବନେ
ଇଚ୍ଛାମତ ଫୁଲ   ଫଳ ତୋଳିବାରେ
ଶଙ୍କା ନ ରଖିବୁ ମନେ ।" ୩୦ ।

ଦିନ ହୋଇଗଲା ସପ୍ତ ଘଟିକା,
କନ୍ୟାଗଣ ଘେନି ଶୂନ୍ୟ ଘଟିକା
ଅନୁକମ୍ପା ପାଶେ ସ୍ୱିନ୍ନ ଶରୀରେ
ଜଣ ଜଣ ହୋଇ ବସିଲେ ଧୀରେ,
ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଧୁସ୍ତୁର ଫୁଲ
ପାଶେ ଯଥା ଫଳ- ରାଶି ତହିଁ ପାଶେ
ହିମାକ୍ତ କୁଟ୍ମଳକୁଳ । ୩୧ ।

ତହୁଁ ଉଠି ସର୍ବେ ଦ୍ୱିତୀୟ ସ୍ନାନ
କରି ବାହୁଡ଼ିଲେ ଆବାସସ୍ଥାନ,
ଫଳ ମୂଳ ଯାହା ତାପସଗଣ
ଆଣିଥିଲେ ସର୍ବେ କଲେ ଭୋଜନ,
ଅଧ୍ୟୟନ ଅଧ୍ୟାପନ
କରି ବିଧିମତେ ତାପସ ତାପସୀ
224 ମଧ୍ୟାହ୍ନ କଲେ ଯାପନ । ୩୨ ।

ତାପସ ତାପସୀ ସେନେହ ସୁଖ
ତଡ଼ିଦେଲା ସତୀ ମାନସ ଦୁଃଖ,
ରାଜସୁଖ ତାଙ୍କ ସ୍ମୃତିପଥରେ
ଭ୍ରମରେ ସୁଦ୍ଧା ନ ପଡ଼ିଲା ଥରେ
ନିର୍ମଳ ହୃଦୟ-ସରେ
ମନୋହର ରୂପ ରାମ-ରାଜହଂସ
କ୍ରୀଡୁଥାନ୍ତି ନିରନ୍ତରେ । ୩୩ ।

— — —

ପ୍ରଥମ

ତପସ୍ୱିନୀ
ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର
ଷଷ୍ଠ ସର୍ଗ
ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶାକ୍ଷର ଛନ୍ଦ

30 January 2010

(Last updated: ୧୩ ଏପ୍ରିଲ ୨୦୧୦)
http://www.iopb.res.in/~somen/GMeher

ଚିହ୍ନା ସହ ଶଶୀ ଦିନେ ଉଠିଲେ ଗଗନେ
ବିକଶିତ ହେଲା ନବମାଳିକା ଗହନେ ।

ଧୀରେ ଧୀରେ ଆଶ୍ରମର ମଲ୍ଲୀବଲ୍ଲୀଚୟ
ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ-କୁସୁମ-ପୁଞ୍ଜ ହେଲେ ମୁଦମୟ ।

ମାଧବୀ ବକୁଳ ମଲ୍ଲୀ ନିଆଳୀ ସୁଗନ୍ଧ-
ଭାବେ ଗନ୍ଧବହ ଗତି କରି ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ।

ତମସା ପୁଳିନେ ସ୍ୱଚ୍ଛ ଚନ୍ଦ୍ରମା-କିରଣ
ଆଲିଙ୍ଗି ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦେ କରୁଥିଲା ବିଚରଣ ।

ଜାନକୀ କୁଟିର ପାଶେ ବିବିଧ ଆକାରେ
ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ଚନ୍ଦ୍ରିକାର ପାଦପ-ଛାୟାରେ,

ଧୀରେ ଧୀରେ ପୂର୍ବଦିଗେ ହୋଇ ଅଗ୍ରସର
ହ୍ରାସ ବୃଦ୍ଧି ଲୋପ କରୁଥିଲେ କଳେବର ।

କୁଟୀରୁଁ ଅଳପ ଦୂରେ ଶୀତଭାନୁ-କରେ
ବସିଥାନ୍ତି ବଇଦେହୀ ସଜନୀ ସଙ୍ଗରେ ।

ସତୀ ପାଶେ ଦିଶୁଥିଲା ସୁଧାଂଶୁ କିରଣ
ସତୀ ଅଙ୍ଗୁ ହେଉଅଛି ଯେହ୍ନେ ବିକିରଣ ।

ଖଦ୍ୟୋତ ଦିଓଟି ଆଶ୍ରି ଗୋଟିଏ ପତର
କାନ୍ତି କରୁଥାନ୍ତି ଚନ୍ଦ୍ରଠାରୁ ମଞ୍ଜୁତର !

ଚାହିଁ ତାଙ୍କୁ ବୋଲୁଥାନ୍ତି ସତୀ ମନେ ମନେ
"ଧନ୍ୟରେ ଖଦ୍ୟୋତେ ! ତୁମ୍ଭେ ପତଙ୍ଗ ଜୀବନେ !

ଅଛନ୍ତି ଜଗତେ ଜୀବ ତୁମ୍ଭଠାରୁ ବଳି
ଅଛି କିରେ ଆଉ କାହା କାନ୍ତି ତୁମ୍ଭ ଭଳି ?

ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟେ ପାଇଥିଲ ବିଶ୍ୱପତି-ବର
ତେଣୁ ତୁମ୍ଭ ଦ୍ୟୁତି ଲୋକ-ନେତ୍ର-ପ୍ରୀତିକର ।"

ଏ ସମୟେ ଶ୍ରୁତ ହେଲା ଚକ୍ରବାକ ସ୍ୱନ
ମୁହୁର୍ମୁହୁଃ ହେଉଅଛି କରୁଣାବର୍ଷଣ ।

କରୁଣା-ସଲିଳ ସତୀ-ନୟନ-ସରିତ-
କପୋଳ କୂଳକୁ ବଳେ ହେଲା ପ୍ରସାରିତ ।

ଚଞ୍ଚଳେ ଜାନକୀ କରି ସଖୀକି ଗୋପନ
ଅଞ୍ଚଳେ ଘରମ ଛଳେ ପୋଛିଲେ ଲପନ ।

ଜାଣି ସଖୀ ପଚାରିଲା, "କହ ତୁ ସୁଶୀଳେ !
କିମ୍ପା ଚକ୍ରବାକ ରାବେ ରଜନୀ ଆସିଲେ ?

ଥାନ୍ତି କି ଏ ବିହଙ୍ଗମ ନଗର ଭିତରେ
ରାବନ୍ତି କି ତହିଁ ମଧ୍ୟରାତ୍ରିରେ କାତରେ ?

ରାବନ୍ତି ଯଦ୍ୟପି ତାହା ନାଗରିକ ଜନେ
ଆକର୍ଣ୍ଣନ କରି କିସ ଭାବିଥାନ୍ତି ମନେ ?"

ଶୁଣି ସତୀ ନ ପାପିଲେ ସମ୍ଭାଳି ଲୋତକ
କଣ୍ଠସ୍ୱର ହେଲା ତହିଁ ବଚନ-ରୋଧକ ।

ତା'ଚାହିଁ କହିଲା ସଖୀ, "ଛାଡ଼ ସେହି କଥା
ଚାପଳ୍ୟ ମୋ କ୍ଷମାକର, ବୃଥା ଦେଲି ବ୍ୟଥା" ।

ବୋଇଲେ ଜାନକୀ, "ସଖି, ଆତ୍ମପରିଚୟ
ନ ଦେଇ ପରାଣ ମୋର ହେଉଛି ଅଥୟ ।

ଭରସା କରିଛିଁ, ମୋର ଅନ୍ତିମ ଜୀବନ,
ତୁମ୍ଭ ସହକାରେ ଏଥି କରିବି ଯାପନ ।

ନ କହିବି ନିଜ କଥା ଯଦି ତୁମ୍ଭ ପାଶ
କରିବ କି ରୂପେ ତୁମ୍ଭେ ମୋ ପ୍ରତି ବିଶ୍ୱାସ !

କହିଦେଲେ ଲଘୁ ହେବ ମୋର ଦୁଃଖଭାର,
ବୁଝିବ ତହିଁରେ ତୁମ୍ଭେ କିପରି ସଂସାର ।

ମୁଁ ରାଜନନ୍ଦିନୀ ସଖି, ସମ୍ପଦର ଦୋଳେ
ବଢ଼ିଲି ରାଜେନ୍ଦ୍ର-ପୁରେ ମଧୁମୟ କୋଳେ ।

ମରାଳ ମୟୂର ପିକ ଶୁକ ଶାରୀ ସ୍ୱର-
କରୁଥାଏ ରାଜପୁର ମଧୁର ମୁଖର ।

ରାବିଥାଏ ଚକ୍ରବାକ ରଜନୀ ସମୟେ
ନୋହୁଥିଲା ଦୁଃଖ ତହିଁ ମୋ ବାଲ୍ୟ-ହୃଦୟେ ।

ଶୈଶବାନ୍ତେ ହେଲା ସଖି, ଯେବେ ମୋ ଯୌବନ
ଦେଖିଲି ଆସିଲେ ଦେଶୁଁ ଦେଶୁଁ ରାଜଗଣ ।

ରତ୍ନମୟ ଧନୁଟିଏ ଜନକ ମୋହର
ରଖିଥାନ୍ତି, ଦିଶୁଥାଏ ଅତି ମନୋହର,

ଜଣେ ଜଣେ ହୋଇ ଧନୁ ଧରି ନୃପଗଣ
ଟାଣି ଥରେ କରୁଥାନ୍ତି ଆସନ ଗ୍ରହଣ ।

ରତନ-କିରୀଟେ ତାଙ୍କ ଧବଳ କୁନ୍ତଳ
କେତେ ନରପତି ତହିଁ ଦେଖାଇଲେ ବଳ ।

କେତେ ବା ଯୁବକ ନୃପ-କିଶୋର କେଶରୀ
ଠାଣି ଧରି ଧନୁ ଛୁଇଁ ଗଲେ ଅପସରି ।

ସଦର୍ପ ଗମନ ତାଙ୍କ ନିଷ୍ଫଳ ସାହସ
ଚାହିଁ ସଖି, ସେତେବେଳେ ମାଡୁଥାଏ ହସ ।

ପ୍ରାସାଦ ଉପରେ ରହି ବହି କୁତୂହଳ,
ସଖୀଙ୍କ ସହିତ ଦେଖୁଥାଏଁ ସେ ସକଳ ।

ଶେଷେ ଜଣେ କ୍ଷତ୍ରିକୁଳ ଚୂଳ-ଆଭରଣ
ମରକତ-ବର-କାନ୍ତି-ଗଞ୍ଜନ-ବରଣ ।

ଧନୁ ସନ୍ନିଧାନେ ଆସି ହେଲେ ଶୋଭାକର ।
ସତେ ଯେହ୍ନେ ରାଜପୁତ୍ର ରୂପେ ଦିବାକର ।

ଚାହିଁ ତାଙ୍କୁ ହୃଦ ମୋର ସ୍ୱତଃ ହେଲା ଦ୍ରବ
ତାପସୀ-ଜୀବନେ ନାହିଁ ସେହି ଅନୁଭବ ।

ନୃପବୃନ୍ଦେ କରିଥିଲି କେତେ ଉପହାସ
ସବୁ ଚପଳତା ତବେ ହୋଇଗଲା ହ୍ରାସ ।

ସେପରି ସୁନ୍ଦର ରୂପ ପାଇବ ନୟନ
କେବେ ତ ସଜନି ! ଭାବି ନଥିଲା ମୋ ମନ ।

ଭକ୍ତି-ପ୍ରୀତି ସହିତ ମୋ ନିର୍ମଳ ହୃଦୟ
ବିନୟେ ବନ୍ଦିଲା ତାଙ୍କ ରଙ୍ଗ ପଦଦ୍ୱୟ ।

ଯେ ଭାଙ୍ଗିବ ଧନୁ ତାକୁ ମୋ କର ଅର୍ପଣ
କରିବାକୁ ପିତା ମୋର କରିଥିଲେ ପଣ ।

ମୁଁ ଭାବିଲି, ସେହିଦିନ ପଣ ହେଲା ଶେଷ,
ତପସ୍ୱିନୀ ହେବି ନେଇ ପିତାଙ୍କ ଆଦେଶ ।

କେ ଭାଙ୍ଗିବ ଧନୁ, ତାହା କି ଅଛି ନିଶ୍ଚୟ ?
ଏ ବୀରେନ୍ଦ୍ର ନେଲେଣି ମୋ ମନ କରି ଜୟ ।

ମନ ଥିବ ଏକେ, ଅନ୍ୟ ହେବ ଯେବେ ପତି
ଜୀବନେ ମରଣେ ହେବ ଭୀଷଣ ଦର୍ଗତି ।

କମନୀୟ କର ଯାର ପୁଷ୍ପଧନୁ ପାତ୍ର
ଏ ଧନୁ ଧରିବା ତାଙ୍କ ଅପମାନ ମାତ୍ର ।

ମୋର ଭାଗ୍ୟବଳେ ବୀର ସେ ଦୁର୍ଦ୍ଧର ଚାପ
ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ଭାଙ୍ଗିଦେଲେ ମୋ ହୃଦ ସନ୍ତାପ ।

ବୀରେନ୍ଦ୍ର ସହିତ ହେଲା ମୋର ପରିଣୟ
ଧନ୍ୟ ହେଲି ଲଭି ତାଙ୍କ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପ୍ରନୟ ।

ଅନୁଜ ତ୍ରିତୟ ଥିଲେ ବୀରମଣିଙ୍କର
ଧଇଲେ ମୋହର ତିନି ଭଗିନୀଙ୍କ କର ।

ପିତୃପୁରୁ ପତିପୁର ଗମନ ପଥରେ
ତେଜୋମୟ ଧନୁଟିଏ ପୁଣି କାନ୍ତ-କରେ ।

କ୍ଷତ୍ରିୟ କୁଳର କେତୁ ଭାର୍ଗବପ୍ରବର
ଅର୍ପିବାର ଦେଖି ମୋର ମନେ ହେଲା ଡର ।

ପୁଣି ବା ଲଭିବେ କାନ୍ତ ତେଜୋମୟୀ ନାରୀ
ହେବ ଅବା ମୋହର ସେ ପ୍ରନୟ-ଭଗାରି ।

ଚଢ଼ାନ୍ତେ ମୋ କାନ୍ତ ସେହି ଶରାସନେ ଶର
ଭାର୍ଗବ ବୀରଶ୍ରୀ ତାଙ୍କୁ ବରିଲା ସତ୍ୱର ।

ପଦ୍ମିନୀର ପ୍ରତି ଯଥା ଦ୍ୟୁମଣି-ଦୀଧିତି
ସେ ବୀରଶ୍ରୀ ବଢ଼ାଇଲା ମୋ ହୃଦୟ-ପ୍ରୀତି ।

ଭାବିଥାଏ ମନ ଏକ, ଫଳ ହୁଏ ଆନ
ବୁଝି ନୁହେଁ ସଖି ! ଭବେ ବିଧିର ବିଧାନ ।

ତେଜୋମୟୀ ବୀରବାନା ଉଡ଼ାଇ ଗଗନେ
ବିଜେ କଲେ ବୀରବର ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ ମନେ ।

ସମ୍ପଦର ବନ ମୋର ଶ୍ୱଶୁର-ନିଳୟ
ପ୍ରବେଶନ୍ତେ ତହିଁ ଶୁଭ ସମ୍ବାଦ ମଳୟ ।

ଶୋଭା-ବୃକ୍ଷେ ଫୁଟିଗଲା ଆନନ୍ଦ-ସୁମନ
ପ୍ରଭାର ବଲ୍ଲଭ ହରିନେଲା ଜନମନ ।

ନବ ପରିଣୀତ ବୀରଭ୍ରାତା ଚତୁଷ୍ଟୟ
ରତନ ଭୂଷଣଚୟେ ହୋଇ ଦୀପ୍ତିମୟ ।

ତହିଁରୁ ଅଧିକେ ସାଜି ବଧୂଙ୍କର ବେଶ
ମହୋଲ୍ଲାସେ ହେଲେ ସେହି ଭବନେ ପ୍ରବେଶ ।

ବୃଦ୍ଧା ଏକ ଥିଲା ସଖି, ସେ ରାଜଭବନେ
ସେକାଳେ ବୋଇଲା ହର୍ଷବର୍ଷଣ ବଚନେ ।

ଋକ୍ଷରାଜି ବିଭ୍ରାଜିତ ଚୌଦିଗ ଗଗନ
ମଣ୍ଡିଲେ ବିରାଜି ଆଜି ରାଜେନ୍ଦ୍ର ସଦନ ।

ଦେଖିଲି ମୋ ଭଗିନୀଙ୍କ ବଦନମଣ୍ଡଳ
ହୋଇଥିଲା ନବ ପ୍ରେମ-ମନ୍ଦାକ୍ଷେ ପାଟଳ ।

ଉପୁଜି ତହିଁରେ ନବ ଘର୍ମକଣାଚୟ
ରତନ ଜ୍ୟୋତିରେ ହୋଇଗଲା ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ।

ତୋ ସ୍ୱିନ୍ନ ଲଲାଟେ ଆଜି ସୁଧାଂଶୁ-କିରଣ
ଦେଖି ସଖି, ହେଉଅଛି ସେକଥା ସ୍ମରଣ ।

ସ୍ୱର୍ଗର ସମ୍ପଦ ଯାହା କହିଥାନ୍ତି ଜନେ
ଶ୍ରୁତି-ସତ୍ୟ ମଣି ତାକୁ ଲୋଭ ଦିଏ ମନେ ।

ସ୍ୱର୍ଗଲୋଭେ ରାଜା ତେଜି ରାଜସିଂହାସନ
ତପ କରେ ବନେ କରି ଫଳମୂଳାଶନ ।

ମୁଁ ଯାହା ଦେଖିଲି, ସଖି ! ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ଘରେ
ଭାବିଲି ନ ଥିବ ତାହା ସୁରେନ୍ଦ୍ର-ନଗରେ ।

ଶ୍ୱଶୁର ଶାଶୁଙ୍କ ସ୍ନେହ, ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ପୀରତି
ତୁଚ୍ଛ ଜ୍ଞାନ କରାଇଲା ମୋତେ ସ୍ୱର୍ଗ ପ୍ରତି ।

କେତେ ହେଲା ନବ ନବ ମହୋତ୍ସବମାନ
ଜଗତେ ତା ହୁଏ ବୋଲି ନ ଥିଲା ମୋ ଜ୍ଞାନ ।

ପତି-ପ୍ରୀତି-ରତ୍ନ ରାଜ-ଭବନ-ରତନ-
ଆଲୋକ ସୁଖରେ କଲି କାଳ କରତନ ।

ଶୁଣିବାକୁ ତହିଁ ଦୀନ ଚକ୍ରବାକ ସ୍ୱର
ଥିଲା ନାହିଁ ରାତ୍ରି ଦିନେ ମୋତେ ଅବସର ।

ଚାଲିଗଲା ସେହିରୂପେ ଦ୍ୱାଦଶ ବତ୍ସର
ବାରଦିନ ପରି ହେଲା ମୋ ମନେ ଗୋଚର ।

ଦିନେ କାନ୍ତ ଆସି ମୋତେ ବୋଇଲେ ସହାସେ
"ବାନ୍ଧିବି, ରହିବା ଆଜି ରାତ୍ରି ଅଧିବାସେ ।

କରିବାର ଆଶେ, ତୋତେ ହୃଦ-ଆଭରଣ
ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀ କାଲି ମୋତେ କରିବେ ବରଣ ।"

ମୁଁ ବୋଇଲି, "ନାଥ !, ତୁମ୍ଭ ଦିବ୍ୟ ଅନୁରାଗ
ପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା ମୋଠାରେ ଯା ନ ହେବ ତ ଭାଗ ?"

ସେ ବୋଇଲେ, " ସ୍ୱାଭାବିକ ହେଲେ ହେଁ ସେ କଥା,
ସତୀପଦେ ନତ ହୁଏ ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀ-ମଥା ।"

ସାଗର ସଲିଳ ଉଠି ଘନ ହୁଏ ନଭେ
ଲୋକହିତ ସାଧି ପଶେ ସାଗର-ଗରଭେ ।

ମଙ୍ଗଳ ବିଧିରେ ସେହି ରାତ୍ରି ହେଲା ଶେଷ
ମଙ୍ଗଳବାଜଣା ପ୍ରାତେ ଶୁଭିଲା ବିଶେଷ ।

ସଚିବ ସହିତ କାନ୍ତ ଗଲେ ପିତା ପାଶେ
ଲେଉଟି ବୋଇଲେ ମୋତେ ଦୁଃଖ ଭରି ଭାଷେ ।

"ଜୀବନସଙ୍ଗିନି ! ରଖି ତୋ ପାଶେ ଜୀବନ
ପିତାଙ୍କ ଆଦେଶେ ଆଜି ଯାଉଅଛି ବନ ।

ଯୁବରାଜ ହେବେ ପ୍ରିୟ ଭାଇ ମୋ ଭରତ,
ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀ ହେଲେ ତାଙ୍କ ପ୍ରଣୟରେ ରତ ।

ନ ରଖି ମାନିନି, ନିଜ ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ଅଭିମାନ
ଭରତେ କରିବୁ ରାଜ-ମାନ୍ୟରେ ସମ୍ମାନ ।"

ଦେଖିଲି ମୁଁ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ବଦନମଣ୍ଡଳ
ଦିଶୁଥିଲା ପୂର୍ବପରି ଶାନ୍ତିରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ।

ହେଉଥାଏ ମନ ବନ-ଗହନେ ଚଞ୍ଚଳ,
କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ମୋହ ପାଇଁ ହୃଦୟ ବିକଳ ।

ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ବଚନ ମଣିଥାନ୍ତି ପରିହାସ
ଉଠିଗଲା ଚଉଦିଗେ ରୋଦନ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ।

ହାହାକାର-ରବେ ହେଲା ନବର କମ୍ପନ
ବିସ୍ମୟେ ଭାବିଲି, ଏ କି ଅଦ୍ଭୁତ ସ୍ୱପନ ।

ଚକିତେ ବୋଇଲି, "ନାଥ, ତୁମ୍ଭେ ଗଲେ ବନ
ରାଜପୁରେ ଏ ଦାସୀର କିସ ପ୍ରୟୋଜନ ?

ହୋଇଥାନ୍ତି ରାଜରାଣୀ, ହେବି ଭିକାରିଣୀ
ଶ୍ରୀପଦ ସେବିବି ହୋଇ କାନନ-ଚାରିଣୀ ।

ଶ୍ରୀଚରଣେ ମତି ମୋର, ଶ୍ରୀଚରଣେ ଗତି
ତୁମ୍ଭ ବିନା ନ ବାଞ୍ଛଇ କି ସ୍ୱରଗ ସମ୍ପତ୍ତି ।

ତୁମ ପ୍ରିୟ ଅବରଜ ଯୁବରାଜ ହେବେ
ହସି ହସି ବନଗାମୀ ତୁମ୍ଭେ ହେବ ଯେବେ ।

ଯୁବରାଜ୍ଞୀ ହେବ ମୋର ମାଣ୍ଡବୀ ଭଗିନୀ
ମୁଁ କିମ୍ପା ନ ହେବି ତୁମ୍ଭ ପଦାଙ୍କଗାମିନୀ ?

ସେ ସୁଖ-ବଞ୍ଚିତା ହେଲେ ନ ବଞ୍ଚିବ ସୀତା
ପ୍ରଭୁପାଦ-ସେବା ବିନା ବିଶ୍ୱ ତାକୁ ପିତା ।"

ଯା କିଛି ବିଷାଦ ଥିଲା ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ମନେ
ଦୂର ହୋଇଗଲା ଜବେ ମୋର ସେ ବଚନେ ।

ପିତା ମାତା ଭ୍ରାତା ବନ୍ଧୁ ଭୃତ୍ୟ ପରିଜନ
ତେଜି କାନ୍ତ ମୋତେ ସଙ୍ଗେ ଘେନି ଗଲେ ବନ ।

କେବଳ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନାମେ ଥିଲେ ମୋ ଦେବର
ହେଲେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ବନବାସ-ସହଚର ।

ଫିଙ୍ଗିଦେଇ ରାଜସୁଖ ବିସ୍ମୃତିର ନଦେ
ଭ୍ରମିଲୁଁ ଗହନ ଗିରି ନବୀନ ଆନନ୍ଦେ ।

ସଖୀରୂପେ ପାଇ ବନେ ମୁନିକନ୍ୟାଗଣ
ତାଙ୍କ ସ୍ନେହ-ସୁଖ-ଜଳେ ହେଲି ନିମଗନ ।

ଅନେକ ଦିବସ ଥିଲୁଁ ପଞ୍ଚବଟୀ ବନେ
ଗୋଦାବରୀ-ପୂତ-ତୀରେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଜୀବନେ ।

ନିଶାନ୍ତେ ପବନ ବନ-ପୁଷ୍ପବାସ ହରି
ମନ୍ଦମନ୍ଦ ଆସି ଦିଏ କୁଟିରକୁ ଭରି ।

ଶ୍ରବଣ କୁହରେ ଢାଳେ ମନୋରମ ସ୍ୱର
ରାଜ ବୈତାଳିକ ରୂପେ ଆସି ପିକବର ।

ମୟୂର ମୟୂରୀ ହୋଇ ନୃତ୍ୟପରାୟଣ
ମଣ୍ଡନ୍ତି ପ୍ରଭାତେ ମୋର କୁଟୀର-ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ।

ଆସିଥାନ୍ତି କଉତୁକେ ମୃଗଶିଶୁଗଣ
କରିବାକୁ ମୋହ କରୁଁ ନୀବାର ଭକ୍ଷଣ,

ଜନନୀର କୋଳ ତେଜି କଲଭ କଲଭୀ
ଖେଳନ୍ତି ମୋ ପାଶେ ମୋର କରୁଁ ଖାଦ୍ୟ ଲଭି ।

ବିବିଧ କୁସୁମେ ଗୁନ୍ଥି ମନୋହର ହାର
ଦେଉଥାଏଁ କାନ୍ତ ଗଳେ ପ୍ରୀତି-ଉପହାର ।

କୌତୁକେ କୁସୁମେ କାନ୍ତ ମଣ୍ଡି ମୋର ବେଣୀ
ଭ୍ରମନ୍ତି କୁସୁମବନେ ସଙ୍ଗେ ମୋତେ ଘେନି ।

ବୋଲୁଥାନ୍ତି, "ସଖୀ, ତୁ ମୋ' ପ୍ରଣୟ-ପ୍ରତିମା
ପ୍ରାଣର ସଙ୍ଗିନୀ ସ୍ୱର୍ଗ-ସୁଖର ଗରିମା ।"

ମୁଁ ବୋଲେଁ, "ପ୍ରାଣେଶ, ତୁମ୍ଭ ପ୍ରେମ ଅଧିକାର
ସଙ୍ଗେ ନୁହେଁ ତୁଳନୀୟ ସ୍ୱର୍ଗ ସୁଖ ଛାର ।"

ଦିନେ ଫୁଲେ ଚନ୍ଦ୍ରାତପ ଫୁଲମୟ ସ୍ତମ୍ଭ
ସିଂହାସନ ରଚି ଖଚି କୁସୁମ-କଦମ୍ବ ।

ଫୁଲମୟ ଛତ୍ର କରି ଫୁଲର ଚାମର
ବିଚିତ୍ର ବ୍ୟଜନ ଫୁଲେ କରି ଶୋଭାକର ।

କେତକୀ-ଦଳରେ କଲି କିରୀଟ ନିର୍ମାଣ
ଖଚି ରତ୍ନରୂପେ ରମ୍ୟ ରମ୍ୟ ଫୁଲମାନ ।

ବିନୟେ ବୋଇଲି, "ନାଥ ପୂଜିବି ପୟର ।
କୃପା ବହି ସିଂହାସନେ ଥରେ ବିଜେକର ।"

ସସ୍ମିତେ ବୋଇଲେ ମୋତେ କାନ୍ତ ମହାମନା
"ରାଜ-ଉପଚାର ସଖି, ଅଛି ମୋତେ ମନା ।

ତୋତେ ମୁଁ କରିବି ଆଜି ବନ-ଫୁଲେଶ୍ୱରୀ ।"
ବୋଲି ଫୁଲେ ସଜାଇଲେ ବଳେ କର ଧରି ।

ତାଙ୍କ ରାଣ ଭାଷେ ଖଣ୍ଡି ମୋହର ଆପତ୍ତି
ଅଗ୍ରେ ଉଭା ହୋଇ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଲେ ମୋର ପ୍ରତି ।

ମନ୍ଦାକ୍ଷରେ ନେତ୍ର ମୋର ହେଲା ନିମୀଳିତ
ରହିଲି ସେ ପୁଷ୍ପାସନେ ହୋଇ ବିଦ୍ରବିତ ।

ଆନନ୍ଦେ ବୋଇଲେ କାନ୍ତ ରସିକକେଶରୀ !
"କରୁଣା କଟାକ୍ଷପାତ କର ଫୁଲେଶ୍ୱରୀ !"

ହରଷ-ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ମୁଖ ଅନାଇ ତାଙ୍କର
ବୋଇଲି "ଅବିଧି ହେଲା ବିବେକିଶେଖର !

ନୁହଇ ଯା' ପ୍ରଭୁପଦ ଅର୍ଚ୍ଚନାର ଯୋଗ୍ୟ
କେବେ କି ତା' ହୋଇଥାଏ ଦାସୀ ଛାର ଭୋଗ୍ୟ ?"

ସେ ବୋଇଲେ, "ପ୍ରଣୟିଣୀ ପ୍ରଣୟୀର ରୀତି
ବଢ଼ାଇ ଏକର ମାନ ଅନ୍ୟ ଲଭେ ପ୍ରୀତି ।"

ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ବଦନୁ ତାଙ୍କ ପ୍ରୀତି କଥା ଶୁଣି
ନିଜ ଭାଗ୍ୟ ଧନ୍ୟ ମଣି ମୁଦେ ହେଲି ତୁନି ।

ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲା କ୍ରମେ ନଭେ ହେଲେ ସୁଧାକର
ବିହରିଲେ କାନ୍ତ ବନେ ଧରି ମୋର କର ।

କରିବାକୁ ପୁଣି ମୋର ମାନସରଞ୍ଜନ
କରୁଥିଲେ ବନବାସ ସୁଖର ବର୍ଣ୍ଣନ ।

ସେ କାଳେ ଅଦୂରେ ଶୁଣି ଚକ୍ରବାକ-ସ୍ୱନ
ସହସା ପ୍ରାଣେଶ କଲେ ମୋ ମୁଖ ଚୁମ୍ବନ ।

କଉତୁକେ ପଚାରନ୍ତେ ତହିଁର କାରଣ
ସେ ଯାହା କହିଲେ ଏବେ ହେଉଛି ସ୍ମରଣ ।

ବୋଇଲେ, "ପ୍ରେୟସି ! ଏହି କାନ୍ତାବିରହିତ
ଚକ୍ରବାକ ଦୁଃଖାନଳେ ହେଉଛି ଦହିତ ।

ଦିନଯାକ ଥାଏ ପ୍ରିୟା ସଙ୍ଗସୁଖେ ସିକ୍ତ,
ତା ବିନା ମଣୁଛି ଏବେ ଜୀବନକୁ ତିକ୍ତ ।

ତୁ ନ ଥାନ୍ତୁ ଯଦି ମୋର ବନ-ସହଚରୀ
ଦୁଃଖେ ଦଗ୍ଧ ହେଉଥାନ୍ତି ବିପିନେ ବିଚରି ।

ଯାହା ଯାହା ବୋଲୁଅଛୁଁ ବନବାସ-ସୁଖ
ସେ ସକଳ କରୁଥାନ୍ତେ ମୋ ଜୀବନ ଶୁଷ୍କ ।

କାନ୍ତା ବିନା କାନ୍ତ-ପ୍ରାଣ ସ୍ୱଭାବେ ବିକଳ
ବିକଳ ଜୀବନ ମଣେ ଜଗତ ବିଫଳ ।

ଭାସୁଥାଏ ଜୀବ ଯଦି ସଂସାର-ସାଗରେ
ତରିବା ଭରସା ଥାଏ ବନିତା-ନାବରେ ।"

ନ ଥିଲା ମୋ' ଅନୁଭବ ବିରହ-ବେଦନେ
ତା'ଶୁଣି ହସିଲି ଲଜ୍ଜାବନତ ବଦନେ ।

ହାୟ ! କିଛି କାଳ ପରେ ସେ ଘୋର କଷଣ
ଜୀବନେ ମୋ' ଅଧିକାର କଲା ଷୋଳପଣ ।

ଭୁକ୍ତଭୋଗୀ କରେ ପର ଦୁଃଖ ଅନୁଭବ
ଅଶ୍ରୁ ଆଜି ବୁହାଇଲା ମୋ' ରଥାଙ୍ଗରବ ।"

ତାପସୀ ବୋଇଲେ, "ସଖି, ବୁଝିଲି ନିଶ୍ଚୟ
ତବ କାନ୍ତ ହୃଦ-ପ୍ରେମ-ପୀୟୁଷ-ନିଳୟ ।

କାନ୍ଦୁଥିବେ ନରମଣି ଚକ୍ରବାକ ପରି,
ପାହିଯାଉ ବେଗେ ତୁମ୍ଭ ବିପଦ-ଶର୍ବରୀ ।

ସୁନାର ସଂସାର ହୋଇଅଛି ଛାରଖାର
କାହିଁକି ଘଟିଲା ଏହି ଘୋର ଦୁର୍ବିଚାର ?

କରିଥିଲେ ରାଜା ଯା' କୁ ଜୀବନର ଧନ
କେମନ୍ତେ ବଳିଲା ତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିବାକୁ ମନ !

ବିଧି ବିଚାରକୁ ଧିକ, କାହିଁ କଲା କିସ,
ଅମୃତ ଉପରେ ଆଣି ଢାଳିଦେଲା ବିଷ ।"

– – –

ପ୍ରଥମ

ତପସ୍ୱିନୀ
ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର
ସପ୍ତମ ସର୍ଗ
ରାସ - କଳହଂସ କେଦାର

09 August 2009
(Last updated: ୧୩ ଏପ୍ରିଲ ୨୦୧୦)
http://www.iopb.res.in/~somen/GMeher

ବୋଇଲେ ସତୀ, "ସଖି, ମୋ ଦୁର୍ବିପାକ
ଘଟାଇଅଛି ଏକା ମୋ ଦୁଃଖପାକ;
ମୋ କର୍ମ ପାଇଁ ଦୋଷୀ ନୁହନ୍ତି ବିଧି
କାନ୍ତ ତ ସ୍ୱଭାବେ ମୋ କରୁଣାନିଧି ଗୋ !

କାନ୍ତ-ବିଚ୍ଛେଦେ ରହିପାରେ ଜୀବନ,
ଏମନ୍ତ କ୍ଷଣେ ଭାବି ନ ଥିଲା ମନ;
ସହିଲି ସହି, ଘୋର ଦୁଃସହ ଦୁଃଖ,
ଦେଖିବି ବୋଲି ଏକା ସ୍ୱାମୀ-ଶ୍ରୀମୁଖ ଗୋ !

ସେକାଳେ ଆଶା ମୋର କର୍ଣ୍ଣକୁହରେ
ଆଶ୍ୱାସ ମନ୍ତ୍ର ଦେଇ ମୂର୍ଚ୍ଛା ହରେ ।
ଏବେ ସେ ଆଶା ନିଜେ ଯାଇଛି ମରି
ଦଗ୍ଧ ହେଉଛି ପ୍ରାଣ ତାହାକୁ ସ୍ମରି ଗୋ !"

ସଖୀ ବୋଇଲେ, "ସଖି, ବୁଝିଲି ନାହିଁ
କେମନ୍ତେ ଥିଲା ଆଶା ମଲା କିପାଇଁ ?
ତୋ ପରି ସାଧ୍ୱୀ ପାଇ ଦାରୁଣ ବ୍ୟଥା
ନ ନିନ୍ଦୁ ବିଧି ଏହା ବିଚିତ୍ର କଥା ଗୋ !"

ବୋଇଲେ ସତୀ,"ମୋର ଦୁଃଖ-କାହାଣୀ
ଶୁଣି ସଜନି, ସବୁ ପାରିବୁ ଜାଣି ।
ଯେମନ୍ତେ ଆମନ୍ତ୍ରିଲି ଘୋର କଷଣ
ଯେମନ୍ତେ ଆଶାର ମୋ ହେଲା ମରଣ ଗୋ !

ପଞ୍ଚବଟୀରେ ଦିନେ କୁଟୀର ପାଶେ
ଖେଳିଲା ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୃଗ ଏକ ଉଲ୍ଲାସେ,
ଚିକ୍କଣ ଚାରୁ ତାର ଚିତ୍ରିତ ଅଙ୍ଗ
ଝଳିଲା ଲଭି ରବି-କିରଣ ସଙ୍ଗ ଗୋ !

ହେମାଙ୍ଗେ ଚିତ୍ରବିନ୍ଦୁଚୟର କାନ୍ତି
ନେତ୍ରେ ଆଣିଲା ମୋର ରତନଭ୍ରାନ୍ତି,
ସେ ଜାତି ମୃଗ ଦେଖି ନଥିଲି ଦିନେ
ନଗରେ, ରାଜପୁରେ ଅବା ବିପିନେ ଗୋ !

ଭାବିଲି ବାହୁଡ଼ିବି ଯେବେ ନଗରେ
ସୁଚାରୁ ମୃଗଟିକି ନେବି ସଙ୍ଗରେ
ଚକିତ କରାଇବି ପୁରବାସୀଙ୍କି
ତା ସଙ୍ଗେ ବର୍ଣ୍ଣି ବନଶୋଭାରାଶିକି ଗୋ !

ଆହାର ଦେଖାଇଲି ଧରିବା ଆଶେ,
ଚମକି ମୃଗବର ପାଶେ ନ ଆସେ
ମନ ଲୋଭାଇ ମୋର ନେତ୍ର ରଞ୍ଜାଇ
ପଶିଲା ବାରମ୍ବାର ବିପିନେ ଯାଇ ଗୋ !

ତା ପାଇଁ ବ୍ୟସ୍ତ ହେବା ଦେଖି ମୋ ମନ
କାନ୍ତ ବୋଇଲେ ସ୍ନେହ ବହି ବଦନ,
'ସୁନ୍ଦର ମୃଗଟିକୁ ଆଣି ମୁଁ ତୂର୍ଣ୍ଣ
ସଖି, ତୋ କୁତୂହଳ କରିବି ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୋ !'

ଧନୁ ଆଶୁଗ ଧରି ଆଶୁ ଗମନେ
ଚଳିଲେ କାନ୍ତ ତାର ଅନୁଧାବନେ
ମୃଗାନୁସାରୀ କାନ୍ତ ଅତି ସତ୍ୱର
ଦୃଷ୍ଟି-ସୀମାରୁ ମୋର ହେଲେ ଅନ୍ତର ଗୋ !

ଶୁଭିଲା ବନ ମଧ୍ୟେ 'ରଖ ଲକ୍ଷ୍ମଣ'
ସେ ଡାକେ ବିଚଳିତ ହେଲା ମୋ ମନ,
ମନ ସହିତ ତହିଁ ଦେଲି ଶ୍ରବଣ,
ପୁଣି ଉଠିଲା ରବ 'ରଖ ଲକ୍ଷ୍ମଣ' ଗୋ !

ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବୀର ଥିଲେ ମୋର ନିକଟ,
ବୋଇଲି, 'ଦେଖ ବତ୍ସ, ହେଲା ସଙ୍କଟ ।'
ବୋଇଲେ କରିବାକୁ ମୋ ମନ ଥୟ,
'ରାଘବୀ ଭାଷା ନୁହେଁ ନ କର ଭୟ ଗୋ' !

ବୀର ସ୍ୱଭାବ ସଖି, ବୁଝନ୍ତି ବୀର,
ଦେଖିଲି ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଧୀର ଗମ୍ଭୀର ।
ନାରୀ-ହୃଦୟ ସତେ ଅତି ଦୁର୍ବଳ
ଅଧିକ ହେଲି ତାଙ୍କ ବାକ୍ୟେ ବିକଳ ଗୋ !

ବିନୟ୍ ପରେ କରି କଟୁ ଭାଷଣ,
ସ୍ୱାମୀ-ସମୀପେ ତାଙ୍କୁ କଲି ପ୍ରେଷଣ ।
ମୋ ସୁଖ-ସଉଭାଗ୍ୟ ସମ୍ପଦରାଶି
ଗଲେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଗତି-ସ୍ରୋତରେ ଭାସି ଗୋ !

ବିପଦ ହୋଇ ଏଣେ ବିଗ୍ରହଧାରୀ
ଯୋଗୀନ୍ଦ୍ର ବେଶେ ଦ୍ୱାରେ ହେଲା ଭିଖାରି ।
ସ୍ୱାମୀ ଆସିବାଯାଏ ନ ଟାକି ମନ୍ଦ
ଭିକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ କଲା ଘୋର ନିର୍ବନ୍ଧ ଗୋ !

ଭିକ୍ଷା ଦିଅନ୍ତେ ବଳେ ଧରି ମୋ କର
ବିମାନେ ବସାଇଲା ନେଇ ସତ୍ୱର,
କଲି ବିନୟ୍ କେତେ, କେତେ ତର୍ଜ୍ଜନ
ନ କଲା କର୍ଣ୍ଣପାତ ତହିଁ ଦୁର୍ଜ୍ଜନ ଗୋ !

ଜାଣିଲି ବେଶ ନୁହେଁ ଗୁଣର ଚିହ୍ନ
ବାହାରେ ସାଧୁବେଶ ଭିତରେ ଭିନ୍ନ ।
ମଣନ୍ତି ଲୋକେ ସର୍ବ ଶୁଭଦ ଧର୍ମ
କେ ଜାଣେ ଧର୍ମ ନାମ ବହଇ ଯମ ଗୋ !

ଦକ୍ଷିଣ ମୁଖେ ଖଳ ବାହିଲା ରଥ
କମ୍ପାଇ ଘନଘୋଷେ ଗଗନପଥ,
କାନ୍ଦିଲି ଯେତେ ଯେତେ ଉଚ୍ଚ ଆରବେ
ବିଲୀନ ହେଲା ରଥ-ଘୋଷ-ଗରଭେ ଗୋ !

ଦେଖିଲି ତଳେ ବନ ମୟୂରଗଣ
ଅନାଇ ମୋତେ କରୁଥିଲେ ରୋଦନ ।
ହରିଣ ଯୂଥ ଯୂଥ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ନୟନେ
ଚକିତ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇଥାନ୍ତି ସ୍ୟନ୍ଦନେ ଗୋ ।

ପକ୍ଷୀଏ ପଥ ରୋଧି କଲା ସମର
ତା ପକ୍ଷ ପକାଇଲା ଛେଦି ପାମର ।
ପବନ ପ୍ରତିକୂଳ ହୋଇ ଗତିକି
ନିବାରି ନ ପାରିଲା ମନ୍ଦମତିକି ଗୋ !

ପଥ ପର୍ବତଶ୍ରେଣୀ ମସ୍ତକ ଟେକି
ପାରିଲେ ନାହିଁ ବ୍ୟୋମ-ବିମାନ ଛେକି ।
ମହୀବାସୀଙ୍କ ବାର୍ତ୍ତା ଦେବାର ପାଇଁ
ଦୀନ ନୟନେ ଥାଏଁ ତଳକୁ ଚାହିଁ ଗୋ !

ରଥ-ଶବଦେ ଭାଷା ହେବ ବିଫଳ
ଜାଣି ପକାଇଦେଲି ଭୂଷାସକଳ ।
ଦେଖିଲି ନଦୀମାନେ ହୋଇ ବିକଳ
ଶୀର୍ଣ୍ଣ ଶରୀରେ ଯେଉଁ ହେଲେ ନିଶ୍ଚଳ ଗୋ !

ତନୁ ସଂକୋଚି ତୁଙ୍ଗ ପାଦପଚୟ୍
ଭିଡ଼ିଲେ ପରସ୍ପର ଲଭି ତା' ଭୟ୍ ।
ଅବନୀ କ୍ରମେ ହୋଇଗଲା ନୀରବ
ଲୁଚି ରହିଲେ ମୃଗ ବିହଙ୍ଗ ସର୍ବ ଗୋ !

ପୂର୍ବ ପଶ୍ଚିମ ଯାମ୍ୟ କକୁଭତ୍ରୟ୍
କ୍ରମେ ଦିଶିଲା ଗାଢ଼ ନୀଳିମାମୟ୍ ।
ମହୀ ଲକ୍ଷଣ କିଛି ନ ହେଲା ଦୃଷ୍ଟ
ତହିଁ ମଧ୍ୟକୁ ରଥ ବାହିଲା ଦୁଷ୍ଟ ଗୋ !

ଅଗ୍ରେ ଦିଶିଲା ଦିଗମୂଳ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ
କ୍ରମେ ମଣିଲି ତାକୁ ବନ-ଅନଳ ।
ଯେତିକି ହେଲା ରଥ ତା ପାଶ ପାଶ
ଅସଂଖ୍ୟ ଜ୍ୟୋତିଃପୁଞ୍ଜ ହେଲା ପ୍ରକାଶ ଗୋ !

ଭାବିଲି ନଭ ତେଜି ତାରା ସକଳ
ଦିବସେ ଛନ୍ତି ତହିଁ ଦଳକୁ ଦଳ ।
ବିଧୁ ବିରହେ ତେଜି ନଭୋମଣ୍ଡଳ
ହୃଦୟେ ଜାଳୁଛନ୍ତି ବିରହାନଳ ଗୋ !

କିବା ମୋ ମର୍ତ୍ତ୍ୟଲୀଳା ହୋଇଛି ଶେଷ
ଶମନପୁରେ ହେଉଅଛି ପ୍ରବେଶ ?
ଦେଖିଲି ମନୋହର ଅଟ୍ଟାଳୀଶ୍ରେଣୀ
ଦିଶନ୍ତି ରମ୍ୟ ହେମକଳସ ଘେନି ଗୋ !

ଦିଶିଲା କ୍ରମେ ପୁର ଅଟ୍ଟାଳୀ ବୀଥି
ନଗର ରଞ୍ଜିଛନ୍ତି ଖରଦୀଧିତି ।
ସ୍ୱକରେ ହର୍ମ୍ୟଶିର କଳସମାନ
ରସାଣି କରୁଛନ୍ତି ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ ଗୋ !

ସେକାଳେ ମନେ ମୋର ହେଲା ବିଚାର
ଅଟଇ ଯୋଗୀ ନିଶ୍ଚେ ଶମନ-ଚାର ।
କୃତାନ୍ତ ପାଶ ଯିବି ସଦର୍ପେ ପଶି
ଉଞ୍ଚାଇ ଦୀପ୍ତ ପତି-ଭକତି-ଅସି ଗୋ !

ନଗର ପ୍ରାନ୍ତେ ଯୋଗୀ ଓହ୍ଲାଇ ରଥ
ଚାଳିଲା ଚାହିଁ ଏକ ଉଦ୍ୟାନ-ପଥ ।
ମଣ୍ଡିତ ପଥ ଚାରୁ ମର୍ମରୋପଳେ
ଉଦ୍ୟାନ ଶୋଭେ ନାନା କୁସୁମ ଫଳେ ଗୋ !

ଅଶୋକ ତରୁ ତହିଁ ଅଧିକତର
କୁସୁମ ପୁଞ୍ଜେ ପୁଞ୍ଜେ ଦିଶେ ସୁନ୍ଦର
ଉଦ୍ୟାନ ମଧ୍ୟେ ଏକ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହର୍ମ୍ୟ
ବିବିଧ ରତନରେ ଦିଶଇ ରମ୍ୟ ଗୋ !

ବୋଇଲା ଯୋଗୀ ମୋତେ, 'ସେଠାରେ ରହ
ଗଣିବ ନାହିଁ ଚିତ୍ତେ କାନ୍ତ-ବିରହ ।
କାନନବାସ-କ୍ଳେଶ ହେଲା ତୋ ଶେଷ
ସ୍ୱରଗ-ସୁଖ ଭୁଞ୍ଜ ମଣ୍ଡି ଏ ଦେଶ ଗୋ !

ତିନିଭୁବନେ ଯେଉଁ ଦ୍ରବ୍ୟ ଦୁର୍ଲଭ
ବାଞ୍ଛିଲା ମାତ୍ରେ ଏବେ ହେବ ତୋ ଲଭ୍ୟ ।
ସହସ୍ର ସୁକୁମାରୀ ସ୍ନେହ ପ୍ରକାଶି
ହେବେ ତୋ ଅରବିନ୍ଦ-ଚରଣେ ଦାସୀ ଗୋ !'

ରତନ ବିଭୂଷିତ ସହସ୍ର ନାରୀ
ଡାକି ବୋଇଲା ଅତି ଦୃଢ଼େ ତିଆରି ।
'ଏହାକୁ ଜାଣି ମୋର ହୃଦୟେଶ୍ୱରୀ
ସେବି ରହିବ ହୃଦେ ଭକତି ଭରି ଗୋ !

ଖଟିବ ନିତି ଏହା ମାନସ ଜାଣି
ଶୁଣାଉଥିବ ମୋର ମହିମା-ବାଣୀ ।
ମୋର ସମ୍ପଦେ ଯେଉ୍ବେ ମଜ୍ଜେ ତା ମନ
ତହିଁକି କରୁଥିବ ଅତି ଯତନ ଗୋ !'

ଏମନ୍ତ କହି ଯୋଗୀ ହେଲା ଅନ୍ତର,
ବିସ୍ମୟେ ପୂରିଗଲା ମୋର ଅନ୍ତର ।
କିଏ ସେ ଯୋଗୀ ମୋତେ ଆଣିଲା କାହିଁ
କେଉଁ ପୁର ତା କିଛି ଜାଣିଲି ନାହିଁ ଗୋ !

କେମନ୍ତେ ହେଲି ଯୋଗୀ ହୃଦୟେଶ୍ୱରୀ ?
ରହିଛି ରଘୁବଧୂ ଶରୀର ଧରି ।
ମରି ତ ନାହିଁ ମୁହିଁ ଅଛି ସ୍ମରଣ
କୌଶଲ୍ୟ-ସୁତ ସିନା ମୋର ଶରଣ ଗୋ !

ହୃଦୟେ କଲି ପୁଣି ଦୃଢ଼ ନିଶ୍ଚୟ
ଯେ କେହି ହେଉ ଯୋଗୀ କି ଅଛି ଭୟ ?
ଯାବତ ଜୀବନେ ମୋ ଥିବ ସ୍ମରଣ
କୌଶ୍ୟଲ୍ୟ-ସୁତ ଏକା ମୋର ଶରଣ ଗୋ !

ହେଉ ଏ ଯମାଳୟ ଅଥବା ସ୍ୱର୍ଗ
ବିହରୁଥାନ୍ତୁ ଏଥି ଦେବତାବର୍ଗ ।
କେ କରିପାରିବ ମୋ ଚିତ୍ତ ହରଣ
କୌଶ୍ୟଲ୍ୟ-ସୁତ ଏକା ମୋର ଶରଣ ଗୋ !

ସହସ୍ର ଦାସୀରେ ମୋ କି ପ୍ରୟୋଜନ
ଆଉ କି ଅଛି ମୋର ସ୍ନାନ ଭୋଜନ ।
କାନନେ ଭ୍ରମୁଥିବେ ମୋ ପ୍ରାଣପତି
ତାଙ୍କ ଚରଣେ ଏକା ରହିବ ମତି ଗୋ !

ମଞ୍ଜୁଳ ବୀଣା ଧରି ଶତେ ଭାରତୀ
ସଙ୍ଗୀତ ଯଦି ମୋର ପାଶେ କରନ୍ତି ।
ମୋ କର୍ଣ୍ଣେ ହେବ କାହିଁ ତାହାର ମୂଲ୍ୟ
କାନ୍ତ-ଶ୍ରୀମୁଖଭାଷା ପଦକ ତୁଲ୍ୟ ଗୋ !

ଏମନ୍ତ ଭାବି ଭାବି ଶ୍ରୀପଦେ ଧ୍ୟାନ
ଦେଇ ହରାଇଦେଲି ଜୀବନଜ୍ଞାନ ।
କେମନ୍ତେ କେତେ କାଳ ହେଲା ଅତୀତ
କିଛି ନ ଜାଣେ ପତିଚିନ୍ତା ବ୍ୟତୀତ ଗୋ !

କିନ୍ତୁ ସେ ରାଜ୍ୟେ ମୋତେ ଦିନ-ଶର୍ବରୀ
ପ୍ରତୀତ ହେଲା ଦେବ-ସମୟ ପରି ।
ଦେବଭୁବନ ତାକୁ ମଣିଲି ମନେ
ଦେବ-ସାହସ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଜୀବନେ ଗୋ !

ଈଶ୍ୱରେ ମନାସିଲି ଦେବ, ଶକତି-
ଦେବୀ-ହୃଦ୍ୟୋଚିତ ପତି-ଭକତି ।
ପତି-ଚରଣାମୃତେ ରଖିଲି ଆଶା
ମଣିଲି ନାହିଁ ଆଉ କ୍ଷୁଧା ପିପାସା ଗୋ !

ବିବିଧ ଅଙ୍ଗରାଗ ବହୁ ଭୂଷଣ
ବିବିଧ ଖାଦ୍ୟ ଆଣି ସେବିକାଗଣ ।
କହିଲେ କେତେ ମୋତେ ଚାଟୁବଚନ
ବଳିଲା ନାହିଁ କାହିଁ ତହିଁ ମୋ ମନ ଗୋ !

ଦାସୀଙ୍କ ବଚନରୁ ଜାଣିଲି କ୍ରମେ
ରାବଣ ତ୍ରିଭୁବନ-ଜୟୀ ବିକ୍ରମେ ।
ଡରନ୍ତି ସୁରପତି ଶୁଣି ତା ନାମ
ସିନ୍ଧୁ ପରିଖାକୃତ ଲଙ୍କା ତା ଧାମ ଗୋ !

ସେହି ରାଜ୍ୟକୁ ମୁହିଁ ହୋଇଛି ନୀତ
ନେଇଛି ଯୋଗୀବେଶେ ସେ ଦୁର୍ବିନୀତ ।
ନବର ନଗର ତା' ଅତୁଲ୍ୟ ରମ୍ୟ
ନର କିନ୍ନରଙ୍କର ଦୁରଧିଗମ୍ୟ ଗୋ !

ଯହିଁ କି ବଳିଥାଏ ତାହାର ଚିତ୍ତ
ଭୟେ କରନ୍ତି ଦେବେ ତାହା ରଚିତ ।
ଆସିଲେ ଅରୁଣିମା ତାର ନୟନେ
ବିପଦଭୟ ବ୍ରହ୍ମା କରନ୍ତି ମନେ ଗୋ !

ରାବଣ ନାମ ଶୁଣିପାରିଲି ଜାଣି
ପିନାକୀଚାପେ ଭାଙ୍ଗିଥିଲା ତା ଆଣି ।
ଭାବିଲି କି ସାହସ କରିଛି ଶ୍ୱାନ
କରିବା ପାଇଁ ଯଜ୍ଞ-ଅମୃତ ପାନ ଗୋ !

ସତକୁ ସତ ଦିନେ ଆସି ଦୁର୍ମତି
ଅନଳ ତେଜେ ଉଭା ହେଳ !! ମୋ କତି ।
ପାପବନେ ପାପ-ମାନସେ ପାପୀ
ବକିଲା କେତେ ଆତ୍ମଗରିମା ଜ୍ଞାପି ଗୋ !

ମୋ ଦୁଃଖ ଘନଘଟା ଲତକଧାର
ଚାହିଁ ଘୁଞ୍ଚିଲା ବହି ଗର୍ବ ଅନ୍ଧାର,
ଚମକିଗଲା ମୋର ସେ ଘନଘଟା-
ମଧ୍ୟେ ତା' ଆଶା ଭୀମ ବିଦ୍ୟୁତଛଟା ଗୋ !

ସଖି, ମୁଁ ହେଲି ଯେଉଁ ଦିବସୁଁ ଜ୍ଞାତ
ପାପୀ ଦାନବ ଛୁଇଁଅଛି ମୋ ହାତ ।
ଛୁଇଁଲା ଝଲ୍କୁଁ ଉଠି ବ୍ୟାପି ଶରୀର
ଦୁଃସହ ଜ୍ୱାଳା କରେ ପ୍ରାଣ ଅସ୍ଥିର ଗୋ !

ମଣଇଁ ବିଷଦଗ୍ଧ ଶରପଟଳ
ସଦୃଶ ଅପଘନ ଲୋମ ସକଳ ।
ବ୍ୟାଧ ବିଶିଖାହତ ହରିଣୀଗଣ
କି ଦୁଃଖ ଭୋଗୁଥିବେ ଭାବେ ମୋ ମନ ଗୋ !

ସହ ସେ ଦୁର୍ବିସହ ଦୁଃଖ ମରମେ
ମତିକି ଦୃଢ଼ କରିଥାଏ ଧରମେ ।
ଦୃଢ଼ ଭରସା ମୋର ଥାଏ କେବଳ
ଅବଳା ପାଇଁ ସଦା ଧରମ ବଳ ଗୋ !

ନ ଜାଣି ସିନା ଥରେ ରାକ୍ଷସାଧମେ
ହସ୍ତ ବଢ଼ାଇ ଭିକ୍ଷା ଦେଲି ମୁଁ ଭ୍ରମେ ।
ଏବେ କରିବ ଯଦି ବଳ ପ୍ରକାଶ
ମାରିବି ଅବା ହେବି ତା' ହସ୍ତେ ନାଶ ଗୋ !

ଯଦ୍ୟପି ସତ୍ୟ ଅଛି ଜଗତେ ଧର୍ମ
ଦେଖିବ ଜଗତ ମୋ ଅଦ୍ଭୁତ କର୍ମ ।
ପାପ-କାର୍ପାସ ହେଲେ ପର୍ବତ ସମ
ପୁଣ୍ୟାଗ୍ନି-କଣା ତାକୁ ଦହନେ କ୍ଷମ ଗୋ !

ଦେଖ ସଜନି ! ହୋଇ ଧରମରତ
ମୋ ପ୍ରାଣେ ଢାଳିଦେଲା ଯେଉଁ ଅମୃତ !
କପିଏ ଦେଇ ମୋତେ କାନ୍ତ-ସମ୍ବାଦ
ରାବଣ ସଙ୍ଗେ କରିଗଲା ବିବାଦ ଗୋ !

ଅଚିରେ ରଘୁମଣି ବାନରବଳେ
ସେତୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ସାଗର ଜଳେ ।
ଲଙ୍ଘି ଦୁର୍ଲଙ୍ଘ୍ୟ ବାରି ଆକ୍ରମି ଲଙ୍କା
ରାକ୍ଷସପତି-ପ୍ରାଣେ ରୋପିଲେ ଶଙ୍କା ଗୋ !

ଦୁଷ୍କର ରଣ-ଯଜ୍ଞ କଲେ ଆରମ୍ଭ
କମ୍ପିଲା ଲଙ୍କା ଶୁଣି କପି-ଆରବ ।
ରାକ୍ଷସ-ବଂଶେ ଥିଲେ ଯେତେକ ବଳୀ
ସମସ୍ତେ ଆସି ହେଲେ ସେ ଯଜ୍ଞେ ବଳି ଗୋ !

ଧରମ-ପଥେ ଥିଲା କେବଳ ଜଣେ
ରହିଲା ରଘୁପତି ପଦଶରଣେ
ଅଟଳ ଯୂପ ହେଲା ସେ ମହାଧ୍ୱରେ
ଅଭୟ ପୁଷ୍ପମାଳା ଧରି କଣ୍ଠରେ ଗୋ !

ଯେତେକି ବହିଥିଲା ମୋ' ନେତ୍ରନୀର
ତା' କୋଟିଗୁଣ ହେଲା ରକ୍ଷ-ରୁଧିର ।
ରାବଣ ଭାସି ଶୋକସାଗରେ ଶେଷେ
ପଡ଼ିଲା ପ୍ରଭୁ-ବାଣ-କୁମ୍ଭୀର ଗ୍ରାସେ ଗୋ !

ତାପରେ ରଘୁପତି ମୋତେ ଅଣାଇ
ବୋଇଲେ ସ୍ନେହଶୂନ୍ୟ ନେତ୍ରେ ଅନାଇ-
'କୁସଙ୍ଗୁ ବଳି ନାହିଁ ଜଗତେ ପାପ
କୁସଙ୍ଗୀ ସଙ୍ଗେ ମିଳେ ଘୋର ସନ୍ତାପ ଗୋ !

କାମାନ୍ଧ ଦାନବର ପାପ-ଭବନେ
ଥିଲୁ, ସ୍ପରଶିଥିବ ପାପ ତୋ ମନେ ।
ନ ପାରେ କରି ଆଉ ତୋତେ ଗ୍ରହଣ
ଗ୍ରହଣ କଲେ ହେବ ଲୋକଗର୍ହଣ ଗୋ !

ଜଳଦ ଜଳ କଲେ ନୀଚେ ଗମନ
ଆଉ କି ତାକୁ ରଖି ପାରଇ ଘନ ?
ଅନଳ-ଶିଖା ପରି ଅନଳେ ଦହି
ହେଲେ ସେ ଜଳ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ ଘନେ ମିଶଇ ଗୋ !

ଭାବିଲି, ଥିଲି ସିନା ଧରି ଜୀବନ
ସେବିବି ବୋଲି ପ୍ରଭୁ ପଦ୍ମଚରଣ ।
ନ ହେବି ଯଦି ପଦସ୍ପର୍ଶେ ଭାଜନ
ଜୀବନେ ଆଉ ମୋର କି ପ୍ରୟୋଜନ ଗୋ !

ଦହିବି ଦେହ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ଶ୍ରୀମୁଖ
ଏଥୁଁ ଅଧିକ ମୋର କି ଅଛି ସୁଖ ?
ଦଗ୍ଧ ହେଲେ ଦେହ, ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରାଣ
ପ୍ରଭୁ-ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗେ ଯାଇ ପାଇବ ସ୍ଥାନ ଗୋ !

ଧରମ-ବଳେ ଯେବେ ରହିବ ଦେହ
ଲଭିବି ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଦ୍ୱିଗୁଣ ସ୍ନେହ !
ବୋଇଲି, 'ଜଳା ହେଉ ହବ୍ୟବାହନ
କରିବ ଦାସୀ ତହିଁ ଅବଗାହନ ହେ !'

ଅକୁଣ୍ଠ ଆଜ୍ଞାବହ ସକୁଣ୍ଠ ଚିତ୍ତେ
ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବହ୍ନି ଜାଳିଦେଲେ ତ୍ୱରିତେ ।
ଅନଳଶିଖାମାନ ବାତ କମ୍ପନେ
ଅତି ଚଞ୍ଚଳ ହେଲେ ନଭ ଲମ୍ଫନେ ଗୋ !

ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ମୁଖକମଳେ
ଅନଳ ପାଶ ଯାଇ ହୃଦୟବଳେ ।
ବୋଇଲି, 'ରବିଶଶୀବାୟୁ ଗଗନ-
ପାବକ ତୁମ୍ଭେ ଜାଣ ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ମନ ହେ !

ରାଘବ ବିନା ଅନ୍ୟେ ଯଦି ମୋ ଚିତ୍ତ
ପ୍ରେମେ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇଥିବ କିଞ୍ଚିତ ।
ଅନଳ, ପଟୁ ତୁମ୍ଭେ ସର୍ବ ଭକ୍ଷଣେ
ଦିଅ ହେ କରି ମୋତେ ଭସ୍ମ ଏକ୍ଷଣେ ହେ !

ହୋଇ ତ ଥିଲି ରକ୍ଷ-ନଗରେ ବନ୍ଦୀ
ସେ ଯଦି ଥିବ ମୋତେ ପାତକେ ଛନ୍ଦି ।
କୋଟି ଜନମ କାନ୍ତ-ପାଦ କମଳ
ଚାହିଁବି ନାହିଁ, ମୋତେ ଦହ ଅନଳ ହେ !

ପାତକୀ ପୁଣ୍ୟବନ୍ତ ତୁମ୍ଭେ ନ ଜାଣ
ସ୍ୱଧର୍ମବଶେ ନିଅ ସଭିଙ୍କ ପ୍ରାଣ ।
ଧରମ ଚିର ସତ୍ୟ ଯଦି ଜଗତେ
ମୋ ଧର୍ମ ଅପବାଦୁଁ ରଖିବ ମୋତେ ହେ !

ହେ ଧର୍ମ ! ନିଜ ଗୁଣେ ରହ ମୋ ଅଙ୍ଗେ
ନ ଡରି ଅନଳରେ ପଶ ମୋ ସଙ୍ଗେ ।
ଜୀବନେ ନ ପାରିଲେ ମୋତେ ମରଣେ
ସେବିକା କରି ଦେବ ପ୍ରଭୁ-ଚରଣେ ହେ !

ମୋ ତନୁ ଦଗ୍ଧ ହେଲେ ହେବ ତ ଖାର
ତାହାକୁ କରାଇବ ପାଦପେ ସାର ।
ସେ ତରୁ-କାଷ୍ଠ ଦେଇ ବର୍ଦ୍ଧକୀ ହସ୍ତେ
କରାଇଦେବ ପ୍ରଭୁ ପାଦୁକା ମତେ ହେ !

ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀମୁଖ ପୁନଃ ପୁନଃ ଅନାଇ
ନିଃଶଙ୍କେ ଅନଳରେ ପଶିଲି ଯାଇ !
ଚାହିଁ କାନ୍ଦିଲେ ରଘୁମଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣ
କାନ୍ଦିଲେ ଘୋର ରବେ ସୈନିକଗଣ ଗୋ !

ଅସଂଖ୍ୟ ନେତ୍ରେ ହେଲା ଜଳ ପ୍ରବଳ
ମଜ୍ଜାଇ ଦେଲା ମୋତେ କାରୁଣ୍ୟଜଳ ।
ଅନଳ ତହିଁ ବୋଧ ହେଲା ଶୀତଳ
ପୂରିଲା ହା ହା ରବେ ନଭୋମଣ୍ଡଳ ଗୋ !

ମୋ ଅନୁକୂଳେ ହେଲା ଆକାଶ-ବାଣୀ
ସତୀତ୍ୱ ମୋର ପ୍ରଭୁ ପାରିଲେ ଜାଣି ।
ଅନଳ ଧର୍ମବଶେ ହେଲା ନିର୍ବାଣ
ବଞ୍ଚିଲା ଦର୍ମବଳେ ତହିଁ ମୋ ପ୍ରାଣ ଗୋ !

ଦଗଧ ହୋଇଗଲା ମୋ ଦୁଃଖରାଶି
ଭାଗ୍ୟେ ମୁଁ ହେଲି ପ୍ରଭୁପୟରେ ଦାସୀ ।
ଭାବିଲି, କଷ୍ଟେ ରଖିଥିବାରୁ ଜୀବ
ଲଭିଲି ସିନା ପ୍ରଭୁପଦ-ରାଜୀବ ଗୋ !

ବସାଇ ମୋତେ ପ୍ରଭୁ ସ୍ୟନ୍ଦନବରେ
ଘେନି ବାନର ରକ୍ଷଦଳ ସଙ୍ଗରେ ।
ବାହୁଡ଼ା ବିଜେ କଲେ ଅଯୋଧ୍ୟାମୁଖେ
ଗଗନପଥେ ଜୟ-ଉଲ୍ଲାସ ସୁଖେ ଗୋ !

ହୋଇ ବିରହ-ମରୁପ୍ରଦେଶ ପାର
ପାଇଲି ଶୁଷ୍କ ପ୍ରାଣେ ପ୍ରେମାକୂପାର ।
ଅପୂର୍ବ ସୁଖ ପ୍ରାଣେ ହେଲା ଉଦୟ
ମଣିଲି ଜଗତକୁ ଆନନ୍ଦମୟ ଗୋ !

ଯଦ୍ୟପି ଦୁଃଖ ଥାଏ ନିଜ ଜୀବନେ
ସୁଖ ନ ଦିଏ ଦେଖା ବିଶ୍ୱଭୁବନେ ।
ନିଜ ଜୀବନେ ହେଲେ ସୁଖ ଆଗତ
ସୁଖରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଦିଶେ ଜଗତ ଗୋ !

ଯେ ରଥେ ପଡ଼ିଥିଲି ବିପଦ-କୂପେ,
ଚଢ଼ିଲି ସେହି ରଥେ ସମ୍ପଦସ୍ତୂପେ ।
ଯା' ଚାହିଁ ଚାହିଁ କରିଥିଲି କ୍ରନ୍ଦନ
ତା' ଚାହିଁ ଚାହିଁ ହେଲା ମୁଦ ବର୍ଦ୍ଧନ ଗୋ !

ରତ୍ନଦୀପିତ ରଥ ତା' ଚଞ୍ଚଗତି
ଉପରେ ମେଘ ତଳେ ସରିତପତି ।
ସରିତ ଧରାଧର ଧରଣୀରୁହ
ହେଲେ ମୋ ନୟନର ପୀରତି-ବ୍ୟୂହ ଗୋ !

ପୂର୍ବ ନିବାସ ବନସ୍ଥଳ ସକଳ
ବିଦାରକୁଞ୍ଜପୁଞ୍ଜ ରମ୍ୟ ଅଚଳ ।
ଧୂମ-ଜଟିଳ ଋଷି-ଆଶ୍ରମମାନ
ଚିତ୍ତକୁ ମୋର କରୁଥିଲେ ଆହ୍ୱାନ ଗୋ !

ବ୍ୟସ୍ତକୁନ୍ତଳା ମୁନିକୁମାରୀଗଣ
ରଥ-ନିର୍ଘୋଷ ଦୂରୁଁ କରି ଶ୍ରବଣ ।
ଚକିତେ ଚାହିଁଥାନ୍ତି ଊର୍ଦ୍ଧବଦନେ
ଜନ୍ମାଇ ପୂର୍ବ ସୁଖସ୍ମୃତି ମୋ ମନେ ଗୋ !

ପବିତ୍ର ସ୍ନେହ ତାଙ୍କ ସମୁଦାଦର
ମୃଦୁ ମଧୁର କଥା-ଲସିତାଧର ।
ମମତାମୟ ଶାନ୍ତ ସରଳ ଦୃଷ୍ଟି
କଲେ ମୋ ସ୍ମୃତିକ୍ଷେତ୍ରେ ପୀଯୂଷ ବୃଷ୍ଟି ଗୋ !

କ୍ରମଶଃ କୁମାରୀଙ୍କ ନାମ ସକଳ
କମଳରୂପେ ଫୁଟି ହେଲେ ବିମଳ ।
ଘୋର ବିରହ-ନିଶା-ତମ ଶେଷରେ
ସୁଖ-ଦିବସ ମୁଖେ, ମୋ ମନ-ସରେ ଗୋ !

ତାଙ୍କ ବିଗତ ଭାବ-ସୌରଭରାଶି
ଆମୋଦେ ପ୍ରାଣକୁ ମୋ ଦେଲେ ଉଲ୍ଲାସି ।
ବନ ଦର୍ଶନେ ମନ ନୋହୁଁଣୁ ତୃପ୍ତ
ଆଗକୁ ରଥବର ଚାଲିଲା ଦ୍ରୁତ ଗୋ !

ନିସର୍ଗ ଶୋଭାଳୟ ସୁରମ୍ୟ ବନ
ବର୍ଜନ ନ ପାରିଲା କରି ମୋ ମନ ।
ସେ ମନେ ଥିଲା ପୁଣି ନଭେ ସ୍ୟନ୍ଦନେ
ଲାଗିଲା ତେଣେ ପୁରେ ଶ୍ୱଶ୍ରୁଚରଣେ ଗୋ !

ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର-କାନ୍ତି କାନ୍ତଙ୍କୁ ସଙ୍ଗେ
ଘେନି ଖେଳନ୍ତେ ସ୍ଥଳଦ୍ୱୟ ସୁରଙ୍ଗେ ।
ମନ ମୋ ହେଲା ଅର୍ଧ ମଣ୍ଡଳାକାର
ନବ ନୀରଦେ ଶକ୍ରଚାପ ପ୍ରକାର ଗୋ !

ପ୍ରାଣପ୍ରତିମା ପୁତ୍ର ବନ ପ୍ରୟାତ
ହେଲାରୁ ଶ୍ୱଶୁର ମୋ ଅଯୋଧ୍ୟାନାଥ ।
ନିର୍ବାଣ କରି ଦୁଃଖେ ଜୀବନ-ଦୀପ
ଗୀର୍ବାଣପୁର ଗଲେ ଶକ୍ର ସମୀପ ଗୋ !

ଭରତ ରାଜ୍ୟ ରାଜା-ବିହୀନ ଚାହିଁ
ବନେ ଅଇଲେ ସ୍ୱାମୀ ସମୀପ ଧାଇଁ ।
କହିଲେ ଦୁଃଖେ ଯୁକ୍ତ କରପୁଟରେ,
ସେକାଳେ ଥିଲୁ ଆମ୍ଭେ ଚିତ୍ରକୂଟରେ ଗୋ !

ବହୁ ବିନୟ କରି କହିଲେ ବୀର
ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ସ୍ୱାମୀ ହେବା ପାଇଁ ମହୀର ।
ପ୍ରଗାଢ଼ତର କରି ପିତୃଭକତି
ରାଘବ କଲେ ନାହିଁ ତହିଁ ସମ୍ମତି ଗୋ !

ବୋଇଲେ, ଯେଉଁ ସତ୍ୟ ନ କଲେ ଭଙ୍ଗ
ତେଜିଲେ ପଛେ ପିତା ସ୍ୱକୀୟ ଅଙ୍ଗ ।
ପିତୃପାଳିତ ଧର୍ମ-ବିହଙ୍ଗୀ-ବେକ
କେମନ୍ତେ ମୋଡ଼ିଦେବି ତେଜି ବିବେକ ହେ !

ଭରତ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ପଡ଼ି ଚରଣେ
ବୋଇଲେ, ରଖ ମୋତେ ପଦଚାରଣେ ।
ଅବନୀ ତେଜି ଅସ୍ତନଗେ ଭାସ୍କର
ଗଲେ କି ତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ପାରଇ କର ହେ !

ପ୍ରଭୁ ବୋଇଲେ, 'ରାତ୍ରେ ଅବନୀଦୁଃଖ
ଖଣ୍ଡନ କରିଥାନ୍ତି ଶୀତମୟୂଖ' ।
ଭରତ ବିନୟରେ ଦେଲେ ଉତ୍ତର
'ଶଶାଙ୍କ ପାଇଥାନ୍ତି ଭାସ୍କର-କର ହେ !

ରତ୍ନପାଦୁକା ଘେନି ମୋ ଶିରଦେଶ
ବହିପାରିବ ମହୀ ଯେସନେ ଶେଷ ।
ମସ୍ତକେ ଶୋଭୁଥିଲେ ପାଦୁକାମଣି
ଅରାତିକୁଳ ମତେ ମଣିବେ ଫଣୀ ହେ !'

ପାଦୁକା ଦେଲେ ପ୍ରଭୁ ଭରତ କରେ
ଘେନିଲେ ବୀର ତାହା ସ୍ୱ-ମସ୍ତକରେ ।
ବାହୁଡ଼ି ବୀରମଣି ସାଶ୍ରୁ ଲୋଚନେ
ଲାଗିଲେ ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀ-ଦୁଃଖ ମୋଚନେ ଗୋ !

ଚଉଦ ବର୍ଷ ଶେଷେ ଆମ୍ଭ ପଥ
ଅନାଉଥିଲେ ତହିଁ ଲାଗିଲା ରଥ ।
ଶାଶୁମାନଙ୍କ ପଦଧୂଳି ଗ୍ରହଣ-
କଲି ମୁଁ ରଥୁଁ କରି ଅବରୋହଣ ଗୋ !

ସାନୁଜ ସପତ୍ନୀକ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଚାହିଁ
ଭରତ ମୁଦ-ନଦେ ମନ ମଜ୍ଜାଇ ।
ପାଦୁକା ପ୍ରତ୍ୟର୍ପଣ କରି ପୟରେ
ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପୂଜା କଲେ ଛତ୍ର ଚାମରେ ଗୋ !

ମୋ’ କାନ୍ତ ରାଜା ହେଲେ, ମୁଁ ହେଲି ରାଣୀ
ସେବିଲି ପଦ ପ୍ରଭୁ ମାନସ ଜାଣି ।
ମୋ ମନେ ଯେବେ ଯାହା ହୁଏ ଉଦିତ
ସତ୍ୱରେ ହୁଏ ତାହା ସୁସମ୍ପାଦିତ ଗୋ !

ରାଜ-ଦମ୍ପତି ବସି ପ୍ରୀତି-ନାବରେ
ବିହାର କରୁଥିଲୁଁ ସୁଖ-ସାଗରେ ।
ସମ୍ପଦ ତରଙ୍ଗରେ ବହୁ ବତ୍ସର
ମଜ୍ଜାଇଦେଲୁଁ ହୋଇ କୌତୁକପର ଗୋ !

କେ ଜାଣିଥିଲା ମୋର ଲଲାଟେ ବିହି
ଅସୀମ ଦୁଃଖଲିପି ରଖିଛି ଲିହି ।
ବିପଦରୂପୀ ଘୋର ବଡ଼ବାନଳ
ଉପୁଜି ଧ୍ୱଂସ କରିଦେବ ସକଳ ଗୋ !

ଦିବସ-ଶୋଭା-ଶେଷ-ରଞ୍ଜିତ ନଭ
ପରାଏ ଭାଗ୍ୟ ଶେଷେ ହେଲା ମୋ ଗର୍ଭ ।
ଦୋହଦ ପୂରଣେ ମୋ ହେଲେ ତତ୍ପର
ପ୍ରାଣେଶ ସ୍ନେହଭରେ ଅଧିକତର ଗୋ !

‘ବିପିନ-ବାନ୍ଧବୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବିପିନେ
କ୍ରୀଡ଼ନ୍ତି’ ବୋଲି କାନ୍ତେ କହିଲି ଦିନେ ।
ସେହି ରଜନୀ ସହି, ନୋହୁ ପ୍ରଭାତ
ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସଙ୍ଗେ ମୋତେ ପାଷିଲେ ନାଥ ଗୋ !

ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଆଣି ମୋତେ ଜାହ୍ନବୀ-ତୀରେ
ନାବୁଁ ଓହ୍ଲାଇ ଯାହା କହିଲେ ଧୀରେ-”
କହି ନିରୁଦ୍ଧ ହେଲା ସତୀଙ୍କ କଣ୍ଠ
କାନ୍ଦିଲେ ଚାହିଁ ଆଗେ ଭୀଷଣ କଷ୍ଟ ଯେ !

ଭାସିଲେ ଅନର୍ଗଳ ଲୋତକ ଝରେ
ଧଇଲେ ମୁନିସୁତା ତାଙ୍କୁ ସତ୍ୱରେ ।
କାନ୍ଦିଲେ ନିଜେ ମୁଖେ ମୁଖ ଲଗାଇ
ଶୁଣି ତାପସୀମାନେ ଆସିଲେ ଧାଇଁ ଯେ !

ବେନିଙ୍କୁ ଘେନି ବେଗେ କୁଟୀରେ ଯାଇ
କହିଲେ ନାନା କଥା ଚିତ୍ତ ରଞ୍ଜାଇ ।
ପାଦପେ ଜଳଦାନ ପୁଷ୍ପଚୟନ-
ପ୍ରଭୃତି କଥା ନେଇ କଲେ ଶୟନ ଯେ !

– – –

ପ୍ରଥମ

ତପସ୍ୱିନୀ
ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର
ଅଷ୍ଟମ ସର୍ଗ
(ରାଗ - କେଦାର-କମୋଦୀ)

09 August 2009

(Last updated: ୧୩ ଏପ୍ରିଲ ୨୦୧୦)

http://www.iopb.res.in/~somen/GMeher

ଜୀବନେ ଯଉବନ ବଢ଼ିଲା ସମ
ବସନ୍ତ ବଢ଼ି ବନେ ହେଲା ଗ୍ରୀଷମ,
ଯୁବା-ଶକତି ଯଥା ହୁଏ ପ୍ରଖରା
ପ୍ରଚଣ୍ଡତର ହୋଇ ଆସିଲା ଖରା ।

ସୁଖ-ବିଷୟଭୋଗ-ତୃଷ୍ଣାର ପରି
ସଞ୍ଚାର କଲା ମୃଗତୃଷ୍ଣା ସୁନ୍ଦରୀ,
ତୂଳା ଉଡ଼ିଲା ତେଜି ଶାଳ୍ମଳୀ ତରୁ,
କୃପଣ ଧନ କାଳେ ଉଡ଼େ ଖାତରୁ ।

ପଳାଶ ଅଙ୍ଗେ ନାହିଁ ପୂର୍ବ ସୁରଙ୍ଗ,
ଅନିତ୍ୟ ଏହିପରି ଭବ-ପ୍ରସଙ୍ଗ,
ତାପେ ଅଧିକତର ମଲ୍ଲୀ ଫୁଟିଲା
ଅଧିକ ବାସ ତାର ଅଙ୍ଗୁ ଛୁଟିଲା ।

ସାଧୁ-ହୃଦୟ ତାପେ ହୁଏ ଅଟଳ
ବରଞ୍ଚ ହୁଏ ଶାନ୍ତି ଯଶ ପ୍ରବଳ,
କୁଟଜ ଅନାଇଲା ତାକୁ ହରଷେ !
ସାଧବ ପାଇ ସାଧୁ ଅବଶ୍ୟ ରସେ ।

ଏକ ହୃଦୟେ ଦୁହେଁ କଲେ ବିଚାର
ଗ୍ରୀଷମେ କରୁଥିଲା ବାସ ସଞ୍ଚାର,
ବରଷା ହେଲା ମହୀ ହେବ ଶୀତଳ
ଶାନ୍ତି ଲଭିବେ ଜୀବଜନ୍ତୁ ସକଳ ।

କଦମ୍ବ କେତକୀ ତ ବାସକୃପଣ
ନୁହନ୍ତି, କରିବେ ସେ ଲୋକତର୍ପଣ;
ଅର୍ପଣ କରି ଜନ-ରଞ୍ଜନଭାର
ତେଜିବା ହସି ହସି ତରୁ-ସଂସାର ।

ଉଦଣ୍ଡ କମଳିନୀ ଉଞ୍ଚାଇ ମଥା
ସହର୍ଷେ ସମର୍ଥନ କରି ସେ କଥା,
ବୋଇଲା ମୁହିଁ ଥାଇ ତୁମ୍ଭର ସଙ୍ଗେ
ଝାସିବି କାଳ-ସିନ୍ଧୁ ତୁଙ୍ଗ ତରଙ୍ଗେ ।

ମଲ୍ଲୀ ବୋଇଲା, ତାହା ପାରିବୁ କାହିଁ ?
ତୋ କାନ୍ତ ଭାନୁ ତୋତେ ଛାଡ଼ିବେ ନାହିଁ,
ବୋଇଲା କମଳିନୀ ଘୋଟିଲେ ଘନ
ଚାହିଁବେ ନାହିଁ କାନ୍ତ ମୋର ବଦନ ।

ବିପଦେ କରି କିଛି ଦିନ ଯାପନ
କରିବି ଭବ-ବ୍ରତ ଉଦ୍‌ଯାପନ,
କାନ୍ତ ମୋ ଘନ ଭେଦି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ
ସହନ୍ତି ଦୁଃଖ ଲୋକମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ।

ଅଧିକ ଦିନ କାନ୍ତ-ପ୍ରେମାନୁରାଗ
ଭୋଗ କରିବି କାହିଁ ? ନାହିଁ ମୋ ଭାଗ୍ୟ,
ତାଙ୍କ ଚରଣ କରୁଥିବି ସ୍ମରଣ
ମରଣ ନେବ ମୋତେ କରି ବରଣ ।

ଏ ଜନ୍ମେ କିଛିଦିନ ସହିଲେ ଦୁଃଖ
ଚାହିଁବି ପରଜନ୍ମେ ସ୍ୱାମୀ-ଶ୍ରୀମୁଖ,
ସେ କଥା ଜାନକୀଙ୍କ ଜ୍ଞାନ-ଶ୍ରବଣେ
ପଡ଼ନ୍ତେ ଆଦରଣ ମଣି ଜୀବନେ ।

ବୋଇଲେ ପଦ୍ମିନୀ ଗୋ ଅଟୁ ସାଧବୀ
ଦିଶୁଛି ତୋତେ ପୁଣ୍ୟମୟୀ ପଦବୀ,
ବିଚାରେ ମୁହିଁ ତୋର ଅଟେ ଭଗିନୀ
ତହିଁ ଉପରେ ପୁଣି ଭାଗ୍ୟ-ଭାଗିନୀ ।

ତୋ ପରି ସ୍ୱାମୀସ୍ନେହ ଭୋଗିଲି ବନେ
ସ୍ୱଚ୍ଛ ଅମୃତମୟ ସୁଖ ଭବନେ,
ତୋ କାନ୍ତ ପ୍ରଭାକର ଦିବସ-ନାଥ
ସେ ବଂଶେ ଜାତ ଧରା-ନାଥ ମୋ କାନ୍ତ ।

କହୁଛି ଯାହା ନିଜ ଭବିଷ୍ୟ ଗତି
ଆଗୁଁ ମୁଁ ଲଭିଲିଣି ସେହି ପଦ୍ଧତି,
ଧନ୍ୟ ତୋ' ହୃଦ, ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ତୁ ସତୀ
ଜୀବନେ ମୋର ଦିଅ ତୋ' ଶୁଦ୍ଧମତି ।

ଲୋକ-ବଚନେ କରି ଦୁଃଖ ଅର୍ଜନ
କରିଅଛନ୍ତି କାନ୍ତ ମୋତେ ବର୍ଜନ
ମୋ' ଭାଗ୍ୟପରକାଳେ ସ୍ୱାମୀ-ଦର୍ଶନେ
କ୍ଷମ ହେବ କି ? କହ ଦିବ୍ୟ ଦର୍ଶନେ ।

ଶୀତଳ ଶତଦଳ-ଦଳର ତଳେ
ଘନ ଶ୍ୟାମଳବକ୍ଷ-ସରସୀ ଜଳେ,
ମଧ୍ୟାହ୍ନେ କଟାଇଲେ କୋକ-ଦମ୍ପତି
ରାଜହଂସୀକି ସଙ୍ଗେ ଘେନି ତା' ପତି ।

ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ୀ କାରଣ୍ଡବ କାଣ୍ଡରୁ ବଞ୍ଚି
କମଳବନେ ଲମ୍ବ ଲମ୍ଫନ ରଚି,
ଛଦ୍ମ-ବିଶାଳ-ପଦ୍ମ ବିପିନେ ବଣା
ହୋଇ ଅନ୍ତିମେ ହେଲା ବକ-ପାରଣା ।

ଉଦ୍ଦଣ୍ଡ ଶତପଦ୍ମ-ପଦ୍ମ ଉଦରେ
ପଡ଼ି ଶଫରି ଲମ୍ଫ ଦିଏ ଉଦରେ,
ମଣ୍ଡୂକ କୁମୁଦିନୀ ବଙ୍କା ନାଡ଼ରେ
ନ ବସୁଁ ଡିଆଁମାରେ ଡୁଣ୍ଡୁଭ ଡରେ ।

ବିଷାଦେ ବସି ପିକ ରସାଳ ଡାଳେ
କାକ କୁଳାୟ ପାଶେ ପଦ୍ମଉଢ଼ାଳେ,
ପିପାସା ସହି ଶ୍ରୁତିସୁଧା ନ ଢାଳେ
ଲୁଟିଛି ଯେହ୍ନେ ଭୟ କରି ଚଣ୍ଡାଳେ ।

ନଚାଉ ନାହିଁ ଚମ୍ପା ବିସ୍ତାରି ପୁଚ୍ଛ
ପୁଚ୍ଛ-ମୂଳ-ସୁରଙ୍ଗ-ପାଳକ-ଗୁଚ୍ଛ,
କହଳୁ ନାହିଁ ରଙ୍ଗେ ଚଲାଇ ପକ୍ଷ
ସୋଦର ଚାହିଁ କୋପେ ହୋଇ ବିପକ୍ଷ ।

ଯୁଝାଇଥାଏ ସିନା ତାକୁ ଆହାର
ନତୁବା ଭ୍ରାତା ରିପୁ ହୁଏ କାହାର !
ବସିଛି ପୀନ କାୟେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଦରେ
ବିଶାଳ ଶାଳତରୁ-ଡାଳେ ମୁଦରେ ।

ମଧୁକବନେ ବସି ଶୁକ ସକଳ
ଭୋଜନ-ବ୍ୟାଜେ କାଟି ମଧୁକ ଫଳ ।
ଦ୍ୱିଜ ସ୍ୱଭାବେ କରୁଛନ୍ତି ଅଙ୍କନ
ସୂକ୍ଷ୍ମ ପଞ୍ଜିକା ଭାବୀ-ବୃଷ୍ଟି ଲକ୍ଷଣ ।

ତମସା ତଟ-ବଟ-ବିଟପି ତଳ
ନିବିଡ଼ କିଶଳୟ ଛାୟା-ଶୀତଳ ।
ଯହିଁ କୁଟଜ-ବାସ ପୂରଣ ଉଟଜେ
ସହଜେ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଶାନ୍ତି-ଚରଣେ ଭଜେ ।

ବାଲ୍ମୀକି ବସି ତହିଁ ଜ୍ଞାନ-ନୟନ
ଫିଟାଇ ଦେଖୁଛନ୍ତି ଶ୍ରୀରାମାୟଣ
ତାପସବୃନ୍ଦ କାହିଁ କେ ଅଧ୍ୟୟନ
କେ କାହିଁ କରୁଛନ୍ତି ବେଦ ଗାୟନ ।

ଗୁରୁ-ଗରଭ-ଭାବେ ଆଳସୀ ସୀତା
ତାପସୀ-ପରିବେଶେ ହୋଇ ବେଷ୍ଟିତା,
ନିବିଡ଼ ନିକୁଞ୍ଜରେ ପଲ୍ଲବାସନେ
ଶାନ୍ତି ସେବନ୍ତି ବସି ସ୍ଥିର-ଦର୍ଶନେ ।

ପରିଧି-ଯୁତ କି ସେ ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳ
ରାକା-ବିଦାୟେ ଭଜେ ଅସ୍ତ ଅଚଳ,
ସତୀ-ପାଣ୍ଡୁର ଗଣ୍ଡ ସ୍ୱେଦ-ପଟଳ
ଶିଶିର ପରା ହିମ ନୟନ-ଜଳ ।

ତାପସୀ ମଧ୍ୟେ ରହି ଶ୍ରୀରାମ-ରାଣୀ
ଲଙ୍କା-ରାକ୍ଷସୀ-ବୃତ୍ତି ସ୍ମୃତିକୁ ଆଣି,
ଭାବନ୍ତି ତାପସୀଙ୍କ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଭାବ
ରାକ୍ଷସୀ ନାରକୀୟ ମନ୍ଦ ସ୍ୱଭାବ ।

ମନେ ପଡ଼ନ୍ତେ ବୀର ବାତନୟନ
ବାତଦେବଙ୍କୁ କଲେ ଅଭିନନ୍ଦନ,
ତାଳବୃନ୍ତରେ ଦେବୀ ସାଦରେ ବିଞ୍ଚି
ପ୍ରସାଦ ଲାଭ କଲେ ଶୀତଳ-ବୀଚି ।

ଏ କାଳେ ଆଗେ ଆସି ଚିନ୍ତା-ସୁନ୍ଦରୀ
ବୋଇଲା ବଚନରେ ବିନୟ ଭରି,
"ଦେବୀ ଗୋ ! ଦ୍ୱାରେ ଆସି କେତେକ ଜନ
ସତୃଷ୍ଣେ ଲୋଡୁଛନ୍ତି ତୁମ୍ଭ ଦର୍ଶନ ।

ବହୁତ ଦୂରୁଁ ଆସିଅଛନ୍ତି ପରା
ଧନ୍ୟ ଦିଦୃକ୍ଷା ଗଣି ନାହିଁ ଏ ଖରା,
ଦେଖିଲେ ମନୋହର ରୂପ ତାଙ୍କର
ହୃଦୟ ହୋଇଯାଏ ପ୍ରୀତିଆକର ।"

ଦେବୀ ବୋଇଲେ, 'ସଖି, ଆଣ ସତ୍ୱର
ଧନ୍ୟ ମୋ ଭାଗ୍ୟ ! ମୋତେ ଏତେ ଆଦର,
ତାଙ୍କ ଦର୍ଶନେ ମୋର ନୟନଦ୍ୱୟ
କରିବେ ପାପ-ତାପ ଅବଶ୍ୟ କ୍ଷୟ ।"

ଦେବୀ ଆଦେଶେ ଜଣେ ପ୍ରଥମେ ଆସି
ବୋଇଲା ମୃଦୁମନ୍ଦ ହାସ ପ୍ରକାଶି,
ସୁଚିର ପରିଚିତ ବାନ୍ଧବ ପରି
ପ୍ରଣୟବାକ୍ୟେ ସୁଧା ସେଚନ କରି ।

"ଦେବୀ ଗୋ, ପୂର୍ବ କଥା ଅଛି କି ମନେ ?
ଚରଣ ଦେଇଥିଲ ମୋର ସଦନେ,
ତୁମ୍ଭ ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ତେଜେ ମୋ' ଅବୟବ
ଲଭିଛି ଏହି ଦିବ୍ୟ ପ୍ରଭା ବିଭବ ।

ସେ ପ୍ରଭା-ବ୍ୟପଦେଶେ ମୋର ନିର୍ଝର
ଝରନ୍ତି ଆନନ୍ଦରେ ହୋଇ ଜର୍ଜର,
କୁସୁମକୁଳ ହୋଇ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ-ଆସ୍ୟ
ନିନ୍ଦନ୍ତି ନନ୍ଦନକୁ ଦେଖାଇ ହାସ୍ୟ ।

ସରିତ-ନୀର ହୋଇ ଚିରବାସିତ
ତୀରବାସୀଙ୍କି କରେ ସମୁଲ୍ଲସିତ,
ପ୍ରୀତିପାଳିତ ତୁମ୍ଭ ମୟୂରଗଣ
ଉଚ୍ଚେ କରନ୍ତି ନିତି ଗୁଣ ଗାୟନ ।

ତୁମ୍ଭ ଦର୍ଶନ-ଆଶା ରଖି ଅଟଳ
ଥରକୁ ଥର ଆସି ମେଘପଟଳ,
ଲୋଡ଼ନ୍ତି ଭ୍ରମି ଭ୍ରମି ଦରୀକି ଦରୀ
କାହିଁ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ସୀତା ସୁନ୍ଦରୀ ।

ପୁଛନ୍ତି ମୋତେ ମନ୍ଦ୍ର ଗମ୍ଭୀର ସ୍ୱରେ
ମାନନ୍ତି ନାହିଁ କେବେ 'ନାହିଁ' ଉତ୍ତରେ,
ଖୋଜନ୍ତି ପୁଣି ଶମ୍ପା-ଆଲୋକ ଧରି
ନିଶ୍ଚୟ ଅଛି ବୋଲି ସୀତାସୁନ୍ଦରୀ ।

ଚିହ୍ନ କି ଦେବି, ଆଜି ଏ ଭାଗ୍ୟହୀନେ ?
ଆସିଛି ଶ୍ରୀଛାମୁକୁ ଅନେକ ଦିନେ,
ତୁମ୍ଭ ଚରଣ-ରଜେ ମଣ୍ଡି ମୁକୁଟ
ହୋଇଛି ଭାଗ୍ୟବାନ 'ମୁଁ ଚିତ୍ରକୂଟ' ।"

ତା' ପରେ ଉଭା ଏକ ନବ ରଙ୍ଗିଣୀ
ସ୍ୱଚ୍ଛ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କାନ୍ତି ମଞ୍ଜୁ ଅଙ୍ଗିନୀ,
ତୀବ୍ର ଆତପ-ତାପ-ଦର୍ପ ଗଞ୍ଜିନୀ,
କାନନ-ସୁନ୍ଦରୀଙ୍କ ଚିରସଙ୍ଗିନୀ ।

ଗଳଶୋଭିତ ଗିରିମଲ୍ଲିକାମାଳେ
ମଧୁକେ ମନୋହର ଲଲାମ ଭେଳେ,
କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣ କମ୍ବୁ ନୀଳରତନ
ଶୁକ୍ତି କରିଛି କଟିଭୂଷା ରଚନ ।

କାନନବାସୀମୁନି ମନମୋହିନୀ
ଚାରୁ କୁଟିଳ ନୀଳ ବେଣୀ ଶୋଭିନୀ,
କୋମଳ କଳଭାଷେ ପ୍ରସନ୍ନ ମୁଖେ
ମଧୁରେ ଜଣାଇଲା ସତୀ ସମ୍ମୁଖେ ।

'ସୁଶୀଳେ କୃତଜ୍ଞତା ଘେନ ମୋହର
ମୁଁ ଚିରଋଣୀ ସ୍ନେହ-ଋଣେ ତୋହର,
ଶୁଝିବି ଋଣ କାହିଁ ? ନାହିଁ ମୋ ଶକ୍ତି
କୃତାର୍ଥ କର ସତି, ଘେନି ମୋ ଭକ୍ତି ।

ମହୀରେ ମୋହ ପରି ନାହାନ୍ତି କେତେ
କେ କାହିଁ ପାଇଅଛି ତୋ କୃପା ଏତେ ?
ତୋ ଶୁଭ ଦୃଷ୍ଟିପାତ ଲଭିଲି ଯେଣୁ
ମୋ ବାଲି ହୋଇଅଛି ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଣୁ ।

କ୍ରୀଡ଼ାରେ ରଞ୍ଜିବାରୁ ତୋ ଦିବ୍ୟନେତ୍ର
ମୋ' ଉର କରିଦେଲୁ ହୀରକ-କ୍ଷେତ୍ର,
ଥାଉଁ ଗିରୀନ୍ଦ୍ର-ସୁତା ଶ୍ରୀବିଷ୍ଣୁପଦୀ
ତୋ ଦତ୍ତ ଉପାଧିରେ ମୁଁ 'ମହାନଦୀ' ।

ଅଇଲା ଗୋଦାବରୀ ବିଶଦକାୟା
ବଦନେ ପଡ଼ିଅଛି ବିଷାଦ-ଛାୟା,
ବିକଳେ କରି କରି ଅଶ୍ରୁ-ମୋଚନ
ଅଞ୍ଚଳେ ପୋଛି ପୋଛି ପଦ୍ମ-ଲୋଚନ ।

ବିଚିତ୍ର ଚିତ୍ରମାନ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ରଙ୍ଗେ
ରଞ୍ଜିତ କରି ଆଣିଥିଲା ତା' ସଙ୍ଗେ,
ସତୀଙ୍କ ଅନୁମତି ନେଇ ସତ୍ୱର
ଫିଟାଇ ଦେଖାଇଲା ସ୍ତରକୁ ସ୍ତର ।

କାହିଁ କୁସୁମାବଳୀବଲ୍ଲୀରୁ ଝଡ଼ି
ଖରାଂଶୁ ଖରାଂଶୁରେ ଯାଉଛି ସଡ଼ି,
ପାଦପମାନ ଶୁଷ୍କପତର-ଶେଯେ
ମଳିନ ବେଶେ ରହିଛନ୍ତି ନିସ୍ତେଜେ ।

କାହାର ଶାଖାଟିଏ ହୋଇ ବିଭଙ୍ଗ
ବରଜି ପାରି ନାହିଁ ପାଦପ-ଅଙ୍ଗ,
ତୃଣପଟଳେ ମାଗୁଅଛି ଶରଣ
କା' ଶିର ଚୁମ୍ବି, କାହା ଧରି ଚରଣ ।

ପକ୍ଷୀ-ପୁରୀଷେ ପୂରି ପତ୍ର ସକଳ
କାହା ଶରୀର କରୁଅଛି ଧବଳ,
କେହି ବା ଲୂତାଜାଲ ମଳିନ-ବାସ
ବଦନେ ତାଙ୍କି ନାଶିଅଛି ଉଲ୍ଲାସ ।

ମଣ୍ଡୂକ ଦଳ ଚାହିଁ ବକ ବିକଳମ
ମୁହୁଃ ପ୍ଲବନେ ପାଉଛନ୍ତି ବିଭ୍ରମ,
କେତେ ବା ଲୁଚି ଲୁଚି ଉପଳ ତଳେ
ଉଦର ତୋଷୁଛନ୍ତି ବସି ନିଶ୍ଚଳେ ।

ବନ୍ୟ ମହିଷ କାହିଁ ଦଳକୁ ଦଳ
ପଙ୍କିଳ କରୁଛନ୍ତି ସରସୀ ଜଳ,
ରାଜୀବରାଜି ହୋଇ କର୍ଦ୍ଦମଲିପ୍ତ
ଲୁଲାପ ପଦେ ହେଉଅଛନ୍ତି କ୍ଷିପ୍ତ ।

କାହିଁ ବା ଅଜଗର ଆହାର ଆଶେ
ପଡ଼ିଛି କାଷ୍ଠ ସମ ସଲିଳ ପାଶେ,
ତା' ପାଶେ ଚାହିଁ ମୃଗଯୂଥ ସରଣୀ
ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ ଲୁଚି ଚାଟୁଅଛି ସୃକ୍କଣୀ ।

ପୁଣି ଦେଖିଲେ ଘୋର ଦାବ ଦହନ
ଧୂମ ତିମିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଗହନ,
ଅସଂଖ୍ୟ ଶାଖା ଶିଖିଶିଖା ପ୍ରଚଣ୍ଡ
ତେଇଁ ମିଶୁଛି ନଭେ ଖଣ୍ଡକୁ ଖଣ୍ଡ ।

ଜ୍ୱଳନ୍ତ ପତ୍ରଚୟ ଉଠି ଗଗନ
ଧୂମ-ବାହନେ କରୁଛନ୍ତି ଗମନ,
ଦୂର ପାଦପେ ବସି ସମ୍ବାଦ କହି
ତା' ପରେ ହେଉଛନ୍ତି ତାପରେ ଦହି ।

କେତେ ପତର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱପଥେ ମଳିନ
ହୋଇ ଗଗନେ ହେଉଅଛନ୍ତି ଲୀନ,
ପତଙ୍ଗୀ କେତେ ଉଡ଼ି ପଳାନ୍ତି ନଭେ
କେତେ ବା ପଡୁଛନ୍ତି ଅନଳ ଗର୍ଭେ ।

ମୃଗ ମହିଷ ଗଜ ଦଳକୁ ଦଳ
ଶଶ ଶୂକର ଶିବା ଭଲ୍ଲୁକ-ପଲ,
ଧୂମପଟଳେ ମତ୍ତି ଚାହିଁ ଅନଳେ
ଅଛନ୍ତି କାନ୍ଦିଶୀକ ହୋଇ ବିକଳେ ।

ଭୀତଚକିତବିତ୍ତ ପ୍ଲବଙ୍ଗଗଣ
ପଳାନ୍ତି ତରୁଁ ତରୁ କରି ପ୍ଲବନ,
ଶାବକ ଧରି ପୃଷ୍ଠେ କେହି ବା କକ୍ଷେ
ଦଉଡୁଛନ୍ତି ଧୂମେ ସରିତ ଲକ୍ଷ୍ୟେ ।

ସରିତ-ସଇକତ-ସ୍ରୋତ-ଆକୂଳ
ଭରିଅଛନ୍ତି ଜନ୍ତୁ ହୋଇ ଆକୁଳ,
ବୋଇଲା ଗୋଦାବରୀ, “ଦେଖିଲୁ ବହେ !
ଦଣ୍ଡକା ଦଶା ତୋର ଛାଡ଼ିବା ପଛେ ।”

ବୋଇଲେ ସତୀ ପରଦୁଃଖ-କାତରା
“ହା ! ହା ! ଦଣ୍ଡକା ମୋର କେଳି-ପସରା,
ଧନ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି କଲେ ସତ୍ୱର ବିଧି
ମୋ’ ନେତ୍ର-ନୀରେ ତୋର ଶାନ୍ତିର ବିଧି ।”

ଅଯୋଧ୍ୟା ତହୁଁ ସତୀ ଛାମୁରେ ଦେଖା
କରି ପଢ଼ିଲା ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀର ଲେଖା,
ଶୋକ-ଗଦ୍‌ଗଦ-ଦୁଃଖ ବିକୃତସ୍ୱରେ
କମ୍ପିତ ଓଷ୍ଠେ ଲଜ୍ଜାନତ ଭାଷରେ-

“ସଖି, ମୁଁ ନିଶା, ତୁହି ଥିଲୁ କୌମୁଦୀ
ଗଲୁ ମୋ ନେତ୍ର-ଫୁଲ୍ଲକୁମୁଦ ମୁଦି,
ତୋ’ ବିନା ନାହିଁ ଆଉ ମୋ’ ସୁଖ ଲେଶ
ଧରିଛି ଭୂଷାହୀନା ଯୋଷାର ବେଶ ।

ରାଜଭବନ ଆଜି ହୋଇଛି ବନ
ତୋହୋ ବିରହ ତହିଁ ଦାବଦହନ,
ପ୍ରବେଶି ସବୁ କରିଦେଇଛି ନାଶ
ଅଛି କି ଆଉ ପୂର୍ବଶୋଭା ବିଳାସ ?

ପୋଡ଼ିଛି ସମୁଲ୍ଲାସ-ପଲ୍ଲବମୟ
ବିଶାଳ ସାଧୁ ହୃଦ-ପାଦପଚୟ
ସୁହାସ-ସୁବାସିତ କୁସୁମ-ବଂଶ
ଆହା ସହଜେ ତହିଁ ହୋଇଛି ଧ୍ୱଂସ !

ଶାନ୍ତି-ହରିଣୀ ଯୁଥ ଧଇର୍ଯ୍ୟ-କରୀ
ବିଷାଦ-ଧୂମେ ପ୍ରାଣ ଅସ୍ଥିର କରି,
ତିତକ୍ଷା-ସରିତର ଉଦରେ ଯାଇ
ଆକଣ୍ଠ ଦେଇଛନ୍ତି ତନୁ ମଜ୍ଜାଇ ।

ଖଳ ହୃଦୟ ବଳବନ୍ତ ଶ୍ୱାପଦ
ତାଙ୍କୁ ହିଁ ଛାଡ଼ିନାହିଁ ସେହି ଆପଦ,
ଏକା ଶ୍ରୀରାମ-ହୃଦ-ସିନ୍ଧୁ-ଅତଳ
ଗରଭେ ହୋଇଛି ତା’ ବଡ଼ବାନଳ ।

ରାହୁ ଗ୍ରାସିଲେ ଯଥା ଚନ୍ଦ୍ରମାଗାତ୍ର
ତୋ ବିନା ଅଛି ନୃପ ଆକାର ମାତ୍ର,
ପୂରିଛି ତମ ମଣିମୟ ଭବନେ
ଜୀମୂତ ଯଥା ତାରାପୂର୍ଣ୍ଣ ଗଗନେ ।

ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ ହୃଦେ ଛନ୍ତି ଶାଶୁଏ ବସି
ସଲିଳ ଶୁଖିଗଲେ ଯଥା ସରସୀ,
ଫଣିନୀ ପ୍ରାଣଧନ ଯେସନ ମଣି
ତହୁଁ ଅଧିକ ତୋତେ ଥାଆନ୍ତି ମଣି ।

କପାଟ ପଡ଼ିଅଛି ପ୍ରମୋଦବନେ
ଫୁଲ ବା ପଡ଼ିଅଛି କାହା ନୟନେ ?
ମସ୍ତକେ ଉଠି ଗନ୍ଧବଣିକ ସାଜି
ଶୁଖାଉଛନ୍ତି ଚ୍ୟୁତ କୁସୁମରାଜି ।

ବଲ୍ଲୀ-ବିଟପୀ-ବୀଥି ହୋଇ ଅସୁଖୀ
ତୋତେ ସୁମରି ଯାଉଅଛନ୍ତି ଶୁଖି,
ଶଙ୍ଖମର୍ମରମୟ ରମ୍ୟ ପଥରେ
ଆସନ କରୁଛନ୍ତି ଶୁଷ୍କ ପତରେ ।

ଦେବରମାନେ ମାନି ପ୍ରଭୁଙ୍କ କଥା
ବିଷାଦଭରେ ଛନ୍ତି ନୁଆଇଁ ମଥା,
ମନ୍ତ୍ରେ ନିହତବୀର୍ଯ୍ୟ ଯଥା ଭୁଜଙ୍ଗ
ଅଥବା ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଶୁଣି ଭୀତମାତଙ୍ଗ ।

ଭଗିନୀମାନଙ୍କର ଗଣ୍ଡମଣ୍ଡଳ
ନିର୍ଭର କରୁଅଛି କରକମଳ,
ହେଉଛି ଦିନୁ ଦିନ ତାହାଙ୍କ ତନୁ
ଅସିତ-ପକ୍ଷ-ଚନ୍ଦ୍ର ସଦୃଶ ତନୁ ।

ସଙ୍ଗୀତ ସଙ୍ଗିନୀଏ ମୁରଜ ମୁଖ
ନ ଛୁଇଁ ନିଜେ ହୋଇଅଛନ୍ତି ମୂକ,
ଦାସୀଏ ତୋର ବାସିକୁସୁମ ପରି
ପ୍ରଗାଢ଼ ଦୁଃଖେ ଛନ୍ତି ଜୀବନ ଧରି ।”

ନ ସାରି ପଦ୍ୟପାଠ ମ୍ଳାନରୂପସୀ
ଅଯୋଧ୍ୟା ଅବଶରେ ପଡ଼ିଲା ବସି,
ଜାନକୀ ଦୟାବତୀ ଦେଖି ତା’ ଦଶା
କ୍ଷୋଭ ସନ୍ତାପେ ଆପେ ହେଲେ ବିବଶା ।

ହୋଇ ଆସିଲା ଏବେ ଦିବାବସାନ
ଅତିଥି ବାହୁଡ଼ିଲେ ଯେ’ ଯାହା ସ୍ଥାନ,
ତାପସୀମାନେ ନେଇ ସତୀଙ୍କ ରଙ୍ଗେ
ନିରତ ହେଲେ ନିଜ ନିଜପ୍ରସଙ୍ଗେ ।

– – –

ପ୍ରଥମ

ତପସ୍ୱିନୀ
ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର
ନବମ ସର୍ଗ
(ନଟବାଣୀ)

09 August 2009

(Last updated: ୧୩ ଏପ୍ରିଲ ୨୦୧୦)

http://www.iopb.res.in/~somen/GMeher

ସତୀ ଗର୍ଭଭାର ଉତ୍ତର ଉତ୍ତର
ଗୁରୁତମ ହେଲା ଲଙ୍ଘି ଗୁରୁତର,
ବସିଥିଲେ ହେଲା ଉଠିବା ଦୁଷ୍କର
ଉଠିଲେ ଦୁର୍ବହ ହେଲା କଳେବର ।

ଏକାଳେ ସତୀଙ୍କି ହେବ ବୋଲି କଷ୍ଟ
ବର୍ଷା ଆସି କଲା ନିଦାଘ ବିନଷ୍ଟ,
ଅବସନ୍ନ-ପ୍ରାଣେ ଦେବା ପାଇଁ ବଳ
ଚୌଦିଗେ ଉଠିଲେ ଜଳଦପଟଳ ।

ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଦିଗେ ରୋଧ କରି ସୂର୍ଯ୍ୟାତପ
ଟାଣିଦେଲେ ନଭେ ଶ୍ୟାମ ଚନ୍ଦ୍ରାତପ,
ଚନ୍ଦ୍ରାତପ-ପ୍ରଭା ବିଦ୍ୟୁତ-ଝଲକେ
ଚମକାଇଦେଲା ନୟନ ପଲକେ ।

ଦିଗଙ୍ଗନାମାନେ ସାଜି ନୀଳବେଣୀ
ମଣ୍ଡିଦେଲେ ତହିଁ ବକ-ମୁକ୍ତାଶ୍ରେଣୀ,
ରତ୍ନାକରୁଁ ରତ୍ନରେଣୁ ଉତ୍ତୋଳନ
କରି ଦିଗପାଳ ମଣ୍ଡିଲେ ତୋରଣ ।

ସ୍ୱାର୍ଥପରବଶେ ଲଜ୍ଜା ତେଜି ମନୁ
ବାସବ ବୋଇଲେ ତାହା ମୋର ଧନୁ,
ନ ସହି ବୋଇଲେ ରତ୍ନାକରପତି
ମୋ ରତ୍ନେ ନିର୍ମିତ ରହିବ ମୋ କତି ।

ଅନ୍ୟ ଦିଗପାଳେ ସାଧୁଧର୍ମ ପାଳି
କରିଦେଲେ ତାଙ୍କୁ ବେଳେ ବେଳେ ପାଳି,
ସୁତା-ଦୁଃଖତାପେ ତପ୍ତା ଅବନୀର
ମସ୍ତକେ ବରଷା ଢାଳିଦେଲା ନୀର ।

ନଦୀ ସର ବନ ପର୍ବତ ନ ବାରି
ସମସ୍ତଙ୍କ ଶିରେ ଢାଳିଗଲା ବାରି,
ତୃଣ ଶସ୍ୟାଙ୍କୁର କଦମ୍ବ ବିକାଶ
ରୂପେ ହେଲା ମହୀ-ପୁଲକପ୍ରକାଶ ।

ବସୁମତୀବକ୍ଷ ହେଲା ଜଳମୟ
ତମସା ବହିଲା ମାଡ଼ି କୂଳଦ୍ୱୟ,
ଜାନକୀଙ୍କୁ ଚାହିଁ ଆସନ୍ନପ୍ରସବା
ହୃଦେ ତାଙ୍କ ମୁଦ ଉଚ୍ଛୁଳିଲା ଅବା ।

ହ୍ରଦ-ବଢ଼ି ତେଜି ପର୍ବତ କାନନ
ତନୁ ମାଜି ହେଲେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଆନନ
କେତକୀ-କଣ୍ଟକଦୁର୍ଗ ନିବାସିନୀ
କଣ୍ଟକ-ବିଗ୍ରହେ ହୋଇ ସୁହାସିନୀ ।

କହିଲା ପରା ସେ, ବିପଦ-ବନରେ
ବିବନ୍ଧା ବୈଦେହୀ ନ ଭାବ ମନରେ,
କଣ୍ଟକବନେ ମୁଁ ନିଜେ କଣ୍ଟକିତ
ବାସ ଯୋଗୁଁ ହୁଏ ଭୁବନ-ପୂଜିତ ।

ତାପସୀ ଗହଣେ ହୋଇ ତପସ୍ୱିନୀ
ଲୋକପୂଜନୀୟା ହେବୁ ମନସ୍ୱିନୀ !
କି କରିବ ଲୋକ-ଲୋଚନ-ଦୂଷଣ
ନିଜ ଗୁଣ ଯେବେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଭୂଷଣ ।

କଣ୍ଟା ଦେଖି ଅଳି ନ କଲେ ଶରଧା
ମୁଁ ନିକି ଛାଡ଼ିବି ସୌରଭ-ସ୍ପରଧା ?
ଚାରୁ କୃଷ୍ଣଚୂଡ଼ା ଫୁଟି ସୁଶୋଭନ
ବେଶେ କଲା ମନ-ନେତ୍ର ପ୍ରଲୋଭନ ।

ବସନ୍ତକାଳରୁ ଥାଇ ଗଜଦନ୍ତ
ପ୍ରାବୃଟକୁ ଦେଲା କୁସୁମ ଉଦନ୍ତ
କମଳ ମଲ୍ଲିକା କୁଟଜ ବିଷୟ
ପ୍ରୀତିପ୍ରଦ ହେଲା ତହିଁ ଅତିଶୟ ।

ରତ୍ନ ମଣି ତାଙ୍କୁ ଯତ୍ନ କଲା ନିତି
କିନ୍ତୁ କେ ଲଙ୍ଘିବ ବିଧାତାର ନୀତି ?
ରଖି ନ ପାରିଲା ବରଷା ନିଜ ବଳେ
ତିନିହେଁ ପଡ଼ିଲେ କାଳର କବଳେ ।

ଏଥି ହେଲା ଏହା ସତୀଙ୍କର ଜ୍ଞେୟ,
ଆଜୀବନ ସାଧୁ ନୁହେଁ ଅବଜ୍ଞେୟ,
କୁସୁମମଣ୍ଡନେ ବାର୍ଷିକ ଉତ୍ସବ
ଅନୁଷ୍ଠାନ କଲେ ଯୂଇ ଲତା ସର୍ବ ।

ସତେ କି ସତୀଙ୍କ ଚିତ୍ତବିନୋଦନ
ନିମିତ୍ତ ନିର୍ମିତ ସୁରଭି-ସଦନ !
ଘନ-ନୀଳାମ୍ବରୀ ଶ୍ରାବଣ ରଜନୀ
କରେ ଶିରେ ଧରି ଯୂଥିକା ରଜନୀ ।

ଉଭା ହୋଇ ସତୀ କୁଟୀର-ପ୍ରାଙ୍ଗଣେ
ଉଜାଗରେ ଥାଏ ବେଦନା ହରଣେ,
ବଇଦେହୀଙ୍କର ପ୍ରସବଲକ୍ଷଣ
ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା ଆସି କ୍ଷଣ କ୍ଷଣ ।

ସତୀ କଷ୍ଟ ବହି ରାବିଲେ ଅଦୂରେ
ଅତି ଆର୍ତ୍ତସ୍ୱରେ ବିକଳେ ଦର୍ଦ୍ଦୁରେ,
ସତୀ-ତୃଷ୍ଣା ନେଇ ଚାତକ ଗଗନେ
ଘନ ଘନ ଜଳ ଭିକ୍ଷା କଲା ଘନେ ।

ବୃଦ୍ଧା ତାପସୀଏ ସତୀ ସନ୍ନିଧାନେ,
ଲାଗିଥାନ୍ତି କାଳ-ଉଚିତ ବିଧାନେ,
ନିଶୀଥରେ ନିଶାମଣି-ଦ୍ୟୁତିହର
ଜନ୍ମିଲେ ସତୀଙ୍କ ଯମଜ କୁମର ।

କୁମାରଙ୍କ ତେଜ ବିଦ୍ୟୁତ ସହିତ
ମିଶି ଦଶ ଦିଗ କଲା ଆଲୋକିତ
ହରଷେ ବାସବ କଲେ ତୋପଧ୍ୱନି
ନ ଜାଣିଲା ଲୋକେ ବୋଇଲେ ଅଶନି ।

ଦିଗଙ୍ଗନାଙ୍କର ହୁଳହୁଳୀ ସଙ୍ଗେ
ଘନ ଘଡ଼ଘଡ଼ି ମିଶିଗଲା ରଙ୍ଗେ,
ଗିରି ବନ ହେଲେ କୁସୁମ-ବରଷୀ
ନାଚିଲେ କେଦାର, ସରିତ, ସରସୀ ।

ସତୀ-କୁମାରଙ୍କ ଦର୍ଶନ-ଲୋଲୁପ
ଜୀମୂତେ ଖସିଲେ ଧରି ଧାରାରୂପ,
ଦରଶନ-ଲୁବ୍ଧହ୍ରଦ-ଉଦବେଗେ
କୂଳକୁ ଉଠିଲେ ନଦୀକୂଳ ବେଗେ ।

ସାଗର ବରଜି ପୃଥୁରୋମାଗଣ
ନଦୀ ସଙ୍ଗେ ହେଲେ ନୃତ୍ୟପରାୟଣ,
ହ୍ରଦ ସରୋବର କ୍ଷେତ୍ର-ଜଳ ପୃଷ୍ଠେ
ଉଠି ମୀନଗଣ ନୃତ୍ୟ କଲେ ହୃଷ୍ଟେ ।

ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବଳି ଦର୍ଶନେ ଆକୁଳ
କେଉଁ ଉଠିଗଲା ତାଳତରୁ ଚୂଳ,
ବାଲ୍ମୀକି ମହର୍ଷି ଆସି ତତ୍‌କ୍ଷଣ
କୁମାରଯୁଗଙ୍କୁ କଲେ ସନ୍ଦର୍ଶନ ।

ଭାବିଲେ ଏ ଗୁରୁ-ଶୁକ୍ର ଗ୍ରହଦ୍ୱୟ
ଏକତ୍ର ଆଶ୍ରମ-ଆକାଶେ ଉଦୟ,
ମହର୍ଷି ହୃଦୟ ପ୍ରଭାତର ପରି
ଆନନ୍ଦ-କୁସୁମ-ବାସେ ଗଲା ଭରି ।

କୁଶଗୁଚ୍ଛ ମୁନିବର ହସ୍ତେ ଘେନି
ମନ୍ତ୍ରି ଅଗ୍ର ଅଧ କଲେ ଖଣ୍ଡ ବେନି,
ଅନୁକମ୍ପା କରେ କରି ସମର୍ପଣ
ବୋଇଲେ, “ଶିଶୁଙ୍କ କର ସମ୍ମାର୍ଜନ ।

ଅଗ୍ରଜେ ପ୍ରୟୋଗ ଅଗ୍ରଭାଗ କର
ଅଧୋଭାଗେ ତନୁ ମାଜ ଅନୁଜର”,
କଲେ ଅନୁକମ୍ପା ମୁନି ଆଜ୍ଞାମତେ
ଭୂତ-ବିନାଶିନୀ ରକ୍ଷା ସେହି ମତେ ।

କୁଶ-ଲବ ଯୋଗେ ସମ୍ମାର୍ଜିତ ତନୁ
ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ହେଲା, ଶାଣିତ ରତନୁ,
ତୃଣ ସହଯୋଗେ ଯଥା ବୃହଭାନୁ
ଅବା ସିନ୍ଧୁ-ବୀଚି-ମୁକ୍ତ ନବ ଭାନୁ ।

ଜାନକୀ ଅନାନ୍ତେ କୁମରଙ୍କ ମୁଖ
ହୃଦେ ଆସିହେଲେ ସୁଖ ସଙ୍ଗେ ଦୁଃଖ ।
ସୁଖ ବୋଇଲା, "ଏ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ର ପରି
ନନ୍ଦନଯୁଗ ଯେ ଗର୍ଭେ ଥିଲା ଧରି ।

ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ସେହୁ ଶତବାର ଧନ୍ୟ
ଏଥୁଁ ବଳି ଭାଗ୍ୟ ଭବେ ନାହିଁ ଅନ୍ୟ",
ଦୁଃଖ ବୋଇଲା, "ଏ ନରେନ୍ଦ୍ର କୁମରେ
ଶୋଭିଥାନ୍ତେ ଆଜି ମଣିମୟ ଘରେ ।

ହୋଇଥାନ୍ତେ ନୃପ-ହୃଦ-ଆନନ୍ଦନ
ଦୀନ ଦୁଃଖୀଙ୍କର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ-ଖଣ୍ଡନ,
କେତେ ଧନ ରତ୍ନ ବସନ ଭୂଷଣ
ପାଇଥାନ୍ତେ ଆଜି ପୁରବାସୀଗଣ ।

ପୁର ପୂରୁଥାନ୍ତା ମଙ୍ଗଳ ନାଦରେ
ନଭ ପୂରୁଥାନ୍ତା ମଙ୍ଗଳବାଦ୍ୟରେ,
ଭାଗ୍ୟ-ଦୋଷେ ଆହା ତାପସ ତନୟ-
ରୂପେ ଆଶ୍ରା-କଲେ ତାପସ-ଆଳୟ ।

ସତୀ-ନେତ୍ରୁଁ ବେନିଧାର ଜଳ ନେଇ
ଚାଲିଗଲା ଦୁଃଖ ସୁତସ୍ନେହ ଦେଇ,
କୁମାରଙ୍କ ରୂପେ ସତୀଙ୍କ ହୃଦୟ
ହୋଇଗଲା ତହୁଁ ଶୁଦ୍ଧ ସୁଖମୟ ।

କୁମାରଙ୍କ ବିନା ଅନ୍ୟତ୍ର ନୟନ
ଚାଲିବାକୁ ଲେଶେ ହେଲା ନାହିଁ ମନ,
ଜନନୀ-ନେତ୍ରଜ-ସ୍ନେହୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ରଙ୍ଗ
ରଞ୍ଜି ମୁହୁର୍ମୁହୁଃ କୁମାରଙ୍କ ଅଙ୍ଗ ।

ସେ ନେତ୍ରେ ଆଣିଲା ପ୍ରତୀତି ଏମନ୍ତ
ସତେ ଆବିର୍ଭୂତ ନବ ପୁଷ୍ପବନ୍ତ,
ମନରେ ଆନନ୍ଦ ସ୍ଥାପି ସିଂହାସନ
ପ୍ରକାଶିଲା ନିଜ ସାର୍ବଭୌମ ପଣ ।

କୁମାରଙ୍କ ନାଭି ଛେଦନ ସତ୍ୱର
କଲେ ଅନୁକମ୍ପା ହୋଇ ହର୍ଷଭର,
ତଦୁତ୍ତାରେ ମନ୍ତ୍ର-ପୂତ ଜଳେ ସ୍ନାନ
କରାଇ ବିହିଲେ ସକଳ ବିଧାନ ।

କୁମାରୀଙ୍କୁ ଚାହିଁ ତାପସୀମଣ୍ଡଳ
ଆନନ୍ଦ ଗଦ୍‌ଗଦେ କଲେ କୋଳାହଳ,
ଦଳ ଦଳ ମୁନିକୁମାର ନର୍ତ୍ତନେ
ଲାଗିଲେ ଶ୍ରୀରାମ ନାମ ସଂକୀର୍ତ୍ତନେ ।

ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ଦୁର୍ଜୟ ଲବଣ ଅସୁର
ବନାଶନ ଅର୍ଥେ ଶତ୍ରୁଘନ ଶୂର
ଯିବା ପଥେ ସେହି ରାତ୍ରେ ଦୈବକ୍ରମେ
ରହିଥିଲେ ପୂତ ବାଲ୍ମୀକି ଆଶ୍ରମେ ।

ଆଶ୍ରମର ସେହି ଆନନ୍ଦ-ନାଦରେ
ମଜ୍ଜିଗଲେ ଆପେ ଆନନ୍ଦ-ନଦରେ,
ସତୀଙ୍କି ପ୍ରଶଂସି ବୋଇଲେ ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲେ
"ଅଟ ମା, ପାବନୀ ତୁମ୍ଭେ ରଘୁକୁଳେ ।

ଜନନୀ ତୁମ୍ଭର ଯେଣୁ ସର୍ବଂସହା
ନିଜେ ଅଟ ମାଗୋ, ତୁମ୍ଭେ ସର୍ବଂସହା,
ବସୁମତୀ-ସୁତେ, ନିଜ ଗର୍ଭେ ବସୁ
ଥୋଇଥିଲ ଏକା ଆମ୍ଭ ଭାଗ୍ୟବଶୁଁ ।

ଯେଉଁ ବସୁ ଆଜି ଦେଲ ରଘୁକୁଳେ
ଶୋଭିବ ଅଯୋଧ୍ୟା ରଜଳକ୍ଷ୍ମୀ ତୂଳେ"
ମୁନି-କୁମାରଙ୍କ ଆନନ୍ଦ-ଚହଳେ
ଯୋଗଦେଲେ ଖଗ ମୃଗ ଦଳେ ଦଳେ ।

ଶ୍ରାବଣୀ ବାର୍ଷିକୀ ଭୀମା ବିଭାବରୀ
ଶେଷ ହୋଇଗଲା ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ପରି,
ଲବଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟେ ସୁମିତ୍ରା-ନନ୍ଦନ
ବିଜେ କଲେ କରି ମୁନିଙ୍କି ବନ୍ଦନ ।

ଦ୍ରବ୍ୟେ ତୋଷିବାକୁ ତାପସୀ ତାପସ
ସ୍ୱଭାବେ ଚଳିଲା ସତୀଙ୍କ ମାନସ,
ସତୀଙ୍କର ମନ ଅନୁରୂପ ଧନ
କାହିଁ ? ସେ ତ ଆସି ଆଶ୍ରିଛନ୍ତି ବନ ।

ଚନ୍ଦ୍ରିକା ବାଞ୍ଛଇ ତୋଷିବ ଜଗତ
କିନ୍ତୁ ଗଗନରେ ମେଘ ଉପଗତ,
ଯେତେବେଳେ ସତୀ ଆସିଲେ ଭବନୁ
ମନେଥିଲା ଜବେ ବାହୁଡ଼ିବେ ବନୁ ।

ମୁନିକୁମାରୀଙ୍କ ପାଇଁ ଉପହାର
ଆଣିଥିଲେ କିଛି ବାସ ଅଳଙ୍କାର,
ତା' କରି ସଳଜ୍ଜେ ବିନୟେ ବଣ୍ଟନ
ତୋଷିଲେ ତାପସ-ତାପସୀଙ୍କ ମନ ।

ହୃଦ-ସିନ୍ଧୁ ତାଙ୍କ ବିଧୁ-କର ପରି
ଲଭି ତା' ମେଲିଲା ଆନନ୍ଦ-ଲହରୀ,
ସଞ୍ଚିଥିଲେ ଯାହା ଫଳ ତୃଣଧାନ୍ୟ
କୁରଙ୍ଗେ ବିହଙ୍ଗେ କଲେ ସମ୍ପ୍ରଦାନ ।

ଭୁଞ୍ଜିଲେ ସେମାନେ ଟଣାଟଣି କରି
କେତେ ପକ୍ଷୀ ଉଡ଼ିଗଲେ ଥଣ୍ଟେ ଧରି,
ସାର-ଶାବେ ଥିଲେ ନୀଡ଼େ ମେଲି ପାଟି
ଜନନୀ ଆହାର ଦେଲା ତାଙ୍କୁ ବାଣ୍ଟି ।

ମୟୂର-ମୟୂରୀ କରି ହର୍ଷରବ
ପାଦପ ଉପରେ ରଚିଲେ ତାଣ୍ଡବ,
ଦ୍ୱୀପ-ଦ୍ୱୀପାନ୍ତରେ କୋକିଳ ପ୍ରଚାର-
କଲା ଯାଇ ସେହି ଶୁଭ ସମାଚାର ।

କୈଳାସେ ଦେବାକୁ ସେ ଶୁଭ ସମ୍ବାଦ
ରାଜହଂସ ଗଲା କରି ହର୍ଷନାଦ,
ଜନମାଇବାକୁ-ଗଉରୀ ପ୍ରତ୍ୟୟ
ପଦ୍ଧରିଥାଏ ବିସ କିଶଳୟ ।

ସେ ସମ୍ବାଦେ ଭରି ହୃଦୟେ ଉଲ୍ଲାସ
ହରଙ୍କୁ ଜଣାଇ ତେଜି କଇଳାସ,
ସତୀ-ହସ୍ତ-ପୂଜା ଘେନିବା ଲାଳସେ
ଷଷ୍ଠିଦେବୀ ରୂପେ ଗୌରୀ ବିହାୟସେ ।

କାଦମ୍ବିନୀ ସଙ୍ଗେ ଇରମ୍ମଦ ଛଳେ
ବାଲ୍ମୀକୀ ଆଶ୍ରମେ ଆସିଲେ ଚଞ୍ଚଳେ,
ସପତ ତାପସ କୁମାରୀଙ୍କ କାୟେ
ବିରାଜି ସପତ-ମାତୃକା ପରାଏ ।

ଷଷ୍ଠ ଦିବସରେ ସତୀ-ହସ୍ତପୂଜା
ସାଗ୍ରହେ ଗ୍ରହଣ କରି ବରଭୁଜା,
କୁମାର-ଯୁଗଳ-ଅରିଷ୍ଟ ସକଳ
ନାଶି, ଦେଇଗଲେ ମୃଗରାଜ ବଳ ।

କ୍ରମେ ହେଲା ଏକବିଂଶତି ବାସର
ନାମକରଣର ଶୁଭ ଅବସର,
ଶୁଣିବାକୁ ସତୀ-ସୁତଙ୍କର ନାମ
ଅମରେ ଆସିଲେ ତେଜି ସ୍ୱର୍ଗଧାମ ।

ଅମରୀମଣ୍ଡଳୀ ସେହି କୁତୁହଳେ
ଗୋଡାଇଲେ ତାଙ୍କ ପଛେ ଦଳେ ଦଳେ,
ଶରତର ଶୁଭାଗମନ ସକାଶେ
ପଥ ଛାଡୁଥିଲା ଜଳଦ ଆକାଶେ ।

ରବି-ରଶ୍ମି ସହ ସହଜେ ସେ ପଥେ
ଆସିଲେ ସମସ୍ତେ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ରଥେ,
ଆସି ଆଶ୍ରମରେ କୁସୁମ ଉପରେ
ମନୋମୁଗ୍‌ଧକର ସୌରଭ ରୂପରେ ।

ବସିଗଲେ ଦିବ୍ୟ ସୁଷମା ପ୍ରକାଶି
ବିକାଶ-ବ୍ୟାଜରେ ହୋଇ ଦରହାସୀ,
କେତେ ବା ତାପସ-ତାପସୀ-ହୃଦୟ-
ମଧ୍ୟେ ପଶିଗଲେ ହୋଇ ମୁଦମୟ ।

ବାଲ୍ମିକୀ-ନିର୍ଦ୍ଦେଶେ ତାପସ ତାପସୀ
ଦ୍ୱିଗୁଣ ମୁଦରେ ଉପବନେ ପଶି,
ବିବିଧ କୁସୁମ ନବପଲ୍ଲବମାନ
ଆଣି କଲେ ମଞ୍ଜୁ-ମଣ୍ଡପ ନିର୍ମାଣ ।

ରଜନୀ ପ୍ରଥମ ପ୍ରହରେ ଆଶ୍ରମ
ପ୍ରଦୀପମାଳରେ ହେଲା ମନୋରମ,
ପ୍ରଦୀପେ ଐଙ୍ଗୁଦ ତଇଲ ପ୍ରଚୁର
ତାପସଙ୍କ କରୁ କରୁଥାନ୍ତି ଜୁର ।

ଚୌଦିଗେ ପୁଷ୍ପିତ ପାଦପ-ବଲ୍ଲରୀ
ହସୁଥାନ୍ତି ପାଇ ଆଲୋକଲହରୀ,
ଥିଲା ସେ ସମୟ ପ୍ରସୁନଙ୍କ ପର୍ବ
ବଢୁଥିଲା ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତିନୀର ଗର୍ବ ।

ସାଗରସମୂହେ ଯଥା କ୍ଷୀରାର୍ଣ୍ଣବ
ବୃନ୍ଦାରକବୃନ୍ଦେ ଯେମନ୍ତ ବାସବ,
ଅବା ହିମାଚଳ ସମୁଚ୍ଚ ଶିଖର
ମଣ୍ଡଳେ ଯେମନ୍ତ ଗଉରୀଶଙ୍କର ।

ମୁନିବୃନ୍ଦ ମଧ୍ୟେ ମହା ତପୋଧନ
ବିଶୋଭିଲେ କରି ମଣ୍ଡପେ ଆସନ,
ଅଶ୍ୱିନୀକୁମାରେ ଛାୟା ସଂଜ୍ଞା ପରି
କୁମାରଯୁଗଳ କରପଦ୍ମେ ଧରି ।

ସତୀ ଅନୁକମ୍ପା ଆସିଲେ ମଣ୍ଡପେ
ଶୋଭା ତହିଁ ଉଭା ହୋଇଗଲା ଦର୍ପେ,
କୃଷ୍ଣ ତ୍ରୟୋଦଶୀ ସୁଧାକର ପାଶେ
ପ୍ରଭାତୀ ତାରକା ଉଦିତ ଆକାଶେ ।

ପ୍ରତିବିମ୍ବ ତାଙ୍କ ସରୋବର ଗର୍ଭେ
ଯେନି ପ୍ରାଚୀ ଯେତ୍ତେ ରହିଅଛି ଗର୍ବେ,
ସରଳହୃଦୟା ପ୍ରସନ୍ନବଦନା
ସତୀ ସହଚରୀ ତାପସ-ନନ୍ଦନା ।

ଶରୀର ଆବରି ସତୀ-ଦତ୍ତ ବାସେ
ସମ୍ଭ୍ରମରେ ବସିଗଲେ ସତୀ ପାଶେ,
ଲଭି ଉଷାଦତ୍ତ ନବୀନ କିରଣ
ଉଷା ପାଶେ ଯଥା କମଳିନୀ-ବନ ।

ବେଦମତେ ହେଲା ଦେବ ଆରାଧନା
ବାଜିଗଲା ଶଙ୍ଖ ଶିଙ୍ଗାର ବାଜଣା,
ଜ୍ୟେଷ୍ଠ କୁମାରକୁ ଦେଇ ଶୁଭାଶିଷ
ପ୍ରସନ୍ନେ ବୋଇଲେ ମୁନିକୁଳାଧୀଶ ।

କୁଶାଗ୍ରେ ମାର୍ଜିତ ହୋଇଅଛି ‘କୁଶ’
ନାମେ ହେବ ରିପୁ-କବୀନ୍ଦ୍ର-ଅଙ୍କୁଶ,
ସେ ରୂପେ କନିଷ୍ଠ କୁମାରକୁ ‘ଲବ’
ନାମ ଦେଲେ ମୁନି ମନୀଷି ପୁଙ୍ଗବ ।

ମୁନିଗଣ କଲେ ରାମ-ନାମ ଧ୍ୱନି
ବଜାଇ ମୁରଜ ମନ୍ଦିରା ଖଞ୍ଜଣୀ,
ତାପସ-କୁମାରୀମାନେ ବାଇ ବୀଣା
ଗାଇଲେ ମଧୁରଗୀତି ସୁଧାଜିଣା ।

ସୁରଭି-ସ୍ୱରୂପୀ ଅମର ଅମରୀ
ନୃତ୍ୟ କଲେ ତହିଁ ପ୍ରମୋଦେ ସଞ୍ଚରି,
ଚଉଦିଗେ ଥାଇ ମୃଗ-ମୃଗୀଗଣ
ଚାହୁଁଥାନ୍ତି ହୋଇ ଚକିତନୟନ ।

ଆଶ୍ରମର ମହାଆନନ୍ଦ ଚହଳେ
ଯୋଗଦେଲା ବନ ପ୍ରତିଧ୍ୱନି-ଛଳେ
ସଙ୍ଗୀତେ ରତ ବା ତରୁଲତା ସର୍ବେ
ହେଲେ ବିଦ୍ୟାଧର ବିଦ୍ୟାଧରୀ ଗର୍ବେ ।

ଆଶ୍ରମ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହୋଇଗଲା ମୁଦେ
ତମ କିନ୍ତୁ ସତୀ ବଦନ-କୁମୁଦେ,
ରହିଗଲା ଏକା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବିନା
ପରବ ତାଙ୍କର ଅମାବାସ୍ୟା ସିନା !

ତମ ବଢ଼ାଇଲା ମହିମା ତାଙ୍କର
ତମ ଯୋଗୁଁ ସିନା ଚନ୍ଦ୍ରିକା ଆଦର !
ଦିଶୁଥିଲେ ସୁତରତନେ ସୁନ୍ଦର
ଯଥା ରତ୍ନସାନୁ ଗଭୀର କନ୍ଦର ।

ଋଷି ଦେବେ ମିଳି ସତୀଙ୍କ ଗୌରବ
ବୃଦ୍ଧି କଲେ ବିହି ଆନନ୍ଦଉତ୍ସବ,
ମହତଙ୍କ ଏହା ନୈସର୍ଗିକ ରୀତି
ସୁପାତ୍ରେ ସମ୍ମାନଦାନେ ତାଙ୍କ ପ୍ରୀତି ।

ଶେଷେ କୁମାରଙ୍କ ମଙ୍ଗଳକାମନା
କରି ଆଶିଷିଲେ ମୁନି ମହାମନା ।
ତାପସଙ୍କ ହୃଦ-କମଳେ ଆସନ
କରି ଦେବେ କଲେ ତଥାସ୍ତୁ ଭାଷଣ ।

ବନ-ତରୁ-ଲତା ସୁଗମ୍ଭୀର ରବେ
ଉଚ୍ଚାରିଲେ ମୁଦେ ତଥାସ୍ତୁ ସରବେ,
ଦିଗ ବିଦିଗରୁ ଦିଗପାଳଗଣ
ତଥାସ୍ତୁ ଶବଦ କଲେ ଉଚ୍ଚାରଣ ।

– – –

ପ୍ରଥମ

ତପସ୍ୱିନୀ
ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର
ଦଶମ ସର୍ଗ
(କଲ୍ୟାଣ ପଡ଼ିହାରୀ)

09 August 2009

(Last updated: ୧୩ ଏପ୍ରିଲ ୨୦୧୦)

http://www.iopb.res.in/~somen/GMeher

ସତୀ ପାଇ ଦୁଇ ପୁତ୍ରରତନ
ପ୍ରାଣରୁ ଅଧିକ କରି ଯତନ,
ଲାଳନ-ପାଳନେ ନିହିଲେ ମନ
ଲାଗିଗଲା ଦୃଢ଼ ସ୍ନେହବନ୍ଧନ,
ଛାଡ଼ିଲେ ନାହିଁ ନିମିଷେ ପାଶ
ମଣିଲେ ଜୀବନ-ଭାର ଉଶ୍ୱାସ । ୧ ।

ସ୍ନାନ ପାଇଁ ଦିନେ ଥରେ ମାତର
ଦୁଆନ୍ତି ଯଦ୍ୟପି ପାଶୁ ଅନ୍ତର,
ଜଳ-ଜରଜର ବସନେ ବେଗେ
ଧାଇଁ ଆସିଥାନ୍ତି ଅତି ଉଦ୍‌ବେଗେ
ପରାଣ, ହେଉଥାଏ ଚଞ୍ଚଳ
ଚାହିଁବାକୁ ସୁତ-ମୁଖ-କମଳ । ୨ ।

ଶଶିକଳା-ଗର୍ବ କରି ମର୍ଦ୍ଦନ,
ହେଲା କୁମାରଙ୍କ ଅଙ୍ଗ-ବର୍ଦ୍ଧନ,
ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁଧାକର ପ୍ରାୟେ ବଦନ
ଦିନୁ ଦିନ ହେଲା ଶୋଭା-ସଦନ,
ପାରିଲେ ଚିହ୍ନି ସେ ଜନନୀ-ମୁଖ
କୋଳେ ଉଠିବାକୁ ହେଲେ ଉନ୍ମୁଖ । ୩ ।

ହସନ୍ତି ଅନାଇ ମାତା-ବଦନ
କୋଳ ଲୋଡ଼ି ସେହିକ୍ଷଣି କ୍ରନ୍ଦନ,
ସ୍ନେହଭରେ ମାତ ଧଇଲେ କୋଳେ
ଦୋଲୁଥାନ୍ତି ତହିଁ ଆନନ୍ଦ-ଦୋଳେ,
ଥରକୁ ଥର, ବଦନ ଚାହିଁ
ହସି ହସି ଦେଉଥାଏ ହସାଇ । ୪ ।

ନଥିଲା ସତୀଙ୍କ ମନେ ସ୍ୱପନେ
ହାସ ଅଙ୍କୁରିତ ଦଗ୍‌ଧ ଲପନେ,
ଅପୂର୍ବ ସୁଖର ଅପୂର୍ବ ହାସ
ସ୍ୱତଃ ଆସି ହୋଇଯାଏ ପ୍ରକାଶ,
ନ ନେଲେ, କାନ୍ତ ସେ ସୁଖଭାଗ
ବୋଲି ସତୀ ନିତି ନିନ୍ଦନ୍ତି ଭାଗ୍ୟ । ୫ ।

ବଦନ-କମଳେ ବଦନ-ଛଳେ
ବିରାଜି ଭାରତୀ ଦେବୀ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳେ,
ପ୍ରକାଶିଲେ ନିଜ ନିସର୍ଗ-ଜ୍ୟୋତି
ନିନ୍ଦି କୁନ୍ଦ ଇନ୍ଦୁ ତୁଷାର ମୋତି,
ବାଇଲେ, ବୀଣା ଆଦ୍ୟେ ମୃଦୁରେ
ମା ମା ମା ମା ମା ମା ସ୍ୱର ମଧୁରେ । ୬ ।

ମଳୟରୂପେ ସେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସ୍ୱନ
ପଲ୍ଲବିତ କରେ ମାତା-ଜୀବନ,
ପ୍ରବାଳ-ପାଟଳବର୍ଣ୍ଣ ସଦ୍ମରେ
ଫୁଟିପଡ଼େ ମାତା-ଓଷ୍ଠ ଅଧରେ,
ତହିଁରେ, ଦନ୍ତ-କୁସୁମକଢ଼ି
କୌମୁଦୀ-କାନ୍ତିରେ ଉଠଇ ବଢ଼ି । ୭ ।

ଭାସ୍କର ପରାଏ ଭାସ୍ୱର ମନ
ଅଧିକାର କରି ଇନ୍ଦ୍ର-ଆସନ,
ଅଗ୍ରସର ହୋଇ କୁବେର-କୋଷେ
ବଦନ-ପ୍ରଭାବ ବଢ଼ାଏ ତୋଷେ,
ମନଇ ନିଜ କରେ ଜଗତ
ସୁଖ ସଉଭାଗ୍ୟ ସମୁପାଗତ । ୮ ।

ଦରବିକଶିତ କମଳ ଜାଣି
ଭାସିଲେ କୁମାରେ ଦରୋଟିବାଣୀ,
ସେ ଭାରତୀ ହାବ ଚାରୁ-ଚାହାଣି,
ମନୋହର ବେଶ ଲାବଣ୍ୟ ଠାଣି,
ଦର୍ଶନେ ପ୍ରାଣ ପୁଲକେ ପୂରେ
ମୋହ ନାଚିଉଠେ ମାନସ-ପୁରେ । ୯ ।

କ୍ରମରେ କୁମାରେ ଅବନୀ ତଳେ
ବସିଲେ ଚାଲିଲେ ଜାନୁ ପ୍ରତଳେ,
ଦୂରେ ଥାଇ ଡାକି ଆହ୍ଲାଦେ ସତୀ
ବଢ଼ାଇଲେ ସେହି ଗତିଶକତି,
କୁମାରେ କୁତୂହଳେ ସହାସେ
ବେଗ ବେଗ ଯାନ୍ତି ଜନନୀ ପାଶେ । ୧୦ ।

କେତେବେଳେ କରେ ନୃତ୍ତିକା ଧରି
ଦିଅନ୍ତି ରସନା ପଙ୍କିଳ କରି,
ମାତା ଧରାଇଲେ ସୁନ୍ଦର ଫଳ
ଫିଙ୍ଗନ୍ତି ହଲାଇ ମୁଖମଣ୍ଡଳ,
ସୁଚାରୁ ଚୂର୍ଣ୍ଣକୁନ୍ତଳ ଚଳି
ଦିଶେ ଯେହ୍ନେ କଞ୍ଜ-କ୍ରୀଡ଼ିତ ଅଳି । ୧୧ ।

ଉଭା ହେଲେ ଧରି ଜନନୀ-କର
ତହୁଁ ନିଜ ପଦେ କରି ନିର୍ଭର,
ଗତି କଲେ କରି କର ଧାରଣ
ନିଜେ ନିଜେ ପୁଣି ଚାଳି ଚରଣ,
ଗମନେ ପଡ଼ି କଲେ ରୋଦନ
ତୋଷନ୍ତି ଜନନୀ ଚୁମ୍ବି ବଦନ । ୧୨ ।

ଡାକନ୍ତି କୁମାରେ ବନ-ବିହଙ୍ଗ,
କୁତୂହଳେ ଚାହିଁ ସୁରମ୍ୟ ରଙ୍ଗ,
ମୟୂରପୁଚ୍ଛରେ ମନ ବଳାଇ
ଧାଇଁଥାନ୍ତି ତାକୁ ଧରିବା ପାଇଁ,
ଖେଳନ୍ତି ମୃଗ-ଶାବକ ଧରି
କୁସୁମେ ତା' ବେଶ ରଚନା କରି । ୧୩ ।

ତାପସ-ତାପସୀ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲମନେ
କୁମାରଙ୍କୁ ନେଇ ବୁଲାନ୍ତି ବନେ,
ପୁଷ୍ପମାଳ ମଣ୍ଡି ଶିରେ କପୋଳେ
ଦୋଳାନ୍ତି ପୁଷ୍ପିତଲତିକା-ଦୋଳେ,
ଫୁଟାଇ ପୋଏ ଆନନ୍ଦ କଳି
ଆଉ ଆଉ ବୋଲି କରନ୍ତି ଅଳି । ୧୪ ।

କୁମାରଙ୍କ ତନୁ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଶ୍ୟାମ
ପୁଷ୍ପଦୋଳେ ହୁଏ ନେତ୍ରାଭିରାମ,
ବନଲକ୍ଷ୍ମୀ ଯେହ୍ନେ ସୁରମ୍ୟ ଦଣ୍ଡୀ
ଗେହ୍ଲେ ଚାଲେ ହରିନ୍ମଣିରେ ମଣ୍ଡି,
ପାଦପ ଶାଖା କମ୍ପେ ଯା ସଙ୍ଗେ
ଅନ୍ୟ ଶୋଭା ପ୍ରତି ହସେ ଭ୍ରୂଭଙ୍ଗେ । ୧୫ ।

ପଞ୍ଚବର୍ଷେ ପଞ୍ଚବକ୍ତ୍ର ବିକ୍ରମେ
ସାଜି କୁମାରଙ୍କୁ ଚଳିଲେ କ୍ରମେ,
ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦେ କୁମାରେ କଲେ ଭ୍ରମଣ
ସରିତ ଶାଦ୍ୱଳ ଉଦ୍ୟାନ ବନ,
ଶ୍ୱାପଦ ଆପଦକୁ କିଞ୍ଚିତ
ନ ଗଣଇ ତାଙ୍କ ନିର୍ଭିକ ଚିତ୍ତ । ୧୬ ।

କୁମାରଙ୍କ ଚୂଡ଼ାକର୍ମ ସବିଧି
ସମ୍ପାଦି ବାଲ୍ମୀକି ଜ୍ଞାନ-ବାରିଧି,
ଆଣି ସୁଦୁର୍ଗମ ବିଦ୍ୟା-କାନନ-
ମଧ୍ୟେ କରିଦେଲେ ପଞ୍ଚଆନନ,
କୁମାରେ ତହିଁ କରି ସଞ୍ଚାର
ଅଜ୍ଞାନ-ମାତଙ୍ଗ କଲେ ସଂହାର । ୧୭ ।

ରସ-ରତ୍ନମୟ କାବ୍ୟ-ଶିଖରୀ
ବିରାଜନ୍ତି ଯହିଁ ରାମ-କେଶରୀ,
ରାବଣ-ବାରଣ-ରକତଧାର
ଝରଇ ଝର୍ଝର, ନିର୍ଝରାକାର,
କାନ୍ଦନ୍ତି ସିଂହୀ କନ୍ଦରେ ରହି
ଦନ୍ତୀ-ଦନ୍ତାଘାତ-ବେଦନା ସହି । ୧୮ ।

କୁମାରଙ୍କୁ ସେହି ଗିରି-ଶିଖର
ଚଢ଼ାଇ କୌଶଳେ ଋଷି-ଶେଖର,
ଖେଳାନ୍ତେ ହରିଣ-ଶାବକ-କରି
ଖେଳିଲେ କୁମାରେ ଶାର୍ଦ୍ଦୁଳ ପରି,
ରାମଙ୍କୁ କଲେ ମୃଗେନ୍ଦ୍ର ଜ୍ଞାନ
ଜନକ ନ ଚିହ୍ନି ସିଂହସନ୍ତାନ । ୧୯ ।

କରନ୍ତି ଜନନୀ ପାଶେ ଗାୟନ
ମହର୍ଷିରଚିତ ସେ ରାମାୟଣ
ତାନ ଲୟ ସ୍ୱରେ ବୀଣା ବଜାଇ
ରାମ-ଭକ୍ତିରସେ ମନ ମଜ୍ଜାଇ,
ଦିଅନ୍ତି ଚାଳି ନୟନ ଶିର
ପ୍ରେମ-ତରଙ୍ଗରେ ହୋଇ ଅସ୍ଥିର । ୨୦ ।

ତର୍ଜନ ଗର୍ଜନ, ବିଳାପ ହାସ
ଗାନେ ଗାନେ ହେଉଥାଏ ପ୍ରକାଶ,
ଫୁଲିଉଠେ ବକ୍ଷ ବାହୁଯୁଗଳ
ବେଳେ ବେଳେ ବହେ ନୟନଜଳ,
ପ୍ରାଣରେ କାବ୍ୟ-ଭାବ ତଡ଼ିତ
ହୋଇଯାଉଥାଏ ଗାଢ଼େ ଜଡ଼ିତ । ୨୧ ।

ବାଳ-ରସନାରେ ନବ୍ୟ ଭାରତୀ
ନିର୍ମଳା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳା ମଞ୍ଜୁ ମୂରତି
ବିରଚି ବିଚିତ୍ର ମଧୁର ଲାସ୍ୟ
ବିତରଣ କରୁଥାନ୍ତି ଉଲ୍ଲାସ,
ଉଲ୍ଲାସ, ହୋଇ ଜୀମୂତାକାର
ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ ମୁଞ୍ଚେ ଅମୃତାସାର । ୨୨ ।

ଜାନକୀ ସହିତ ତାପସୀମାନେ
ବିଶୁଦ୍ଧ ସଙ୍ଗୀତ-ପୀୟୁଷ ପାନେ,
ହରଷ, ବିଷାଦ, ଶାନ୍ତି, ସନ୍ତାପ
ସୁଖ, ଦୁଃଖ ଲଭୁଥାନ୍ତି ଅମାପ,
ଆନନ୍ଦ କ୍ଷୋଭ ହୃଦୟ ଦ୍ରବି
ଲୋଚନୁ ଲୋତକ ପଡ଼ଇ ସ୍ରବି । ୨୩ ।

ଯେଉଁ ସୀତା ରାମାୟଣ-ନାୟକ-
ରାଘବ-ହୃଦୟ-ହାର-ନାୟକ
ସେ ଯେ କୁମାରଙ୍କ ଗର୍ଭଧାରିଣୀ
ଭାଗିରଥୀ-ତୀର-ବନ-ଚାରିଣୀ,
କୁମାରେ ତାହା ଜାନନ୍ତି ନାହିଁ
ମହର୍ଷି-ନିଷେଧ ଥିଲା ଲୁଚାଇ । ୨୪ ।

ରାମ-ସୀତା-ଗୁଣ ଗୌରବମାନ
ଅତି କୁତୂହଳେ କରନ୍ତି ଗାନ,
ଶୁଣି ସତୀମଣି ହୋଇ ଲଜ୍ଜିତ
କରୁଥାନ୍ତି ସୁଖେ ମନ ମଜ୍ଜିତ,
ସୁତଙ୍କେ ଆତ୍ମଗୋପନ କରି
ହରନ୍ତି ସମୟ ତାପସୀ ପରି । ୨୫ ।

ରମ୍ୟ ରାମାୟଣ କରି ଶ୍ରବଣ
ମୁଗ୍ଧ ମୃଗେ ଥାନ୍ତି ଡେରି ଶ୍ରବଣ,
ନିଶ୍ଚଳ ଲୋଚନେ ତବଥି ପରି
ଆହାର ବିହାର ତୃଷା ବିସ୍ମରି,
ବିହଙ୍ଗ-ବୃନ୍ଦ ହୋଇ ନୀରବ
ହୃଦେ ଭରୁଥାନ୍ତି ଶ୍ରୁତି-ବିଭବ । ୨୬ ।

ବିଟପିଏ ପର୍ଣ୍ଣ-କୁନ୍ତ-କବରୀ-
ଗରଭେ କୁସୁମ ସ୍ତବକ ଭରି,
ଅନୁରାଗେ ହେଉଥାନ୍ତି ନିରତ
ଅଭିନୟେ ଚାଳି ବଲ୍ଲରୀ-ହସ୍ତ,
ପ୍ରମୋଦେ ଗଡ଼ିଯାଏ ତମସା
ଅପୂର୍ବ ପ୍ରମୋଦେ ହୋଇ ବିବଶା । ୨୭ ।

ବହିଯାଏ ମହୀ-ଉରେ ଅମୃତ
କରି ଧନ୍ୟବାଦ-ନାଦରେ ନୃତ୍ୟ,
ଆସି ଚଉଦିଗ କାନନବାସୀ
ଯାନ୍ତି ସେ ଅମୃତ-ସ୍ରୋତରେ ଭାସି
ଅଶେଷ ଶ୍ରୁତି ବିବରେ ପୂରି
ସ୍ରୋତ ପ୍ଲାବିଦିଏ ଅମର-ପୁରୀ । ୨୮ ।

ବ୍ରହ୍ମା, ଇନ୍ଦ୍ର, ରୁଦ୍ର ଶୁଣି ସେ ଗାନ
କରୁଥାନ୍ତି ଧନ୍ୟବାଦ ପ୍ରଦାନ,
ଉଦୀଚୀ ପ୍ରତୀଚୀ ପ୍ରାଚୀ ଅବାଚୀ
ଦିଗ-ସୀମନ୍ତିନୀ ଉଠନ୍ତି ନାଚି,
ପକାଇ ଗାନ ଗର୍ବ ପସରା
ନାଚନ୍ତି ଗନ୍ଧର୍ବ ସଙ୍ଗେ ଅପ୍ସରା । ୨୯ ।

ଲୋକେ ଲୋକେ ଭ୍ରମି ଭ୍ରମି ନାରଦ
ମୁକ୍ତକଣ୍ଠେ ବ୍ୟକ୍ତ କଲେ ଆନନ୍ଦ,
ପ୍ରଶଂସି ବାଲ୍ମୀକି କବିତା-ରସ
ଶ୍ରୀରାମ-ଜାନକୀ-ବିଶୁଦ୍ଧ ଯଶ,
ଗାୟନ ତାଙ୍କ କୁମାରଙ୍କର
ପୀୟୁଷ ବରଷି ବଲ୍ଲକୀ-ସ୍ୱର । ୩୦ ।

ନିଜ ବୀଣା ଯା'ର ବିଶ୍ୱ-ବିଦିତ
ବାଳକ ବୀଣାରେ ହୋଇ ମୋଦିତ,
ପଚାରିଲେ ତାକୁ ବୋଲି ଉତ୍ତମ
ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ସେହି ମୁନିସତ୍ତମ,
ପ୍ରଫୁଲ୍ଲେ ପର-ପ୍ରଶଂସା ଗାଇ
ସ୍ୱକୀୟ ମହିମା ଦେଲେ ବଢ଼ାଇ । ୩୧ ।

ନିଜ ଗୁଣ ଥାଉଁ ପର ସଦ୍‌ଗୁଣ
ପ୍ରଶଂସାରେ ଜନ ହୋଇ ନିପୁଣ,
ନିଜ ଗୁଣ-ତରୁ କରେ ଫଳିତ
ଧନୁର୍ଗୁଣେ ସିନା ଶର ଚାଳିତ,
ପବନ ବହି ପ୍ରସୁନ-ବାସ
ଜଗତେ ଅଧିକ ଦିଏ ଉଲ୍ଲାସ । ୩୨ ।

କୁମାରଙ୍କ ଏକାଦଶ ହାୟନ
ବୟସରେ ହେଲା ଉପନୟନ,
ତହୁଁପରେ କରି ବେଦାଧ୍ୟୟନ
ଲଭିଲେ କୁମାରେ ଜ୍ଞାନ-ନୟନ,
ବେଦଜ୍ଞ ପୁତ୍ର-ପ୍ରତିଭା ଦେଖି
ବୈଦେହୀ ଦିଅନ୍ତି ଦୁଃଖ ଉପେକ୍ଷି । ୩୩ ।

ତପନତନୟା-ଜଳେ ଅରୁଣ-
କିରଣ ପରାୟେ ନବ ତରୁଣ
ମନୋହର ଛବି, ଆଣି ବରୁଣ-
ଭଣ୍ଡାର-ରତନ-ମୟୂଖ-ଋଣ
କୁମାର-ଯୁଗ ଶ୍ୟାମ ଶରୀରେ
ବିଚିତ୍ର କୌଶଳେ ମଣ୍ଡିଲା ଧୀରେ । ୩୪ ।

ଜ୍ଞାନ-ସମ୍ମାର୍ଜିତ ଭାଷା ତାଙ୍କର
ହେଲା ଶ୍ରୁତି-ହୃଦ-ପବିତ୍ର-କର,
ବ୍ୟବହାର ହୋଇ ଭାଷାନୁଗତ
ଚରିତ୍ରେ ରଚିତ ହେଲା ଦେବତ୍ୱ,
ପ୍ରଦୀପ୍ତ ମନ-ବଚନ-ଅଙ୍ଗ
ସୃଜିଲେ ଜୀବନେ ପ୍ରଭା-ତରଙ୍ଗ । ୩୫ ।

ଜନନୀ ଜୀବନ ସୁଖ-ଆଲୋକେ
ପୂରିଯାଏ ପୁତ୍ର-ପଠିତ ଶ୍ଳୋକେ,
ଅଧିକ ଅଧିକ ମନୋରଞ୍ଜନୀ
ହେଉଥାଏ ଶୋକ-ସ୍ମୃତି-ରଜନୀ,
ବୁଝଇ ଦୁଃଖୀ ସୁଖର ମୂଲ୍ୟ
ଚିରସୁଖୀ-ସୁଖ ତହିଁ ଅତୁଲ୍ୟ । ୩୬ ।

କୁମାରଙ୍କ ନବ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ରୂପ
ମାତା-ନେତ୍ର ମଣେ ରତନ-ସ୍ତୂପ,
ପୁତ୍ର-ପ୍ରଶଂସା ମାତା ଶ୍ରବଣେ
ପରିଣତ ହୁଏ ସୁଧା-ସ୍ରବଣେ,
ତହିଁକି ସ୍ୱାମୀ-ସୁଯଶଃଶ୍ରେଣୀ ।
ସତୀପକ୍ଷେ ହେଲା ସ୍ୱର୍ଗ-ନିଃଶ୍ରେଣୀ । ୩୭ ।

ଯେଉଁ ଦିନୁ ସୁତେ ଜନନୀ-ଅଙ୍କ
ତେଜି ବିହିରିଲେ ହୋଇ ନିଃଶଙ୍କ,
ସେ ଦିନୁ ଜାନକୀ ତପସ୍ୟା ବ୍ରତ
ଅନୁଷ୍ଠାନ କଲେ ଅନବରତ,
ସମର୍ପି ମନ ସ୍ୱାମୀ ଚରଣେ
ଲାଗିଲେ ଜୀବନ ଶୋଷକରଣେ । ୩୮ ।

ନିଦାଘ-ସରିତ-ସ୍ରୋତସଦୃଶ
ସତୀ-ପ୍ରାଣ ହୋଇ ଆସିଲା କୃଶ,
ଅସିତ ପକ୍ଷର ଶଶାଙ୍କ ପରି
ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲା ମୃତ୍ୟୁ ଅମା ଶର୍ବରୀ,
ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ମଣି ଦିନେଶ ସମ
ଆଶା କଲା ତହିଁ ହେବ ସଙ୍ଗମ । ୩୯ ।

ଭାବୁଥାନ୍ତି, "ଅରେ କେଉଁ ଉପାୟେ
ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ସ୍ୱାମୀ-ପବିତ୍ର ପାଏ,
ସମର୍ପଣ କରି ପୁତ୍ର-ଯୁଗଳ,
ଦିଅନ୍ତି ଭାଙ୍ଗି ମୋ ତନୁ ଅର୍ଗଳ,
ପରାଣ ମୃଗ ଯାଇ ସତ୍ୱର
ସେ ମୁକ୍ତି ବିପିନେ କରନ୍ତା ଘର" । ୪୦ ।

– – –

ପ୍ରଥମ

ତପସ୍ୱିନୀ
ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର
ଏକାଦଶ ସର୍ଗ

09 August 2009

(Last updated: ୧୩ ଏପ୍ରିଲ ୨୦୧୦)

http://www.iopb.res.in/~somen/GMeher

ଏକ ଦିନ ଦିନନାଥ ପୃଥ୍ୱୀ-ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ
ଶ୍ରମ-କ୍ଲମେ ଅବୟବ-ତେଜ କରି କ୍ଷୀଣ,
ପଶ୍ଚିମ ଜଳଧି ନୀଳ ସଲିଳରେ ସ୍ନାନ-
ଲାଳସାରେ ଯାଇ ଗାଢ଼େ ହେଲା ମଗ୍ନମାନ ।

ମୁରୁଛି ନ ପାରି ନାଥେ ହୋଇ ଅତି ଦୀନ
ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ନ ରହି ତାଙ୍କ ପଛେ ଗଲା ଦିନ,
ନ ଜାଣଇ ପତି ବିନା ପତ୍ନୀର ଯେ ଦଶା
ସରଳା ନଳିନୀ ବାଳା ନ ଛାଡ଼ିଲା ବସା ।

କ୍ଷଣମାତ୍ରେ ଲୁଟି ତାର ରଙ୍ଗବାସ କୋଷ
ରଜନୀ ପାଇଡ଼ା କଲା ଗଗନେ ପ୍ରଦୋଷ,
ସୁକୁମାରୀ ନଳିନୀର ଚାହିଁ ଅପମାନ
ତାପାରେ ଶିରୀଷତରୁ ହେଲା ମ୍ରିୟମାଣ ।

ଭାନୁ ଅସ୍ତେ ବୃହଭାନୁ କରି ଆରାଧନା
ସ୍ମରିଲେ ମହେଶ-କୃପା ମୁନି ମହାମନା,
ବସିଥାନ୍ତି ଆଶ୍ରମରେ ମଣ୍ଡି କୁଶାସନ
ଭାବୁଥାନ୍ତି ମନେ ମନେ ରାମ-ସୁଶାସନ ।

ତହିଁ ସଙ୍ଗେ କୁମାରଙ୍କ ଯୋଗ୍ୟତା ବିଷୟ
କି ରୂପେ ଘଟିବ ପିତା-ପୁତ୍ର ପରିଚୟ,
ଧନୁର୍ବେଦ ରାଜଧର୍ମ ଶିକ୍ଷାର ଦୁଆରେ
ଉପଗତ ହୋଇଛନ୍ତି ଏକାଳେ କୁମାରେ ।

ତାପସଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯେବେ ବନେ ଥିବେ ରହି
ମୂଲ୍ୟମୟ ସମୟଟି ବୃଥା ଯିବ ବହି,
ରାଜପୁତ୍ର ରାଜଧର୍ମେ ନ ହେଲେ ନିପୁଣ
ବନ୍ଧ୍ୟ ତରୁ ପରି ବ୍ୟର୍ଥ ହେବ ସର୍ବଗୁଣ ।

ବୀରପୁତ୍ର ନ ଲଭିଲେ ବୀରତ୍ୱ ଭୂଷଣ
ବୀରବଂଶ ପ୍ରତି ହେବ ଦୁଃସହ ଦୂଷଣ,
କେ କହିବ କୋଶଳର ରାଜସିଂହାସନ
ନ ଲୋଡ଼ିବ ଦିନେ ରାମ-ଦାୟାଦ-ରତନ ।

ଯେତେବେଳେ ରାଜ୍ୟ-ମାନରକ୍ଷଣ କ୍ଷମତା
ନ ଥିଲେ ପଡ଼ିବ ଫୁଟି ନୀତି-ଅଧମତା,
ଆଦର୍ଶବିହୀନେ ତହିଁ କେମନ୍ତେ କୁଶଳ
ହେବେ ଥାଇ କାନନରେ କୁମାରଯୁଗଳ ?

ବିଶେଷତଃ ରଘୁବଂଶ-ନୃପେ ଦାନବୀର
ସେ ଆଦର୍ଶ ଦେବ କାହିଁ ଋଷିର କୁଟୀର ?
ଅବିକଳ ରାମରୂପ, ପ୍ରତିବିମ୍ବ ପରି
କୁମାରଯୁଗଳ ଛନ୍ତି ଅବୟବ ଧରି ।

ଚାହିଁଲେ ଚିହ୍ନିବେ ରାମ ନିଜର ନନ୍ଦନ
ଶତ୍ରୁଘ୍ନ କରିଦେବେ ସନ୍ଦେହ ଖଣ୍ଡନ,
କୁମାରଙ୍କୁ ନେଇ ଦେଲେ କରିବେ ଗ୍ରହଣ
ତା' ହେଲେ ନ ହେବ ଆଉ ଆମ୍ଭର ଗର୍ହଣ ।

କିନ୍ତୁ ସେ ତ ଏକମାତ୍ର ଅପବାଦ ଭୟେ
ପତିବ୍ରତା ଜାଣି ଜାଣି ନିଷ୍ଠୁର ହୃଦୟେ,
ଦୋହଦିନୀ ଦୟିତାକୁ ବିପିନେ ପ୍ରେରଣ
କରିଛନ୍ତି ଛଳ କରି ଦୋହଦ-ପୂରଣ ।

ସନ୍ତାନ ମମତା ତାଙ୍କ ହୃଦୟେ ସମ୍ଭବ
ବାରବର୍ଷ ପରେ ହେବା ନୁହଇ ସମ୍ଭବ,
ପୁତ୍ରସ୍ନେହ ଅର୍ପିଛନ୍ତି ପ୍ରକୃତିଙ୍କ ପ୍ରତି
ନିଶ୍ଚୟ ଲୋଡ଼ିବେ ତାଙ୍କ ସମ୍ମତି ସମ୍ପ୍ରତି ।

ନିଜର ବିଶ୍ୱାସ ପ୍ରତି ଆସ୍ଥା ନାହିଁ ଯାର
କି ହେବ ବୁଝାଇ ଆମ୍ଭେ କହିଲେ ହଜାର,
ଏ ବିଷୟ ବିଧିସୁତ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସହିତ
ପରାମର୍ଶ କରିବାର ଅବଶ୍ୟ ବିହିତ ।

ଏ ସମୟେ ରାଜଦୂତ ଯୋଡ଼ି କରପଦ୍ମ
ପ୍ରଣମି ବାଲ୍ମୀକି କରେ ଦେଲା ଏକ ପତ୍ର,
ପାଠ କରି ମୁନିବର ହେଲେ ଅବଗତ
ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଅଛି ବାଞ୍ଛାସିଦ୍ଧି-ପଥ ।

କରିଛନ୍ତି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ରାଜା ନିମନ୍ତ୍ରଣ
ଅନୁଷ୍ଠିତ ଅଶ୍ୱମେଧ ଯଜ୍ଞର କାରଣ,
ଭାବିଲେ ମୁନୀନ୍ଦ୍ର ବିଧି ହୋଇ ଅନୁକୂଳ
ଭାବନା-ସାଗର ପାଶେ ଦେଖାଇଲେ କୂଳ ।

ଯଜ୍ଞଦରଶନ ପାଇଁ ମୁନିପୁତ୍ର ବେଶେ
କୁମାରଙ୍କୁ ଘେନିଯିବା ଶିଷ୍ୟ-ବ୍ୟପଦେଶେ,
କୁଶ ଲବ ଯଜ୍ଞକ୍ଷେତ୍ରେ ବୁଲି ସ୍ଥାନ ସ୍ଥାନ
କରିବେ ନବୀନ କାବ୍ୟ ରାମାୟଣ ଗାନ ।

ରାମକଥା କରି ପ୍ରୀତି-ପୀୟୂଷ ବର୍ଷଣ
ନିଶ୍ଚୟ କରିବ ଜନ-ମନ ଆକର୍ଷଣ,
ଶ୍ରୀରାମ ସଦୃଶ ଦେଖି କୁମାରଙ୍କୁ ଜନେ
ରାମ-ପୁତ୍ର ବୋଲି ନିଶ୍ଚେ ବିଚାରିବେ ମନେ ।

ନିଜେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ନିଜ ପ୍ରତିବିମ୍ବ ରୂପେ
ହୃଦୟ ମଜ୍ଜାଇ ଦେବେ ପ୍ରୀତି-ସୁଧା-କୂପେ,
ରାମ ହେଲେ କୁମାରଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣେ କୁଣ୍ଠିତ
କଉଶଲ୍ୟା ନ ହେବେ କି ଅବନୀ-ଲୁଣ୍ଠିତ ?

କରି ନାହିଁ ବୈଦୀହୀଙ୍କି ରାବଣ ସ୍ପରଶ
ରାମାୟଣେ ଶୁନି ସର୍ବେ ଲଭିବେ ହରଷ ।
ଅନଳରେ ହୋଇଛନ୍ତି ସତୀ ପରୀକ୍ଷିତ
ଶୁନିଲେ ନ ହେବ କାହା ତନୁ କଣ୍ଟକିତ ?

ପ୍ରକାଶିତ ରାମାୟଣ ଭାରତୀ ଆଲୋକ
ଅପବାଦ-ତମ ଛାଡ଼ିଦେବେ ତିନିଲୋକ ।

ଏହିରୂପେ ମନେ ମନେ ଭାବି ମୁନିବର
ଅତୀବ ହରଷେ ହେଲେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ-ଅନ୍ତର,
ବିଶ୍ରାମ ଆଦେଶ ଦେଇ ଦୂତେ ମିଷ୍ଟଭାଷେ
ଶିଷ୍ୟଗଣେ ନିୟୋଜିଲେ ଚରଚା ସକାଶେ ।

ଜାନକୀ ନିକଟେ ଯାଇ ହର୍ଷେ ମୁନିବର
ଜଣାଇଲେ ଅଶ୍ୱମେଧ ଯଜ୍ଞର ଖବର,
ଆସିଅଛି ରାମଦୂତ ଧରି ନିମନ୍ତ୍ରଣ
ଶିଷ୍ୟଗଣ ଘେନି କାଲି କରିବି ଗମନ ।

ତହିଁ ସଙ୍ଗେ କୁଶ ଲବ ଯିବେ ଯଥା ଶିଷ୍ୟ
ଦେଖିବେ ବହୁତ ମୁନି ଲଭିବେ ଆଶିଷ,
ମହର୍ଷି ପ୍ରସ୍ତାବ ସତୀ କରି ସମର୍ଥନ
କୁମାରଙ୍କ ଭାର ଗାଢ଼େ କଲେ ସମର୍ପଣ ।

ତହୁଁ ଋଷି ଅନ୍ତେବାସୀମାନଙ୍କୁ କହିଲେ
"ଅଶ୍ୱମେଧ ଦେଖିଯିବା ଯାମିନୀ ପାହିଲେ,
କୁଶ ଲବ ସହିତରେ ସତୀର୍ଥ ସକଳ
ସଜ ହୋଇ ଧରିଥିବ ପାଥେୟ ସମ୍ବଳ ।

ବାବା କୁଶ ଲବ ବୀଣା ସଙ୍ଗେ ଥିବ ଧରି
ସଫଳ କରିବ ଶିକ୍ଷା ସୁସଙ୍ଗୀତ କରି,
ଯେଉଁ ରାମ ରାମାୟଣ କାବ୍ୟର ନାୟକ
ହୋଇଛନ୍ତି ତୁମ୍ ହୃଦ ଆନନ୍ଦଦାୟକ ।

ସେହି ରାମ କରୁଛନ୍ତି ଏହି ମହାଯାଗ
ଆସିବେ ବହୁତ ଦେଶୁଁ ବହୁ ମହାଭାଗ,
ଆସିଥିବେ ବିଭୀଷଣ ଲଙ୍କା-ଅଳଙ୍କାର
ଅସୁରସଂହତି ସହ ସିନ୍ଧୁ ହୋଇ ପାର ।

ଭଲ ଭଲ ଭଲ୍ଲୁ କପି ଅଙ୍ଗଦପ୍ରମୁଖ
ଆସିବେ ସିଗ୍ରୀବ ସଙ୍ଗେ ହର୍ଷେ ମାଜି ମୁଖ,
ମଣନ୍ତି ଯେ ଲୋଷ୍ଟ୍ରଖଣ୍ଡ ସମ ସାନୁମାନ
ଅମିତବିକ୍ରମଶାଳୀ ବୀର ହନୁମାନ ।

ମୁଦେ ହୃଦେ ଘେନି ସୀତାଦତ୍ତ ମୋତିହାର
କରୁଥିବେ ତହିଁ ସିଂହ ସଦୃଶ ବିହାର,
ବିବିଧ ପ୍ରାକକମାନେ ମଣ୍ଡି କଳେବର
ଆସିଥିବେ ଗୁହ ସଙ୍ଗେ ଅସଂଖ୍ୟ ଶବର ।

ଯେ ଦୁର୍ଲଭ ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀ-ପ୍ରେମ-ଆଲିଙ୍ଗନ
ଭ୍ରାତୃଭକ୍ତି ବଳେ ହେଳେ କରି ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ ।

ଅଗ୍ରଜ-ପାଦୁକା ଥୋଇ ରାଜ-ସିଂହାସନେ
ଯାପିଲେ ଚଉଦ ବର୍ଷ ଫଳମୂଳାଶନେ,
ଜୀବନ ଉନ୍ନତ କଲେ ବାନ୍ଧି ଯଟାଜୁଟ
ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱମୁଖେ ଚାହେଁ ଯାହା ହିମାଚଳକୂଟ ।

ସେ ଭରତ ଥିବେ ତହିଁ ରାମେ ଅନୁସରି
ବିଷ୍ଣୁପଦେ ବିଧୁତୁଲ୍ୟ କିର୍ତ୍ତିକାନ୍ତି ଧରି,
କ୍ଷଣଜନ୍ମା ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଦେଖିବ ତହିଁରେ
ଯା ସମ ଦ୍ୱିତୀୟ ଜଣେ ନାହାନ୍ତି ମହୀରେ ।

ନିଜେ ବଜ୍ରଧର ଯାର ଭୟରେ ଚଳିତ
ତା ଦର୍ପ ସେ କରିଛନ୍ତି ପୟରେ ଦଳିତ,
ମେଘନାଦ-ବଧବାର୍ତ୍ତା ହୋଇ କାଳାନଳ
ରାବଣ-ହୃଦୟେ ପଶି ଜଳିଲା ପ୍ରବଳ ।

ତହିଁ ସଙ୍ଗେ ଅଙ୍ଗ-ବଳ ଆହୁତି ପ୍ରଦାନ
କରି ଉଗ୍ରତର କଲା ରାକ୍ଷସ-ପ୍ରଧାନ,
ତହିଁ ତପ୍ତ କରି ତାର ପ୍ରଦୀପ୍ତ ଶକତି
ନିକ୍ଷେପିଲା ଧରି କୋପେ ସଉମିତ୍ର ପ୍ରତି ।

ଶକତି ଆଘାତ ଜାତ କ୍ଷତର ଲକ୍ଷଣ
ବକ୍ଷେ ପୃଷ୍ଠେ ବହି ସାର୍ଥନାମା ସେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ,
ଆଖିରେ ଦେଖିବ ଯାହା ଦେଖିଛ ଅକ୍ଷରେ
ଗାଇବ ସଭିଙ୍କ କଥା ସର୍ବସମକ୍ଷରେ ।

ସଙ୍ଗୀତ ଶୁଣିବେ ଶତ ଶତ ନରପତି
ତପଃପ୍ରଭାପୂର୍ଣ୍ଣତନୁ ଶତ ଶତ ଯତି,
କେହି ପଚାରିଲେ ତହିଁ ତୁମ୍ଭ ପରିଚୟ
ବୋଲିବ, 'ବାଲ୍ମୀକି-ଶିଷ୍ୟ ଆମ୍ଭେ ଭ୍ରାତୃଦ୍ୱୟ ।'

ରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଯେବେ କରିବେ ଆହ୍ୱାନ
କରିବ ଛାମୁରେ ତାଙ୍କ ରାମାୟଣ ଗାନ,
ପଚାରିଲେ ପରିଚୟ ଘେନି କୌତୂହଳ
ବୋଲିବ, 'ବାଲ୍ମୀକି-ଶିଷ୍ୟ ସୋଦର ଯୁଗଳ ।'

ଧନ ଦେଲେ ଲୋଭ ତେଜି ବୋଲିବ ବିନୟେ
'କି କରିବୁ ଧନ ନେଇ ତାପସ-ନିଳୟେ ?'
ତେଣେ ଶୁଣି ମୁନିମୁଖୁ ଅଶ୍ୱମେଧ କଥା
ବୈଦେହୀ-ହୃଦୟେ ହେଲା ଆକସ୍ମିକ ବ୍ୟଥା ।

ଭାବିଲେ ନିଶ୍ଚୟ ରଘୁକୁଳ-ଚୂଡ଼ାମଣି
ଅଙ୍ଗେ ବସାଇଲେ ଆଣି ଦ୍ୱିତୀୟା ରମଣୀ,
ଧନ୍ୟ ସେହି ଭାଗ୍ୟବତୀ ଫଳିଲେ ତା' ତପ-
ପାଦପେ ସାଗର-ବଂଶ-ସିନ୍ଧୁ-ଶୀତାତପ ।

କାହିଁ କେଉଁ ରୂପେ କଲା କି ଘୋର ତପସ୍ୟା
ତପସ୍ୟାକୁ ତାର ମୋର ବଳୁଛି ଲାଳସା,
କିଏ କହିଦେବ ସେହି ତପର ନିୟମ
ନିଶ୍ଚୟ କରିବି ତହୁଁ ତପ ଗୁରୁତମ ।

କେ ଜାଣିବ ତାହା ପୂର୍ବ ତପ ବିବରଣ,
ଜାଣିଥିବେ ବଶିଷ୍ଠାଦି ମହାଋଷିଗଣ ।
ନ ହେଲେ କି କଲେ ତାକୁ ରାଜ୍ଞୀ ମନୋନୀତ ?
ତାଙ୍କ ମତେ ହୋଇଥିବେ ପ୍ରଭୁ ପରିଣୀତ ।

ଉପାୟେ ଆଣିବି ସେହି ନିଗୂଢ଼ ମନ୍ତର
ବିଚାରି ଲେଖିଲେ ସତୀ ବିନୟ-ପତର ।

"ଶରଣବତ୍ସଳ-ଧ୍ୱଜ ରିପୁ-ଗଜାଙ୍କୁଶ
ଦୁଃଖଗିରି-ବଜ୍ର ଯହିଁ ଦେଖନ୍ତି ବିଦୁଷ,
ରାଜରାଜେଶ୍ୱରଙ୍କ ସେ ପଦପଦ୍ମ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱେ
ଦୀନ ଭିଖାରିଣୀ ଦୂରୁ ନତଶିରେ ବନ୍ଦେ ।

କରିବାକୁ ମଧୁ-ଆଶା-ତିମିର ଭେଦନ
କାତରେ କାନ୍ତରେ ଥାଇ କରେ ନିବେଦନ,

ମହାରାଜ ମହାଯଜ୍ଞେ ହୋଇଛ ଦୀକ୍ଷିତ
ନବବାମା ହୋଇଥିବ ବାମାଙ୍କେ ବୀକ୍ଷିତ ।

ମୁଗ୍‌ଧ-ବଧୂ ମୁଗ୍‌ଧ ହେବ ବୋଲି ଶତଗୁଣ !
ବଢ଼ିଯାଉଥିବ ତୁମ୍ଭ ସକଳ ସଦ୍‌ଗୁଣ,
ଆଚରିତ ମହାଯଜ୍ଞେ କରିବ ପ୍ରଦାନ
ଅଶେଷ ରତନ ଧନ କ୍ଷୌମ ବସ୍ତ୍ରମାନ ।”

ସିଦ୍ଧକାମ ହେବେ ତହିଁ ଅର୍ଥି ସମୁଦାୟ
ମୋ ମାନସେ ଭିକ୍ଷା ଏକ ହୋଇଛି ଉଦୟ,
ଏ ଛାର ଭିକ୍ଷାରେ ନାଥ ନ ହେବ କୃପଣ
ଦୟା-ରତ୍ନମୟ ଦାନ-ବାରିଧି ଆପଣ ।

ମୁଁ କିଏ, ତା ଜାଣିବାର ନୁହେଁ ଆବଶ୍ୟକ
ସଦା ତୁମ୍ଭେ ତାପସଙ୍କ ଅଶାନ୍ତି-ନାଶକ,
ତାପସଙ୍କୁ କିଛି ତୁମ୍ଭ ନଥାଏ ଅଦେୟ
ମୁହିଁ ତପସ୍ୱିନୀ ମୋତେ ନ କରିବ ହେୟ ।

ଯେ ହୋଇଛି ଆଜି ତୁମ୍ଭ ଅଙ୍କର ଭାଜନ
ଭକ୍ତିଭରେ ଦେଖୁଥିବେ ଜଗତର ଜନ,
ପୂର୍ବେ ସେହୁ କରିଥିଲେ କେଉଁ ଘୋର ତପ,
କେଉଁଠାରେ କେତେକାଳ କେଉଁ ମନ୍ତ୍ର ଜପ ।

ଏହା ମାତ୍ର ପ୍ରଭୋ, ମୋତେ ଦେବଟି ଜଣାଇ
ଅନ୍ୟ କିଛି ଧନେ ମୋର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ,
କୋଟି ଅଶ୍ୱମେଧେ ଯେତେ ଧନ ହୁଏ ଦାନ
ତହିଁରୁ ଅଧିକ ତାହା ହେବ ମୋର ଜ୍ଞାନ ।

ଆଉ ଏକ କଥା ମାତ୍ର ଅଛି ଅନୁରୋଧ
ଦୁଃଖିନୀର ପୁତ୍ରଯୁଗ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅବୋଧ,
ନାହିଁ ତାଙ୍କ ପିତୃକୋଳ-ଆରୋହଣ ଭାଗ୍ୟ
ନ ଜାଣନ୍ତି ଜନ୍ମକାଳୁ ପିତୃ-ଅନୁରାଗ ।

ଜାଣିଛନ୍ତି ଜନନୀର ଜୀବନ କନ୍ଦାଇ
ବୀଣା-ତନ୍ତ୍ରୀ ସହକାରେ ରାମାୟଣ ଗାଇ,
କିଏ ନ କାନ୍ଦିବ ବହି ମାନବ-ହୃଦୟ ?
ତରୁଲତାଚୟ ଯହିଁ ହୁଅନ୍ତି ଅଥୟ ।

ତୁମ୍ଭର ଚରିତେ ନିଜେ ହୋଇ ବିମୋହିତ
ଯାଉଛନ୍ତି ଶିଶୁଦ୍ୱୟ ମହର୍ଷି ସହିତ,
କରିବାକୁ ତୁମ୍ଭ ପଦ-ପଙ୍କଜ ଦର୍ଶନ
ମନ ତାଙ୍କ ନେଉଅଛି କରି ଆକର୍ଷଣ ।

ଶୁଣାଇବେ ତୁମ୍ଭ ଗତ ଦୁଃଖର କାହାଣୀ
ଯା ଶୁନିଲେ ଦୁଃଖିନୀର ହୃଦ ହୁଏ ହାଣି,
ନ ଶୁନିଲେ ତହିଁ ପ୍ରତି ଧାଉଁଥାଏ ମନ
ନ ହୁଅଇ କରି ତାର ଔତ୍ସୁକ୍ୟ-ଦମନ ।

ଧୀରବର, ସେ କଥାକୁ ଘେନି ତୁମ୍ଭ ଶ୍ରୁତି
ଆଣିବ ଯଦ୍ୟପି ଦୀନା ବୈଦେହୀର ସ୍ମୃତି,
ବୈଦେହୀର ପ୍ରଣୟକୁ ମଣିବ ସ୍ୱପନ
ଚାହିଁ ନବ ପ୍ରଣୟିନୀ-ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଲପନ ।”

ଲେଖୁଥାନ୍ତି ପତ୍ର ସତୀ ହୃଦୟବିକଳେ
ପତ୍ର ଧୌତ ହେଉଥାଏ ନୟନର ଜଳେ,
ଆଉ କି ଲେଖିବି ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ ବସି
ଆସିଗଲେ କୁଶ ଲବ ମୁଦେ ହସି ହସି ।

ବୋଇଲେ, “ଗୋ ମାତଃ, ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ରଘୁପତି
ଧନ୍ୟ ତାଙ୍କ ପ୍ରଣୟିନୀ ସତୀ ଭାଗ୍ୟବତୀ,
ଅଶ୍ୱମେଧ କରୁଛନ୍ତି କୌଶଲ୍ୟା-ନନ୍ଦନ
ଦୂତ ଏକ ଆସିଅଛି ଧରି ନିମନ୍ତ୍ରଣ ।

ଦୂତକୁ ପଚାରି ଯାହା ହେଲୁ ଅବଗତ
ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଯୋଗୁଁ ଆଜି ଧନ୍ୟ ଏ ଜଗତ,
ଜନଅପବାଦ ରାମ କଲେ ବିଭଞ୍ଜନ
ପ୍ରାଣପ୍ରଣୟିନୀ ସୀତା କରି ବିସର୍ଜନ ।

ଅଶ୍ୱମେଧଯଜ୍ଞେ ସହଧର୍ମିଣୀ ସକାଶେ
କାନକୀ ଜାନକୀ ରାମ ରଖିଛନ୍ତି ପାଶେ,
ଥିଲା କି ଜନନୀ, ତାଙ୍କୁ ଦୟିତା ଦୁର୍ଲଭ ?
ଅନ୍ୟ ଜାୟା ନ ଇଚ୍ଛିଲେ ଜାନକୀ-ବଲ୍ଲଭ ।

କାହିଁଗଲେ ଜାନକୀ ମା ନ ଥିବେ ଜୀବନେ ?
ନ ପାରିଲୁଁ ଜାଣି ସେହି କଥା ରାମାୟଣେ,
ଯିବୁଁ ମା' ଦେଖିବୁଁ ରାମ କମଳ-ପୟର
ସଙ୍ଗେ ନେବି ବୋଲି କହୁଛନ୍ତି ମୁନିବର ।"

କୁମାରଙ୍କ ବୀଣା-ସୁଧା-ସାଗର ଲହରୀ
ସତୀ-ଜୀବନକୁ ଦେଲା ନିମଜ୍ଜିତ କରି,
ହୃଦ ହୋଇଥିଲା ଯେଉଁ ତପ୍ତ ବାଲିମୟ
ପ୍ଲାବିଦେଲା ରାମପ୍ରୀତି-ପୟୋଦର ପୟ ।

ମନେ ମନେ ବୋଇଲେ, "ହା ! ମୁଁ ଚିରପାପିନୀ
ଲେଖୁଥିଲି ଭାଷା ପ୍ରଭୁ-ହୃଦୟ-ତାପିନୀ,
ମୁଁ ସିନା ଅବଳା ଅତି ଦୁର୍ବଳହୃଦୟା
ଅନନ୍ତ ଅଗାଧ ମୋର ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଦୟା ।

ଅପରାଧ କ୍ଷମ ନାଥ, କ୍ଷମାର ସାଗର
ବିଧି କଲା ମୋତେ ତୁମ୍ଭ ହୃଦୟର ଗର ।"
ବୋଇଲେ ଲୁଚାଇ ପଦ୍ମ ପ୍ରକାଶି ହରଷ
"ଯାଅ ବତ୍ସେ ! ଦେଖି ରାଜ-ପୟର-ସାରସ ।

କହୁଥିଲେ ତାତ, ତହିଁ କହିବ ସଙ୍ଗୀତ
ସ୍ୱଭାବେ ଅଟଇ ତାତ ପୀୟୂଷ-ସମ୍ମିତ,
ପୁଣ୍ୟମୟ ଯଜ୍ଞକ୍ଷେତ୍ରେ ହୋଇ ସୁଧା-ସ୍ରୋତ
ହୃଦୟେ ହୃଦୟେ ହୋଇଯିବ ଓତୋପ୍ରୋତ ।

ଡାକିଲେ ରାଘବ ଯିବ ତାଙ୍କ ସନ୍ନିଧାନେ
ବନ୍ଦିବ ଚରଣେ ଭକ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଣିଧାନେ,
ଦେଖିବ ତହିଁରେ ତାଙ୍କ ଅବରଜଦ୍ୱୟ
ତାଙ୍କ ପଦେ ପ୍ରଣମିବ ଦେଖାଇ ବିନୟ ।

ରାଜମାତାଙ୍କର ପୂତ ଚରଣ-କମଳ-
ରଜ ଶିରେ ଘେନି ପ୍ରାଣ କରିବ ସଫଳ,
ଜାନକୀ-ଭଗିନୀ ତିନି ଥିବେ ତାଙ୍କ ପାଶେ
ବନ୍ଦିବ ଚରଣ ତାଙ୍କ ଜାନକୀ ବିଶ୍ୱାସେ ।

ପଚାରିବେ କେହି ଯେବେ କାହାର ନନ୍ଦନ
ଉତ୍ତରେ ବୋଲିବ, ଆମ୍ଭେ ତପସ୍ୱିନୀ ଧନ ।ବ୍ଧ
କୁମାରଙ୍କୁ ହୃଷ୍ଟ କଲା ମେଡାଙ୍କ ବଚନ
ନବ କୌତୂହଳେ ତାଙ୍କ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ମନ ।

ଭୋଜନେ ଶୟନେ ଆଉ ନ ହେଲା ଆଦର
ହୃଦେ ନୃତ୍ୟ ହେଲା ରାମ-ପ୍ରଶଂସାବାଦର,
ରାମକଥା କୁହାକୁହି କରି ପରସ୍ପର
ନିଦ୍ରା-ଅଭିଭୂତ ହେଲେ ଉଭୟ ସୋଦର ।

ଜାନକୀ ଜୀବନ ପତିଭକ୍ତି-ନଦୀରୟେ
ଭାସୁଥାଏ ଭ୍ରମୁଥାଏ ଆବର୍ତ୍ତେ ଅଥୟେ,
କୋଳେ ଆଣିବାକୁ ତାକୁ ନିଦ୍ରାର ଶକତି
ନ ହେବାରୁ ଜଣାଇଲା ଯୋଗମାୟା କତି ।

ବୋଇଲା, "ଦେବୀ ଗୋ ଆଜି ଜାନକୀ-ଜୀବନ
କରିଛି ମାନବୀ-ହୃଦ-ସୀମାକୁ ଲଙ୍ଘନ,
ବାରବର୍ଷ ହେଲା ଶଯ୍ୟା ପ୍ଲାବି ନେତ୍ରନୀରେ
ଥରେ ହେଲେ ଆସୁଥିଲା ମୋ କୋଳକୁ ଧୀରେ ।

ଆଜି ଯେତେ ସୁମଧୁରେ କରୁଛି ଆହ୍ୱାନ
ନ ଶୁଣି କରୁଛି ସ୍ୱର୍ଗରାଜ୍ୟକୁ ପ୍ରୟାଣ,
ନୟନ-ପ୍ରତିମା ତାର ଯେ ବେନି କୁମର
ଏହିକ୍ଷଣି ହୋଇଯିବେ ନୟନୁ ଅନ୍ତର ।

ଦଶଦିଗ ହେବ ତାକୁ ଅନ୍ଧକାରମୟ
ଏ ଜୀବନେ ନାହିଁ ତାର ସୁଖ-ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ,
ପତିପ୍ରାଣା ହୋଇ ତାର ହେଲା କେଉଁ ଫଳ ?
ଦେଖୁ ତ ଦୁଃଖିନୀ କର ଭବିଷ୍ୟ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ।

ପ୍ରାଣ-ଆଳବାଳେ ନେତ୍ରଜଳ କରି ଦାନ
ଅବଳା ରଚିଲା ପତିଭକତି-ଉଦ୍ୟାନ,
ନ ଫୁଟିଲା ଫୁଲ ତହିଁ ନଫଳିଲା ଫଳ
କହ ତ ଜୀବନ ହେବ କି ଘୋର ବିକଳ ?"

ଯୋଗମାୟା ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ,"ଚାଲ ଲୋ ସଜନି
ଶେଷ ହୋଇ ଆସିଲାଣି ଶୀତଳା-ରଜନୀ,
ଏବେ ଯାଉଁ ବେଗେ ଦୁହେଁ ସତୀ-ସନ୍ନିକଟ
କରିଦେବା ତା ଭବିଷ୍ୟ ରହସ୍ୟ ପ୍ରକଟ ।"

ନିଦ୍ରା ସହ ଯୋଗମାୟା ଆସିଲେ ସତ୍ୱରେ
ପଶିଲେ ଜାନକୀ-ପର୍ଣ୍ଣକୁଟୀର ଭିତରେ,
ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଜ୍ୟୋତିରେ ହେଲା କାନନ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ
ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସୌରଭେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ମହୀତଳ ।

ସୌରଭେ ଜାନକୀପ୍ରାଣ ହେଲା ପୁଲକିତ
ପ୍ରଭା-ପ୍ରଭାବରେ ହେଲା ନେତ୍ର ନିମୀଳିତ,
ଦିଶିଲା ଜାନକୀ ହୋଇଛନ୍ତି ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟୀ
ତାଙ୍କ ଜ୍ୟୋତି ଆଲୋକିତ କରୁଅଛି ମହୀ ।

ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ରତ୍ନ-ସିଂହାସନେ
ବସିଛନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ଘେନି ପ୍ରସନ୍ନ ଆନନେ,
ରାମଚନ୍ଦ୍ରକୋଳେ କୁଶ, ସୀତାକୋଳେ ଲବ
ଛତ୍ର ଧରି ପାଶେ ଉଭା ଉର୍ମିଳା-ବଲ୍ଲଭ ।

ଚନ୍ଦ୍ରିକା-ଧବଳ ଚାରୁ ଚାମର ଚାଳନ
କରନ୍ତି ଭରତ କରି ସ୍ୱଧର୍ମ ପାଳନ,
ଶିଖଣ୍ଡି-ଶିଖଣ୍ଡ ଜାଳେ ରଚିତ ବ୍ୟଜନ
କରେ ଧରି ଶତ୍ରୁଘ୍ନ କରନ୍ତି ବୀଜନ ।

ସଭିଙ୍କ ଜୀବନ-ଜ୍ୟୋତି ଭବିଷ୍ୟମୁଖରେ
ସ୍ରୋତସ୍ୱତୀ ସ୍ରୋତରୂପେ ବହୁଛି ପ୍ରଖରେ,
କୋଟି କୋଟି ନରନାରୀ ମହାତୀର୍ଥ ଜ୍ଞାନ
କରି ସେ ପବିତ୍ର ସ୍ରୋତେ କରୁଛନ୍ତି ସ୍ନାନ ।

ଚାଲିଛି ସୁଦୂର କାଳ-ସିନ୍ଧୁ ପ୍ରତି ଧାର
ବେଳୁବେଳ କରି ନିଜ ଆକାର ପ୍ରସାର,
ଉପରୁ ଅମରଗଣ ବିଦ୍ୟାଧରଗଣ
କରୁଥାନ୍ତି ମନୋହର କୁସୁମ ବର୍ଷଣ ।

ଅମର ଅସୁର ନାଗ ନର ଅପସରା
"ଜୟ ସୀତା ରାମ" ନାଦେ ପୂରାଇଲେ ଧରା,
ଘରେ ଘରେ ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ ନଗରେ ନଗରେ
ନଦୀ ନାବେ ସିନ୍ଧୁ ପୋତେ କନ୍ଦରେ କନ୍ଦରେ

ରଜନୀ ବାସରେ ସନ୍ଧ୍ୟା ପ୍ରଭାତ ସମୟେ
ସୁଖେ ଦୁଃଖେ ଧନୀ ଧନହୀନର ହୃଦୟେ,
ଉଚ୍ଚାରିତ ହେଉଅଛି "ଜୟ ସୀତା ରାମ"
ଚାହିଁ ମୁଗ୍ଧ ହେଲେ ସତୀ ଲଳନା-ଲଲାମ ।

– – –

ପ୍ରଥମ